

Hoofstuk 4

DIE REALISERING VAN DIE KONINKRYK VAN GOD:

1. Inleiding:

Ons het sopas gesien dat die koninkryk van God enger is as die heerskappy van God. Die rede daarvoor is te vinde in die sondige ongehoorsaamheid en rebelse opstandigheid van die ongelowige en ongehoorsame mens.

Die koninkryk van God is dus nog nie in sy volheid en volmaaktheid, in sy lengte, sy breedte, sy hoogte en diepte aanwesig nie. Die koninkryk moet nog volledig kom. Dit moet gerealiseer word, maar ook eskatologies vervul word. In die paragrawe wat volg, wil ons graag die onderskeid tussen hierdie twee aangeleenthede probeer aantoon.

2. Die realisering van die koninkryk van God:

Die koninkryk van God vertoon 'n dinamiese karakter. Dit is nie staties, vervelig, of leweloos nie. Volgens Heyns het die koninkryk van God 'n teenwoordige, en ook 'n toekomstige karakter. Heyns beskryf die veelsydige eienskappe van die koninkryk van God in beelde van organiese groei en ontwikkeling, maar ook in beelde van onverwagte deurbraak, en plotselinge openbaring. Hy beskryf dit nie in metafore van 'n statiese grootheid wat as 'n volledige geheel uit die hemel neerdaal, of alreeds uit die hemel neergedaal het, of eenmaal nog sal neerdaal nie. Die koninkryk word beskryf as 'n *gebeure* wat alreeds aanwesig is, maar dinamies toenemend gerealiseer moet word, op weg na sy volheid. Hierdie volheid word in die eindtyd eskatologies vervul wanneer God alles en in almal

sal wees. Dan sal die heerskappy van God en die koninkryk van God oor dieselfde nimmereindigende grense beskik.⁶⁶⁰

Volgens Heyns is die koninkryk wat Christus aangekondig het, 'n koninkryk wat *naby gekom* het (Matteus 4:17). Dit is nie 'n statiese, onbeweeglike, kant en klaar, complete werklikheid nie. Heyns noem dit eerder 'n gebeurte. Dié gebeurte van die Goddelike heerskappy wat voltrek word en met krag deurbreek in hierdie wêreld (Matteus 11:12, Markus 9:1). Daardeur word mense in beweging gebring. Daar moet besluite geneem word, denke moet verander word, gedragspatrone moet opnuut gestruktureer word. Met die koms van die koninkryk het die groot eindhistoriese wêrelddrama, soos Heyns dit noem, begin: alles word na die voleinding op 'n dinamiese wyse meegevoer. Heyns vermeld op 'n dramatiese wyse dat die wêreld van die engele in beweging kom, die ryk van die duiwel word met paniekbevange onrus vervul, die vors van die duisternis word onttroon en die koninkryk van God kom – intensief en ekstensief – met groot krag en heerlikheid (Matteus 1:20; 4:3 en volgende; Markus 1:24; Lukas 2:1; 10:18, 23; Openbaring 12:10 en volgende).⁶⁶¹

Volgens Heyns is dit nie nêr God of nêr die mens wat verantwoordelik is vir die intensiewe en ekstensiewe realisering van God se koninkryk nie. Beide God én mens is bondgenootskaplike medewerkers aan die realisering van die koninkryk van God. God sluit die mens nie uit sy werksaamhede uit nie, maar in. Die gehoorsame mens probeer nie eiehandig bou aan die koninkryk van God in 'n poging om dit voortydig te voleindig nie.⁶⁶²

Daarteenoor het Pannenberg 'n gereduseerde antropologiese perspektief wanneer dit by die realisering van die koninkryk van God kom. Volgens Pannenberg kom die koninkryk nie van mense af nie, maar van God wat self sy koninkryk realiseer.⁶⁶³

⁶⁶⁰ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 48-49.

⁶⁶¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 280.

⁶⁶² Vergelyk Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 52-53.

⁶⁶³ Vergelyk Pannenberg W, *aw*, 1977, 30.

Moltmann aan die ander kant, oorbeklemtoon weer die menslike verantwoordelikheid. Hy doen dit in só 'n mate, dat die koninkryk van God eerder lyk na humanitêre hulpverlening, politieke- en sosiale geregtigheid en -vrede, as 'n koninkryk waarin die heerskappy van God voorop staan. Volgens Moltmann brei die mens God se koninkryk uit wanneer sosiale ongeregtigheid uit die weg geruim word en reg en geregtigheid seëvier.⁶⁶⁴

Die feit dat Heyns hier 'n meer gebalanseerde standpunt handhaaf, wat beide God en mens in 'n dinamies ineenvervlegte perspektiewiese verhouding betrek in die realisering van God se koninkryk, behoort deur ons waardeur te word, teenoor die té eensydige standpunte van Pannenberg en Moltmann.

Dit is egter noodsaaklik om dieper te delf in Heyns se standpunte aangaande die realisering van die koninkryk van God. Hier en daar mag dit dalk nodig wees om Heyns se standpunte verder toe te lig, deur ook ander geselekteerde teologiese standpunte aanvullend te gebruik, waar dit nodig geag word. Vir die doel van hierdie proefskrif, sal 'n vraag-en-antwoord-metode hier baie sinvol in diens geneem kan word. Hiervoor kan die volgende vrae ter tafel geneem word: Wat behels die realisering van die koninkryk van God? Hoe word die koninkryk van God gerealiseer? Wie is verantwoordelik vir die realisering van die koninkryk van God? Is dit uitsluitlik God se verantwoordelikheid? Het die mens ook 'n aandeel, of is dit dalk uitsluitlik die mens se verantwoordelikheid?

3. Wat behels die realisering van die koninkryk van God?

Die aspek of dimensie van die koninkryk van God waarvan ons nou praat, handel nie oor die transendent subjektiewe heerskappy van God nie. Dit is 'n gegewe werklikheid, wat volgens Heyns terug te voer is na die skepping, soos ons reeds gesien het. Eintlik bestaan daar waarskynlik geen aantoonbare rede waarom die transendent subjektiewe heerskappy van God nie selfs verder terug te voer is nie. Aangesien God van ewigheid tot ewigheid bestaan, en sy

⁶⁶⁴ Vergelyk Moltmann J, *aw*, 1995, 150-284. Sien ook Bentley W, *aw*, 2003.

transendent subjektiewe heerskappy weselik deel van sy Goddelikheid is,⁶⁶⁵ en nie afhanklik hoef te wees van enige vorm van onderwerping aan sy koningsheerskappy nie, kan daar tot die gevolgtrekking gekom word dat God se transendent subjektiewe heerskappy ook van ewigheid tot ewigheid bestaan. God se opperheerskappy kan tog nie beperk word tot iets, wat eers met die skepping of die inkarnasie van die Seun begin het, of met die wederkoms van Christus eers moet begin nie. Solank as wat die Almagtige Koning van ewigheid tot in ewigheid bestaan, sal sy onbegrensde en onbeperkte koningsheerskappy ook van ewigheid tot ewigheid wees. Dit is reeds meer volledig bespreek in die paragraaf wat oor die heerskappy van God handel, toe daar aangetoon is dat God se heerskappy nie gerealiseer kan word nie.

Wanneer daar dus besin word oor die realisering van die koninkryk van God, kan daar nie gedink word aan die transendent subjektiewe heerskappy van God nie, want dit bestaan van ewigheid tot in ewigheid volmaak, volkome en volledig.

Dit gaan hier dus eerder oor die immanent subjektiewe korrelaat van die heerskappy van God, naamlik gehoorsaamheid. God se heerskappy móét gehoorsaam word deur alles en almal wat deur God geskep is. Hierdie immanent subjektiewe gehoorsaamheid het dus saam met die skepping begin. Voor die ongehoorsame opstand en val van die duiwel en sy trawante, en die sondeval van die mens, was hierdie immanent subjektiewe gehoorsaamheid volkome en volledig oral teenwoordig.

Noudat die sonde of die ongehoorsaamheid gekom het, is die immanent subjektiewe gehoorsaamheid aan die transendent subjektiewe heerskappy van God nie meer volkome en volledig oral teenwoordig nie, en moet dit dus gerealiseer word, sodat dit volkome en volledig weer oral teenwoordig kan wees.

⁶⁶⁵ Vergelyk Tupper EF, *aw*, 199, wat daarop wys dat Pannenberg daarvan oortuig is dat heerskappy eie is aan God se Goddelikheid. God se wese en sy bestaan kan nie losgemaak word van God se regering nie. Dit is ook reeds hierbo aangetoon, toe aangevoer is dat die opperheerskappy van God goedsikks by die ander eienskappe van God in Artikel 1 van die Nederlandse Geloofsbelydenis gevoeg kan word.

Indien ons saam met Pohl⁶⁶⁶ en Mounce⁶⁶⁷ Openbaring 11:15-18 sou interpreteer as 'n profetiese belofte wat nog in vervulling moet gaan, dan sou dit beteken dat die realisering van die koninkryk van God nie net noodsaaklik is nie, dit is ook inderdaad moontlik. Daar lees ons: "Toe het die sewende engel op die trompet geblaas. Daar was stemme in die hemel wat hard uitgeroep het: "Die koningskap oor die wêreld behoort aan ons Here en sy Gesalfde, en Hy sal as koning heers tot in alle ewigheid." Die vier en twintig ouderlinge wat op hulle trone voor God sit, het toe gekniel met hulle gesigte na die grond toe en het God aanbid en gesê: "Ons dank U, Here God, Almagtige, U wat is en wat was, dat U nou u groot mag gebruik en as koning heers. Die nasies was woedend, maar nou het die tyd vir u oordeel gekom. Die eindtyd het aangebreek: die dooies word geoordeel; aan u dienaars, die profete, en aan die gelowiges, dié wat U vrees, klein en groot, word hulle loon gegee; en dié wat die aarde vernietig, word vernietig."

God se transendent subjektiewe koningsheerskappy gaan beslis en verseker in die toekoms volledig en volkome deur almal erken, geëer en gehoorsaam word. Beide kommentare wys daarop dat dit 'n verwagting was, wat alreeds in die Ou Testament voorgekom het (Daniël 2:31-45) en dat daar 'n aantoonbare verband bestaan tussen Openbaring 11:15-18 en Psalm 2 en 4, wat deur die vroeë kerk (Handelinge 4:26-28) Messiaans geïnterpreteer is. Die feit dat almal God se heerskappy gaan erken en aanvaar, moet egter nie universalisties vertolk word, in dié sin dat alle mense gered sal word nie. Selfs die ongelowiges, wat saam met die bese in die hel deur God gestraf gaan word, sal geen ander keuse hê as om te erken dat God ook daar in hulle helse smarte, Koning is nie.

Die koninkryk van God word toenemend gerealiseer, totdat dit eskatologies vervul word en alle ongehoorsames en ongehoorsaamheid vernietig sal word en die immanente koninkryk van God weer so groot sal wees soos die transendente heerskappy van God.

⁶⁶⁶ Pohl A, *Die Offenbarung des Johannes*, 1985, 82-84.

⁶⁶⁷ Mounce RH, *The Book of Revelation*, 1984, 230-233.

Daar moet dus nie alleen duidelik onderskei word tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God nie, maar ook tussen die realisering van die koninkryk van God en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God.

Teenoor die realisering van God se koninkryk, staan die koninkryk van die bose⁶⁶⁸ of die anti-ryk, soos Heyns dit noem. In dieselfde mate as wat die anti-ryk groei of krimp, groei of krimp die koninkryk van God ook. Soos wat die koninkryk van God gerealiseer word en intensief en ekstensief groei, krimp die koninkryk van die bose, en andersom.

Wanneer ons hier dus praat van die realisering van die koninkryk van God, of die uitbreiding van die koninkryk van God, dan bedoel ons die realisering, uitbreiding, verbreding, vermeerdering, intensifisering, en ekstensifisering van die gehoorsame onderwerping van God se onderdane aan hulle Skepperkoning se koningsheerskappy en alles wat direk daarmee gepaardgaan.

4. Waarom moet die koninkryk van God gerealiseer word?

Anders as wat 'n mens sou verwag is alles nie wel in die koninkryk van God nie. Die Almagtige Skepperkoning se koningsheerskappy word nie deur alles en almal gehoorsaam nie. Daar is ongehoorsaamheid, opstand, hoogverraad, rebellie en selfs nuttelose pogings om God se transendent subjektiewe koningsheerskappy omver te werp.

Hierdie vraag, sou totaal en al onnodig en oorbodig wees, as dit nie vir die onmoontlike moontlikheid, naamlik die sonde was nie. As daar nie ongehoorsaamheid, opstand, en hoogverraad in die koninkryk van God was nie, sou die immanent subjektiewe gehoorsaamheid identies saamgeval het met die transendent subjektiewe heerskappy van God.

⁶⁶⁸ Vergelyk Matteus 4:8-9, waar die Satan Jesus versoek het om hom te aanbid, en dan sou hy kwansuis die koninkryke van die wêreld aan Jesus oorhandig.

Dit is noodsaaklik dat die koninkryk van God gerealiseer moet word, aangesien die eer van God in die gedrang is wanneer Hy nie as Koning deur almal gehoorsaam en verheerlik word nie. Ons sou hier kon praat van 'n realiseringsprobleem. Die realiseringsprobleem verwys na al die faktore wat veroorsaak dat God wat Koning is, nie as Koning erken en gehoorsaam gediën en verheerlik word nie. Die realiseringsprobleem is tegelyk dus 'n ongehoorsaamheidsprobleem en raak dus ook die stryd ter wille van die koninkryk, soos Heyns dit noem, aan die wortel.⁶⁶⁹

Volgens Pohl is hierdie realiseringsprobleem die “Grundproblem der Gegenwart”. Alhoewel hierdie ongehoorsaamheid en gebrek aan verheerliking nie God se transendent subjektiewe heerskappy oorskadu nie, wil God nogtans 'n reaksie op sy heerskappy hê. Pohl wys daarop dat selfs die kerk ook ly onder die realiseringsprobleem en die feit dat God nog nie deur alles en almal verheerlik en gehoorsaam word nie. Daarvan getuig die destydse vervolging en die hedendaagse verdeeldheid.⁶⁷⁰

Wanneer daar dus besin word oor die noodsaaklike realisering van die koninkryk van God, sal daar onvermydelik by die oorsaak van die realiseringsprobleem begin moet word, en dit word gevind in die hamartologie en demonologie. In verband hiermee moet gevra word na die rol van die bose en die sonde in die realiseringsprobleem.

5. Watter rol speel die bose in die realiseringsprobleem?

Heyns oordeel dat die Bybel weinig inligting oor die bose verskaf. Hy verwys na Judas 1:6, 2 Petrus 4, Johannes 8:44, Lukas 10:18 en 1 Timoteus 3:6. Daaruit maak Heyns die volgende afleidings: Volgens Heyns is die ganse skepping deur God goed geskep. Dit geld ook vir die engele, maar die duiwel en sy volgelingen het tot 'n val gekom (Matteus 25:41) en hulle verhewe status in die hemel verloor. Heyns beweer dat dit ná die voltooiing van die skepping van die hemel en die aarde, maar vóór die sondeval van die mens op die aarde moes

⁶⁶⁹ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 61.

⁶⁷⁰ Pohl A, *aw*, 1985, 87.

plaasgevind het. Hulle sonde was volgens Heyns se mening dié van selfverheffing en hoogmoed. Daarom het hulle die status wat God aanvanklik aan hulle verleen het, verloor, en het God hulle in die duisternis gewerp. Daar wag hulle in boeie gebind, op die oordeelsdag.⁶⁷¹

Vir Heyns is die Satan en sy bose engele, in hulle wese, werking en metodes, teenstanders van God. Teenoor God se koninkryk kom hy met 'n eie koninkryk, 'n anti-ryk. Hierdie anti-ryk se grense sluit almal wat aan die koningsheerskappy van God ongehoorsaam is, almal wat Hom nie verheerlik en dien nie, in. Die Satan is wat Heyns aanbetref, die heerser in dié anti-ryk (Efesiërs 2:2; 2 Korintiërs 4:4; Johannes 14:30, 12:31, 16:11). Hy is volgens Heyns se interpretasie van die Skrif nie 'n blote abstraksie, simbool of selfs persoonifikasie nie, maar 'n konkrete persoonlikheid, toegerus met 'n rede en 'n wil, maar anders as die mens, is die duiwel geestelik en dus a-somaties. Hy is, na Heyns se mening, ook in staat om 'n leërskare van bose geeste of demone as sy werktuie (Matteus 12:24, 27; Efesiërs 6:12) rondom hom te vergader. Hulle werkzaamhede kan met die duiwel se werkzaamhede vereenselwig word. Net soos die duiwel, hulle leier en hoof, het hulle uit hulle verhewe posisie as engele uitgeval. Hulle word beskryf as “magte in die lug” (Vergelyk Efesiërs 2:2). Dit beklemtoon volgens Heyns hulle onsigbaarheid in- en nabyheid aan die leefwêreld van die mens. Daarmee word tegelykertyd ook hulle operasiebasis aangedui van waaruit die duiwels wat onder Satan staan, opereer. Heyns beskou die duiwels as wesens wat volledig volhard in die sonde, en dat hulle vir geen verlossing vatbaar is nie, maar hulle ken tog vrees (Lukas 8:31), en hulle besit begeertes (Matteus 8:31), hulle kan besluite neem (Matteus 12:44, en hulle word aggressief (Matteus 8:28), hulle besit besondere krag (Markus 5:4) en hulle het blykbaar 'n behoefte aan 'n plek om te vertoef (Matteus 12:43).⁶⁷²

Die Satan en sy bose geeste wil, soos Heyns dit sien, die werk van God probeer vernietig deur 'n eie koninkryk te stig en dit op intensiewe wyse in die lewe van mense en op ekstensiewe wyse oor die ganse mensheid uit te brei (Matteus 13:25, 39, vergelyk 1 Tessalonisense 2:18; 1 Timoteus 4:1). Die Satan

⁶⁷¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 166.

⁶⁷² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 167.

is in sy organisasie en metodes volledig die teendeel van die koninkryk van God. Waar hy heers, heers nie die waarheid nie, maar die leuen; nie reg en geregtigheid nie, maar ongeregtigheid; nie orde nie, maar chaos is die doel, nie die lewe nie, maar die dood is die gevolg. Nie net die gees, rede, gevoel en wil van die mens buite Jesus Christus word deur die bese geeste beheers nie, maar ook van die menslike liggaam kan hulle beheer oorneem of in die mens “vertoef” (Matteus 8:28; Handeling 19:15, en volgende). So word ook die ongelowige, na liggaam en siel, ‘n onderdaan van Satan en staan die ongelowige in diens van die uitbreiding van die anti-ryk (vergelyk Johannes 8:44).⁶⁷³

Al is die Satan ook magtig, en al kan hy ook verwoesting aanrig, moet dit volgens Heyns se mening altyd onthou word dat hy “met kettings van duisternis” en met “ewige boeie” gebind is (2 Petrus 2:4; Judas 1:6). Jesus Christus het, volgens Heyns, sy lewenstaak gesien as ‘n stryd teen die bese, en daarom het Hy hom met sy woord in die woestyn en sy daad aan die kruis oorwin, en daarmee sy mag verbreek (Matteus 4:1, en volgende, Lukas 22:31; Johannes 12:31; Hebreërs 2:14; 1 Johannes 3:8; Openbaring 12:9, en volgende). Die ruimte wat God in sy Raad aan Satan afgestaan het, is volgens Heyns se interpretasie dus nie ‘n ruimte om in te lewe nie, maar om in te sterwe, en al sterwende is Satan nog steeds ‘n dienskneg van God – al is dit dan ‘n vreemde en ‘n merkwaardige dienskneg. Teen hom en sy bese werk word die gelowiges dringend gewaarsku (Efesiërs 6:11 en volgende verse), maar mét die waarskuwing, waardeur die menslike verantwoordelikheid en voortdurende waaksaamheid beklemtoon word, gaan ook die vertroostende versekering gepaard dat Satan alreeds oorwin is, en dat daar grense aan sy verwoestingswerk gestel is. Dit is nie al nie. Heyns beklemtoon ook dat God in volle beheer is, nie net ten opsigte van die begrensing van Satan se arbeidsveld nie, maar ook ten opsigte van die arbeid wat binne die grense van sy beperkte arbeidsveld verrig word.⁶⁷⁴

⁶⁷³ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 167.

⁶⁷⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 168.

Vir die realisering van die koninkryk van God is dit dus noodsaaklik dat die burgers in die koninkryk teen die bose moet weerstand bied. Wanneer die bose deur die mens toegelaat word om hulle gang te gaan en beheer van hulle lewe oor te neem, word die anti-ryk toenemend gerealiseer en die koninkryk van God toon negatiewe groei. Die anti-ryk groei in dieselfde verhouding waarin die koninkryk van God kwyn en *vice versa*.

6. Watter rol speel die sonde in die realiseringsprobleem?

Heyns beskou die sonde as 'n gepersonifieerde mag. 'n Mag wat verhoor, ter dood veroordeel en tereggestel is, sodat almal wat in sy mag was, bevry kon word. Al is die bose gebind, wil hulle volgens Heyns nie hulle neerlaag erken nie. Hulle maak asof niks gebeur het en die kruis op Golgota nie leeg is nie. Daarom gaan hulle onverpoosd voort met hulle versoekingswerk, vernietigingswerk en verslawingswerk. Net soos die bose wat oorwin is, maar nog steeds teen gestry moet word, is die sonde ook oorwin en moet daar ook teen die sonde gestry word binne die oorwinningsperspektief, want die sonde verskyn, volgens Heyns, in die Skrif ook onder die perspektief van stryd. Die sonde is oorwin, maar die gemeente word opgeroep om nog steeds daarteen te stry (Hebreërs 12:1,4; Efesiërs 6:11,12,16;) totdat Jesus Christus se oorwinning vir almal duidelik sal word. Die stryd teen die sonde, wat bedoel is om nou al tekens van hierdie oorwinning op te rig, is dus nie tevergeefs nie.⁶⁷⁵

Heyns noem die eerste sonde nie 'n sedelike nie, maar 'n religieuse oortreding, omdat dit begin as 'n breuk tussen God en mens en opstand teen die Skepper. Volgens Heyns begin sonde nie in die verhouding tussen Adam en Eva, met liefdeloosheid, valsheid, diefstal of moord nie, ook nie in die verhouding van die mens tot die natuur as uitbuiting of besoedeling nie, maar begin in die verhouding tussen God en mens, en brei daarvandaan verder uit. Volgens Heyns het Satan in die hart van die vrou *twyfel* oor die bewoording, die presiese strekking daarvan, en *twyfel* veral ook aan die regverdigheid en billikheid van die Goddelike gebod geplant. Heyns wys daarop dat die duiwel in Eva se hart

⁶⁷⁵ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 168-169.

hoogmoed wakker maak, deur die mag van suggestie, deur te beweer dat hulle soos God, kan weet wat goed, en kwaad is, hy prikkel haar *begeerte* en verlei haar, deur 'n leuen te vertel, haar tot daadwerklike *ongehoorsaamheid* aan te spoor en selfs *ongeloof* in God aan te wakker. Die twyfel en die hoogmoed, die begeerte en die leuen, die ongehoorsaamheid en die ongeloof, vind vir Heyns plaas, omdat Satan daarin slaag om die slang, die boom, en die vrou wat as geskapene onder die heerskappy van God se Woord staan, daaruit te onttrek. Meer nog: selfs die gebod maak hy los van God se seggenskap daaroor en bedoeling daarmee, en hy gee 'n eie interpretasie daaraan. Volgens Heyns impliseer dit dat die sonde in sy historiese aanvang enersyds beskou kan word as 'n verwerping van God en sy gesag, 'n manipulering van sy Woord en 'n verbreking van die volstreekte afhanklikheidsverhouding met Hom. Andersyds kan dit ook beskou word as die strewe na 'n volledige selfgenoegsame en outonome bestaan, waar daar vir God geen plek is nie.⁶⁷⁶

Heyns maak geensins in sy eksegeese van die sondeval melding van die verskillende interpretasiemoontlikhede wat vir die Ou Testamentiese wetenskaplikes wat histories-krities werk, van belang is nie.⁶⁷⁷ Dit wil voorkom asof hy net soos Dijk,⁶⁷⁸ nie 'n probleem het om die verhaal of sage as 'n histories-feitlike weergawe van die werklikheid te hanteer nie. Dit kan tot gevolg hê dat die Bybelwetenskaplikes dalk krities teenoor Heyns standpunt sal in neem, aangesien dit waarskynlik hulle belewenis kan wees, dat hy nie hulle navorsing ernstig genoeg opneem nie. Verder sou hulle ook kon oordeel dat Heyns hulle nie help in hulle soektog na antwoorde op die vrae waarmee hulle besig is en wat deur die historiese dissiplines, die analitiese rigtings, sowel as die sintetiese rigtings, die literêre analise, oorleweringskritiek, tradisie analise, asook die redaksiekritiek geopper word nie. Die literatuursoort waarin die boodskap gegiet is, moet in aanmerking geneem word. So word die historiese gegewens dikwels na behoefte in diens geneem, om die boodskap of getuienis in te kleur, en nie om 'n histories-feitlike weergawe van die werklikheid te probeer wees nie. 'n Bybelwetenskaplike, soos FE Deist, sou graag wou sien

⁶⁷⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 173.

⁶⁷⁷ Vergelyk Westermann C, *aw*, 1987, 47-56, asook 237-278. Sien ook Von Rad G, *Genesis*, A Commentary, 1985, 31-43.

⁶⁷⁸ Vergelyk Dijk K, *aw*, 181-182.

dat dogmatiese uitsprake afhanklik moet wees van teks navorsing, en nie andersom nie. Indien dit sou gebeur, sou daar vir hom hoop wees op 'n dogmatiese sisteem wat sal strook met die feite van die teksgeskiedenis en sal die kloof tussen die dogmatikus en die eksegeet, na sy mening, vernou en weggewerk kan word.⁶⁷⁹

Volgens Heyns het die gevolge van die sonde die ganse kosmos ingrypend getref. Deur die sonde het die mens nie alleen sy verhouding met die Skepperkoning vernietig nie, maar ook God se straf oor die ganse skepping ontketen. Die dorings en distels, siektes en natuurrampe, virusse en kieme wat ons bestaan hier op aarde bedreig, beskou Heyns as nagevolge van die sonde en God se tugmaatreëls waarmee Hy die mens tot bekering oproep.⁶⁸⁰

Dit is in die lig van Heyns se koninkryksdenke dus te verstane dat hy met die grootste gemak sonde kan bestempel as onder andere: opstand⁶⁸¹ en hoogverraad⁶⁸². Vir die realisering van die koninkryk van God is dit dus uiters noodsaaklik dat sonde uitgeroei en vernietig moet word en dat die mens daarvan verlos moet word. Hierdie verlossing is nie 'n eenmalige kant en klaar gebeure nie. Daar moet ook verder gegaan word. König wys tereg op die vermaninge in die Skrif wat juis gerig word tot gelowiges om volhardend teen die sonde te stry.⁶⁸³

'n Mens sou baie maklik die fout kon maak om ons eie ervarings van 'n koning en sy koninkryk, van wette, oortredings en die straf vir oortreders net so eensydig op God se koninkryk van toepassing te maak. Dit is waarskynlik die rede waarom König versigtig is om met die koninkryk van God as 'n sleutelbegrip te werk. Hy verkies om eerder die verbond te gebruik, aangesien die verbond meer klem plaas op die liefde en genade van God.⁶⁸⁴ Daarom moet God se liefde en genade en die wyse waarop Jesus die straf op óns sonde aan 'n kruishout gedra het, nooit uit die oog verloor word nie. Hy is die regverdige én

⁶⁷⁹ Sien Deist FE, *Mosaïek van Moses*, 1984, 159.

⁶⁸⁰ Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 176-184.

⁶⁸¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 176.

⁶⁸² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 177.

⁶⁸³ König A, *Heil en Heilsweg*, 1983, 99.

⁶⁸⁴ König A, *Teologie as Eskatologie: 'n Dogmaties-etiese perspektief*, 1983, 68-69.

die genadige Verbondskoning. God is inderdaad regverdig en Hy móét die sonde, wat Hy so haat, straf (Romeine 12:19 en Hebreërs 10:30)⁶⁸⁵, maar Hy is ook barmhartig en genadig, daarom sal Hy 'n hart vol ootmoed en berou nooit gering ag nie (Psalm 51:19)⁶⁸⁶. Die uitdaging wat dus aan die teoloog gestel word, is om aan beide die liefde en genade, sowel as die regverdigheid van God, reg te laat geskied.

Dit bring ons by die ryke betekenis wat die soteriologie aan die realisering van die koninkryk van God verleen. Daarheen verskuif ons nou ons fokus.

7. Watter rol speel verlossing in die realiseringsprobleem?

Aangesien die bose en die sonde veroorsaak dat die koninkryk van God nie gerealiseer word nie, is verlossing van die sonde en die bose van kardinale belang vir die realisering van God se koninkryk. Elke keer wanneer 'n sondaar verlos word, word die koninkryk van God groter en groter, word die gehoorsaamheid meer en meer en word die koninkryk van God dinamies ekstensief toenemend gerealiseer en uitgebrei. Daarom sou ons kon sê dat verlossing die ekstensivering of kwantitatiewe groei of -realisering van die koninkryk van God is.

Dit is baie belangrik om nie hierdie soteriologiese perspektief te verskraal nie, maar ook om dit nie oor te beklemtoon, of dit te oorspan nie. Wanneer dit verskraal word, kan die realisering van God se koninkryk 'n horisontale gebeure word, wat antropologies en sosiaal-polities vereng word tot die handeling van die mens ter wille van die mens. Dan word dit koninkryke van die mens, waar sosiale geregtigheid, orde, vrede, humanitêre hulpverlening en harmonie in die samelewing, gelykgestel word aan die koninkryk van God.

Aan die ander kant moet die soteriologiese perspektief ook nie so oorbeklemtoon word, asof dit in die koninkryk slegs gaan om sonde en

⁶⁸⁵ Beide hierdie teksgedeeltes is aanhalings van Deuteronomium 32:35. Vergelyk Michel O, *Der Brief an die Hebräer*, 1975, 354-355.

⁶⁸⁶ Vergelyk Kraus HJ, *aw*, 1972, 389-390.

verlossing nie, en wel in so 'n mate dat die verlossing slegs die geestelike aspek van 'n mens se lewe raak nie. Dit sou volgens Heyns daartoe lei dat die koninkryk van God vereng word.⁶⁸⁷

Die soteriologiese betekenis van die koninkryk van God moet daarenteen ook nie in só 'n mate oorspan word, dat die ganse kosmos daarby ingesluit word nie. Dit is inderdaad ongelukkig wat in Heyns se denke gebeur het. Die verlossing en die koninkryk het vir Heyns kosmologies-omvattende implikasies, wat die skepping in totaliteit raak. Selfs die skepping sien met gespanne verwagting uit na die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God (Romeine 8:18-25).⁶⁸⁸

Die vraag is egter of dit in dieselfde ontologiese kategorieë beskou kan word, soos wat Heyns in sy definisie van die koninkryk van God wel gedoen het? Vanuit 'n soteriologiese perspektief, waarin die toegang tot die koninkryk bestaan in wedergeboorte, geloof en bekering, en waar aanbidding en verheerliking van die Koning 'n kenmerk is, oordeel ek dat dit nie die geval kan wees nie. Nêrens, sover ons kennis en menslike waarnemingsvermoë strek, in die kategorie van stof, plant, of dier, tref ons in hierdie bedeling, aanbidding en verheerliking van die Koning aan nie. Heyns tref daar wel gehoorsaamheidsgestaltes⁶⁸⁹ aan, maar is daardie gehoorsaamheidsgestaltes voldoende bewys dat die koninkryk van God 'n kosmies-omvattende grootheid is? Daarom moet daar vervolgens gevra word: hoe vind hierdie verlossing of versoening plaas?

8. Hoe word die koninkryk van God soteriologies gerealiseer?

Nêrens in die Skrif vind ons 'n fyn uitgewerkte verlossingsleer nie, net soos ons geen ander uitgewerkte dogma in die Bybel kry nie. Daarom sal hier ook, soos in enige ander sistematies-teologiese navorsing, versigtig gekyk moet word na onder andere die verskillende begrippe, metafore, gedagtes, en vergelykings,

⁶⁸⁷ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 11.

⁶⁸⁸ Vergelyk Cranfield CEB, *Romans*, 1988, 194-200, Käsemann E, *Commentary on Romans*, 1980, 229-245, asook Ridderbos H, *Aan de Romeinen*, 1977, 184-190.

⁶⁸⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 83.

waarmee die Bybel vanuit verskillende perspektiewe verwys na die verlossing van die mens, en dit sover moontlik in 'n geheelbeeld moet probeer integreer.

Daar moet egter deeglik begryp word dat hierdie begrippe of aspekte dinamies ineenvervleg kan wees, mekaar kan oorvleuel en mekaar nie noodwendig stap-vir-stap of kronologies opvolg nie.

Boonop kan hierdie aspekte ook van individu tot individu, na gelang van omstandighede verskil. Daarom moet uiters versigtig met hierdie aspekte gehandel word, met die wete dat God se genade vir ons verlossing genoegsaam en noodsaaklik is.

Net soos wat Heyns nie in sy *Dogmatiek* 'n sistematiese uiteensetting van die koninkryk van God as 'n aparte *locus* gee nie, maar dit eerder met die ander *loci* vervleg, kry ons ook nie 'n aparte *locus* wat aan die soteriologie gewy word nie. Heyns vervleg dit ook met sy ander *loci*, maar veral met sy Pneumatologie.⁶⁹⁰

Verlossing kan as 'n proses beskryf word, wat opgebou is uit verskeie aspekte of begrippe. Die aspekte of begrippe wat ons hier gaan ontleed is: Christosentries-eksklusivisties, genade, uitverkiesing, roeping, wedergeboorte, geloof, bekering, regverdiging, heiliging, volharding en verheerliking. Deurgaans moet egter onthou word dat die Heilige Gees hierin 'n baie belangrike inisiatiefnemende rol speel. Geen wonder dat Heyns sy soteriologie inkorporeer in sy Pneumatologie nie.⁶⁹¹

8.1. Jesus Christus is die enigste verlosser: (Solus Christos)

Die eerste soteriologiese aspek wat beklemtoon moet word, is die Christosentries-eksklusivistiese aspek. Daar is net één eksklusiewe verlossingsweg en dit is deur die Weg, die Waarheid en die Lewe, Jesus

⁶⁹⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 298-328. Sien ook die gedeelte oor die Raad van die verlossing (*pactum salutis*) in sy verbondsleer (205-206), waar hy die verlossing terugvoer na die Raad van God, die ewige lewe as Godsbeskikking Trinitaries fundeer en dit verbind aan God se verbondshandelinge.

⁶⁹¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 298-328.

Christus (Johannes 14:6).⁶⁹² Daar is geen ander naam waardeur God wil hê dat ons verlos moet word as juis in die naam van Jesus Christus nie (Handelinge 4:12).⁶⁹³

Heyns wys daarop dat Calvyn min of meer die volgende gesê het: soek die mens behoud, vind hy dit in die naam van Christus; soek die mens sterkte, vind hy dit in sy heerskappy; soek die mens verlossing, vind hy dit in sy lyding; soek die mens vryspraak, vind hy dit in sy veroordeling; soek die mens kwytskelding van vervloeking, vind hy dit in sy kruis; soek die mens reiniging, vind hy dit in sy bloed; soek die mens doding van die vlees, vind hy dit in sy graf; soek die mens nuwe lewe, vind hy dit in sy opstanding.⁶⁹⁴

Volgens Heyns is dit van die allergrootste belang om te beseef dat God die inisiatiefnemende Subjek én die ontvangende Subjek van die versoening is. God gee sy Seun as versoeningsoffer, en Hy ontvang die offer, nie die mens nie, en ook nie die duiwel nie.⁶⁹⁵

Heyns beklemtoon ook dat God die geregtigheidshandhawende Subjek van die versoening is. Alleen Christus Jesus was in staat om aan God se geregtigheid te kon voldoen, en daarom is Hy die enigste Verlosser. Boonop het Christus vrywillig vir ons die versoeningsmiddel geword en so die Hoëpriester geword wat Homself as onskuldige skuldoffer gegee het.⁶⁹⁶

Aangesien Jesus Christus die enigste Verlosser is, behels verlossing dus 'n eenwording met Jesus Christus. Volgens König sê Paulus dat ons "in" Christus moet wees. Ons is saam met Christus gekruisig (Romeine 6:6 en Galasiërs 2:19). Ons het saam met Christus gesterf (Romeine 6:3 en 8 en Kolossense 2:20). Ons is saam met Hom begrawe (Romeine 6:4 en Kolossense 2:12), maar ons is ook saam met Jesus opgewek (Romeine 6:4, Efesiërs 2:5-6, Kolossense

⁶⁹² Vergelyk in dié verband die kommentaar van Brown RE, *The Gospel According to John*, 1984, 620-621.

⁶⁹³ Sien ook Bruce FF, *Commentary on the Book of Acts*, 1976, 100-101.

⁶⁹⁴ Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 264.

⁶⁹⁵ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 284. Vergelyk ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 249-255.

⁶⁹⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 285. Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 252-254.

2:12-13 en 3:1). Ons lewe en ly tans saam met Hom (Romeine 6:8 en 8:17). Ons het saam met Hom 'n plek in die hemel (Efesiërs 2:6), waar ons saam met Christus veilig bewaar word (Kolossense 3:3). Wanneer Hy weer kom, sal ons saam met Hom kom (Kolossense 3:4). Dan sal ons saam met Jesus op trone sit om saam met Hom te oordeel (1 Korintiërs 6:2-3 en Matteus 19:29). Uiteindelik sal ons saam met Christus verheerlik word (Romeine 8:17 en Kolossense 3:4).⁶⁹⁷

Deur ons geloofsverhouding met Jesus Christus en die doop as teken daarvan, word ons, volgens König, met Christus verenig en kry ons deel aan sy verlossingswerk. Sodoende vind daar 'n totale vereenselwiging plaas tussen die gelowige se lewens-en-wêreldbeskouing en dié van Jesus Christus. Die gelowige leef en tree nou op, soos Jesus. Omdat ons met Christus verenig is, het ons saam met Hom gesterf aan die kruis en daarom is ons nou dood vir die sonde en nie meer slawe daarvan nie. Daarom moet gelowiges sonde oorwin en laat staan. Gelowiges kan volmaak, sonder vlek of rimpel wees, solank as wat hulle met Christus verenig is, omdat Hy volmaak is. (Daarmee bedoel König nie 'n perfeksionisme nie.) Aangesien gelowiges saam met Christus opgewek is, het hulle nou al deel aan die nuwe lewe wat net aan God gewy is, en waarin die sonde oorwin is.⁶⁹⁸

Hierdie nuwe lewe sluit vir Heyns in dat hulle wat deur Christus met God versoen is en dit in die geloof uit genade ontvang het, nou 'n opdrag ontvang het om die versoening te bedien. Daarmee bedoel Heyns 'n demonstrering of konkretisering van die versoening, deur soos verlostes te lewe, asook 'n verkondiging van die versoening, deur in die wêreld te getuig dat Jesus Christus die enigste Verlosser is.⁶⁹⁹ Dit dui op die missionêre werksaamheid van die burgers van die koninkryk.

Hierdie Christosentries-eksklusivistiese soteriologie is sekerlik nie die mees populêre beskouing in die lig van die godsdienspluriformiteit in die samelewing

⁶⁹⁷ König A, *aw*, 1983, 140-141.

⁶⁹⁸ König A, *aw*, 1983, 143-153.

⁶⁹⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 288.

nie, maar dit is ons geloofsoortuiging dat dit die boodskap van die Nuwe Testament en die Belydenisskrifte is.⁷⁰⁰

Hierdie boodskap moet egter taktvol en liefdevol oorgedra word, en nie op 'n godsdien imperialistiese wyse nie, maar aan die ander kant mag dit ook nie só tolerant of verdraagsaam oorgedra word, dat hierdie waarheid en Jesus Christus, in die proses geloën word nie.

8.2. *Ons word slegs deur God se genade verlos: (Sola Gratia)*

Die tweede soteriologiese aspek wat beklemtoning verdien, is die genade van God (Efesiërs 2:8-10)⁷⁰¹. Dit wil voorkom asof al die ander godsdienste van die wêreld nie op genade gebaseer is nie, maar op verdienste.⁷⁰²

In die Judaïsme moet die gebooie en wette gehoorsaam word, om God se guns en verlossing te probeer verdien en binne die raamwerk van die verbond te bly.⁷⁰³

Die Moslems het vyf pilare waarop hulle geloof berus en wat hulle verplig is om na te kom om Allah se guns en verlossing te geniet. Dit sluit die

⁷⁰⁰ Vergelyk die Nederlandse Geloofsbelydenis, Artikel 21, die Heidelbergse Kategismus, Sondag 1, Vraag en antwoord 1 en Sondag 6 vrae en antwoorde 12-19 asook die Dordtse Leerreëls, hoofstuk 2.3. Sien ook König A, *aw*, 1983, 47-48.

⁷⁰¹ Vergelyk Schlier H, *Der Brief an die Epheser*, 1971, 115-118.

⁷⁰² Vergelyk Oosthuizen GC, *Godsdienste van die wêreld*, 1978.

⁷⁰³ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 5. Hierdie siening word bevraagteken deur Dunn JDG, *The New Perspective on Paul*, 2008, 14-15. Hy argumenteer dat die Jode op God se inisiatief deel geword het van die verbond en nie op grond van hulle verdienste nie. Om deel van die verbond te bly, word gehoorsaamheid aan die wet vereis. Gehoorsaamheid aan die wet hou hulle nie net in die verbond nie, dit verseker ook hulle uniekheid, eiesoortigheid en andersheid in vergelyking met die heidene. Die wet funksioneer soos 'n palissade heining wat die Jode binne die verbond hou, en die heidene uitsluit. Dit gaan dus vir hulle meer oor die lewe binne die ruimte van die wet en die verbond, eerder as oor gehoorsaamheid aan die wet in 'n poging om die ewige lewe te verdien. Die feit dat die Jode hulleself hoër geag het as die heidene, beskou Dunn eerder as 'n trots in hulle etniese voorregte, eerder as 'n trots in hulle eie verdienste. Hy baseer sy siening op: die werk van Sanders se nuwe perspektief op die Tweede Tempel Judaïsme. Tweedens op die feit dat Israel hulleself moes afsonder vir God (heilig wees), maar ook van die ander nasies deur middel van hulle gehoorsaamheid aan die wet. Dertens op Paulus se argument dat die genade ook vir die heidene bedoel is, wat nie gehoorsaamheid aan die wet as voorvereiste stel nie, omdat die wet in die Joodse denke skeiding tussen hulle en die heidene bewerk het. Vierdens op die feit dat die "werke van die wet" by Paulus 'n sleutelterm geword het, in sy uiteensetting van die regverdiging deur die geloof, in teenstelling met dié Jode wat daarop aangedring het dat die wet 'n noodsaaklike voorwaarde vir die verbond en die verlossing is. Sodoende hoop hy om die nasionalisme en rassisme te bekamp, wat te dikwels te voorskyn getree het in die verlede en hede van die Christendom.

geloofsbelydenis in dat Allah die enigste God is en Mohammed sy boodskapper, die voorgeskrewe gebede, liefdadigheid, die vas tydens Ramadan, en die pelgrimstog in die voetspore van Mohammed.⁷⁰⁴ 'n Moslem kan selfs in 'n sogenaamde heilige oorlog (Djihad) sy verlossing probeer verdien.⁷⁰⁵ Dink maar aan die selfmoordaanvalle op die twee torings van die Wêreldhandelsentrum in New York op 11 September 2001.

Eskatologie vir die Islam is gebaseer op "fitra", die menslike konstitusie wat hulle op 'n natuurlike wyse na Allah toe lei. Mense wyk soms van die regte pad af, as gevolg van vergeetagtigheid en die duiwel se versoekings. Dan stuur God sy profete om die mens weer te herinner aan die regte pad en hulle verantwoordelikhede teenoor hom en teenoor mekaar. Mohammed is die finale profeet, en in sy openbaring leer mense hoe hulle moet optree om gered te word. Die Moslem het dus sekerheid oor hoe hy moet optree en selfs al is dit moeilik, is daar die verstandhouding dat dit moontlik is om Allah se gebooie te gehoorsaam. Daar word dus niks van 'n Moslem verwag, wat hy nie in staat is om na te kom nie. As hulle hierdie gebooie nougeset volg, sal hulle op die oordeelsdag beloon word en Allah se genade verdien.⁷⁰⁶

Die Zen Boeddhiste moet 'n agtvoudige pad leer ken om verlossing (genesing) te beleef. Hierdie agtvoudige pad sluit onder andere regte kennis, regte aspirasies, regte woord of spraak, regte daad of gedrag in. Die regte gedrag sluit weer regte lewensonderhoud, -inspanning, -bedagsaamheid, en -meditasie in.⁷⁰⁷ Die Shin Boeddhiste, wat gebaseer is op ses perfekte waardes, beskou geloof as 'n gawe van Amida en dit veronderstel 'n Boeddha-natuur in alle mense, wat onafskeidbaar is. Die spirituele gelykheid van almal is gebaseer op die feit dat alle mense hulle geloof van Amida Boeddha ontvang.⁷⁰⁸ Wanneer selfs 'n bose persoon nirwana (toestand van verligting) bereik, behoort sy Boeddha-natuur in ooreenstemming te wees met Amida Boeddha se

⁷⁰⁴ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 62-71.

⁷⁰⁵ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 72-74.

⁷⁰⁶ Gould M, Kemal A. Faruki's Reconstruction of Islam(ic) Law: A Modernist Position in Islam(ic) Jurisprudence, in *Muslim World*, 98(4)2008, 423-442.

⁷⁰⁷ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 129.

⁷⁰⁸ Chung PS, Martin Luther and Shinran: The Presence of Christ in Justification and Salvation in a Buddhist-Christian Context, in *Asia Journal of Theology*, 18(2)2004, 302.

barmhartigheid.⁷⁰⁹ Shinran, die vader van Shin Boeddhisme, het die Amida Sutra vir baie jare gepraktiseer, maar kon nie daardeur nader aan nirwana kom nie. Daarom het hy dit laat vaar en tot die ontdekking gekom dat menslike goeie werke, soos meditasie en die bestudering van sutras slegs betekenisvol word, wanneer dit uit dankbaarheid gebruik word, omdat 'n mens deur die krag van Amida Boeddha bevry en verlig word. Wanneer alle menslike pogings faal, raak mense oop vir Amida Boeddha se beloftes ("vows") en kan hulle ten volle daarop vertrou. Die selfdissipline-georiënteerde pad na nirwana word as ondergeskik beskou en gesien as 'n voorbereidende fase vir vertrou in- en oorgawe aan Amida Boeddha se belofte van verlossing.⁷¹⁰

Die Hindoes moet onder andere offers bring, en deur middel van een van ten minste ses moontlike verlossingsmodelle probeer om hulle verlossing te verdien. Hierdie verlossingsmodelle sluit onder andere helder en logiese denke, om die verskil tussen siel en gees te ken, joga, meditasie, en die doen van goeie daade, in.⁷¹¹ Philip Constable meld in sy navorsing dat die Christelike sondebeseft en die bewussyn aangaande God se reddende genade nie in dieselfde mate by Hindoeïsme teenwoordig is nie. 'n Fundamentele morele bewussyn van verlossing van sonde, ontbreek.⁷¹²

Die Zoroastrisme is 'n Iranse godsdiens waarin geglo word dat die menslike deug bydra tot die finale oorwinning van die goeie, terwyl sonde die mens 'n slaaf van die magte van die bose laat wees. Goeie gedagtes, woorde en daade, tesame met bloedlose offers is die verdienstelike deugde wat die mens moet beoefen met die oog op verlossing.⁷¹³

Ook in die tradisionele Afrikagodsdiens speel verdienste die deurslaggewende rol in die geluksaligheid van die mens. Hier is die doel van godsdiens nie in die eerste plek die aanbidding van 'n opperwese nie, dit het die

⁷⁰⁹ Chung PS, *aw*, 306.

⁷¹⁰ Chung PS, *aw*, 302.

⁷¹¹ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 197-205. Sien ook Meiring P & Crafford D (redakteurs) et al, *Suid-Afrika, Land van baie godsdiens*, Kagiso Uitgewers, Pretoria, 1995, wat dit bevestig in paragrawe 2.5.10 en 2.8.2.9 dat die klem in Hindoeïsme nie op verlossing uit genade val nie, maar eerder berus op verdienstelike goeie werke.

⁷¹² Constable P, *aw*, 308.

⁷¹³ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 233-237.

geluk en voorspoed van die mens in sy gemeenskap (stam) ten doel. Dit is ook nie gerig op geluksaligheid in die hiernamaals nie, maar op harmonie en geluk hier en nou in die menslike gemeenskap. Die aanbidding van voorvadergeeste en ander geeste, toordokters met hulle mistieke krag, magie, en medisyne speel ook 'n belangrike rol. Dit alles moet die mens gebruik om hom te beskerm of te reinig. Wanneer hy teenoor die welwese van sy stam oortree en betrap word, kan hy gestraf word deur die gemeenskap, maar ook deur die geeste en kragte. Goeie geluk, reinheid en voorspoed moet dus verdien word met behulp van 'n goeie lewe waarin die stam bevoordeel word.⁷¹⁴

Die beklemtoning van verlossing uit genade, en nie verdienste nie, is dus 'n unieke Gereformeerde Christelike beklemtoning. Hierdie kosbare uniekheid beklemtoon juis dat God se koninkryk nie op outokratiese of burokratiese beginsels gebaseer is nie, maar op die liefde en genade van die regverdige Verbondskoning. Dit beklemtoon verder ook die feit dat die mens ook nie in staat is om sy verlossing te verdien nie, want dit sou die behoefte aan 'n Verlosser geheel en al oorbodig maak.

Genade beskryf verder ook 'n verhouding. Dit is nie 'n ding nie, maar 'n spesifieke gesindheid of houding. Genade beskryf God se toegeeflike houding teenoor sondaar mense, Sy bereidheid om ons te vergewe, sonder dat ons Sy vergifnis kan verdien. König beklemtoon ook die feit dat daar niks duurder as genade is nie. Al ontvang ons dit gratis en verniet en sonder verdienste, het dit God baie duur gekos om ons te verlos. Daarom mag ons nie God se genade goedkoop maak of misbruik, deur in sonde te volhard nie, of deur onvergewensgesind teenoor ons naaste te wees nie.⁷¹⁵

Juis omdat genade 'n verhouding beskryf, 'n verhouding tussen 'n Verbondskoning en sy verbondsvolk, juis daarom speel die genadeverbond 'n belangrike rol in die soteriologie en in die realisering van die koninkryk van God.

⁷¹⁴ Vergelyk Oosthuizen GC, *aw*, 1978, 248-303. Sien ook Meiring PGJ en Crafford D (red), *aw*, paragraaf 1.6.

⁷¹⁵ König A, *aw*, 1983, 63-76.

Dit is Heyns se interpretasie dat die Bybelse boodskap oor die versoening se hartklop geleë is in die genadeverbond. Christus se verdienste, word plaasvervangend uit genade, ons verdienste. So word die mens wat in die genadeverbond opgeneem is, bewus van sy persoonlike verkiesing.⁷¹⁶

Die genadeverbond het nie die werkverbond vervang of afgeskaf nie. Vir Heyns is die werkverbond deur die genadeverbond vervul. Aangesien Christus, dié genadegawe, wel vir ons gehoorsaam was in dit wat Hy vir ons gedoen het, is ons nou nie onthef van gehoorsaamheidsarbeid nie. Ons arbeid bly vir Heyns koninkrykswerk met ewigheidsbetekenis. Die indikatief van die genadeverbond is dus tegelykertyd ook die imperatief wat ons oproep om uit dankbaarheid gehoorsaam te wees aan die wil van ons Koning en sodoende gehoorsaamheidsgestaltes van die koninkryk van God die lig te laat sien, deur te voldoen aan die eise van die verbond.⁷¹⁷

8.3. Slegs dié wat wedergebore is, kan die koninkryk van God ingaan:

Die derde soteriologiese aspek wat vermelding verdien, is die wedergeboorte. Toe ons Heyns se denke rondom die toegang tot die koninkryk in die prediking van Jesus Christus bespreek het, is aangetoon dat die toegang tot die koninkryk uitsluitlik deur die heilsweg loop. Wedergeboorte, geloof en bekering, dit wil sê: verlossing sluit die deur na die koninkryk van God oop.

Vir Nikodemus het Jesus Christus baie duidelik gesê dat wedergeboorte 'n noodsaaklike voorvereiste vir toegang tot die koninkryk is. Dit lees ons in Johannes 3:3-8:⁷¹⁸

Soos reeds aangetoon is, en ook deur hierdie teksgedeelte bevestig word, is wedergeboorte die werk van die Heilige Gees. Hoe presies en wanneer spesifiek dit gebeur, is vir die mens 'n misterie. Jesus het dit in dié gedeelte vergelyk met wind wat onsigbaar is. Al sou ons vandag met ons tegnologies

⁷¹⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 210-211.

⁷¹⁷ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 211-228.

⁷¹⁸ Vergelyk Brown RE, *aw*, 1984, 135-144, asook Schnackenburg R, *aw*, 1984, 366-374. Sien ook Louw JP (ed) en Nida EA (ed), *aw*, 1988, 510-511.

gevorderde klimatologie met behulp van isobare kan voorspel in watter rigting wind van 'n hoë druk na 'n lae druk gaan beweeg, en selfs teen watter snelheid, bly wind nog steeds vir ons onsigbaar. Wat ons wel kan sien is die uitwerking van die wind, wanneer die blare aan 'n boom byvoorbeeld in die wind beweeg. Net so is die wedergeboorte ook onsigbaar, maar die uitwerking wat dit in die lewe van God se kinders het, word duidelik sigbaar. Dit word geopenbaar in dit wat Johannes “vrugte”⁷¹⁹ noem en wat Paulus die “vrug van die Gees”⁷²⁰ noem. Ons sou dit dus ook produktiwiteit in God se koninkryk kon noem.

Al weet ons nie spesifiek en volledig presies hoe die wedergeboorte plaasvind nie, weet ons wel dat die Heilige Gees sowel middellik as onmiddellik werk om die wedergeboorte te laat plaasvind. Volgens Heyns werk die Heilige Gees binne die ruimte van die genadeverbond en op grond van die uitverkiesing onmiddellik en direk in die harte van mense. Daarin vind hy troos oor die saligheid van vroeggestorwe verbondskinders van gelowige ouers wat nog nie die prediking van die Woord gehoor of onderrig in die Woord ontvang het nie.⁷²¹

Hier sal ons krities vir Heyns moet vra of 'n mens hierdie stelling werklik kan veralgemeen. Nie alle verbondskinders van gelowige ouers is noodwendig uitverkies nie. Dit het hy self sekerlik besef toe hy die verhouding tussen die verbond en die uitverkiesing beskryf het. Alhoewel daar in die verbond en die uitverkiesing 'n onlosmaaklik en intieme eenheid bestaan, is hulle, volgens Heyns tog nie identies nie, want die getal bondelinge is méér as die getal uitverkorenes, omdat die roeping kwantitatief meer is as die saligmakende genade.⁷²² Hoe sal ons in elk geval boonop kan weet of die spesifieke baba van die spesifieke verbondsouers uitverkies is, of nie? Net God alleen kan op hierdie uiters moeilike vraag die regte antwoord verskaf en daarom is spekulاسie oor die lot van babas met die oog op die oordeelsdag, niks anders as spekulاسie nie, en daarom moet sulke uitsprake liewers vermy word.

⁷¹⁹ Johannes 15:1-16. Vergelyk Brown RE, *aw*, Volume 2, 658-684

⁷²⁰ Galasiërs 5:22-23. Vergelyk Bruce FF, *Commentary on Galatians*, 1985, 251-256.

⁷²¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 306-307.

⁷²² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 223-224.

Wedergeboorte word ook deur Heyns uitgedruk in die terme *mortificatio* en *vivificatio*, of die afsterf van die ou mens en die opstanding van die nuwe mens, en moet ten nouste verbind word aan geloof, as genadegawe van God, wat die mens se reaksie op hierdie nuwe lewe is.⁷²³

Noudat die onmiddellike wyse waarop die Heilige Gees die wedergeboorte bewerkstellig bespreek is, kan daar voortgegaan word om die middellike wyse waarop die Heilige Gees wedergeboorte bewerkstellig, te beskryf. Dit moet volgens Heyns gesoek word in die Woord van God. Heyns noem die Woord van God die instrument van die verwekking en -voeding. Die Heilige Gees gebruik egter ook almal wat die Woord verkondig en onderrig gee in die Woord, as instrumente in die wedergeboorte se verwekkingsproses en voedingsbron in die geestelike groeiproses.⁷²⁴

König wys daarop dat die mens nie passief in die heilsgebeure is nie. Die mens antwoord in geloof op die wedergeboorte. Deur geloof wat tot daade oorgaan, word die wedergeboorte sigbaar, en so word die mens, deur wedergeboorte, kinders van God.⁷²⁵

Heyns beklemtoon dat wedergeboorte nie 'n geboorte uit die mens is nie, maar uit God, wat dit aan die mens skenk uit genade en groot barmhartigheid, en hy gebruik die volgende teksverse om dit te bevestig: Johannes 1:13, 2:29, 3:5, 5:1, 1 Petrus 1:3 en 23 en Titus 3:5. 'n Samewerking tussen God en mens (sinergisme) ten opsigte van die wedergeboorte, is vir Heyns totaal en al uitgesluit. Daarom is dit ook nie 'n opdrag in die Skrif, dat die mens wedergebore moet word nie. Heyns maak homself dus h er nie aan Pelagianisme, of semi-Pelagianisme skuldig nie.⁷²⁶

Soos wat die mens se natuurlike geboorte begin by die inplanting van 'n bevrugte eiersel in die baarmoeder, so is die wedergeboorte vir Heyns 'n inplanting van die totale mens in Jesus Christus. Iets wesenliks in die mens

⁷²³ Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 281.

⁷²⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 307.

⁷²⁵ K nig A, *aw*, 1983, 134-139.

⁷²⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 305.

verander, wanneer hy wedergebore word. Hierdie verandering is volgens Heyns nie fisies nie, maar geestelik. Die weergebore mens, is 'n mens wie se hart vernuwe is, wie se verstand verlig is, wie se wil verander is, en wie se gevoel gereinig is. Dit is dus, soos Heyns dit sien, 'n totale lewensverandering.⁷²⁷

Hieruit kan ons aflei dat die burgers van die koninkryk van God deur die Heilige Gees wedergebore of opnuutgebore is en dat hulle vrugte dra wat dit bewys. Anders gestel: Die burgers van die koninkryk van God is aan die wil van God gehoorsaam, omdat hulle deur die Heilige Gees wedergebore is.

Volgens König, word die begrip "wedergeboorte" selde in die Bybel gebruik. Dit behoort ons tot versigtigheid te maan, om nie meer daarin te lees, as wat die Skrif self sê nie. Vir König is dit egter wel belangrik dat die mens nie goed genoeg is, soos hy in die sonde is nie. Dit sal ook nie help as die mens net 'n bietjie verbeter nie. Die mens moet oorgemaak word. God moet met die mens weer voor begin.⁷²⁸

Wanneer 'n rekenaar byvoorbeeld deur 'n rekenaarvirus, wat dreig om groot skade aan te rig, besmet is, gebeur dit soms dat daar net een oplossing oorbly om van die virus ontslae te raak, en dit is om die rekenaar se hardeskyf weer van voor af te partisioneer, te formateer en te herprogrammeer. Wedergeboorte is 'n soortgelyke beginsel waarin die Heilige Gees die mens moet verander en sy denke moet vernuwe om van die sondevirus, wat dreig om groot skade in ons lewe aan te rig, verlos te kan word.

Heyns beskou wedergeboorte in die algemeen as die nuwe lewe wat God in die hart van die uitverkore sondaar begin.⁷²⁹ Benewens hierdie antropologiese betekenis, het wedergeboorte ook vir Heyns 'n kosmies-eskatologiese betekenis, aangesien die nuwe hemel en die nuwe aarde wat met die voleinding sal aanbreek, volgens Heyns, as 'n wedergeboorte beskou word in Matteus

⁷²⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 306.

⁷²⁸ König A, *aw*, 1983, 132.

⁷²⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 305.

19:28.⁷³⁰ Dit is egter nie duidelik hoe Heyns uit hierdie teksverwysing tot die gevolgtrekking kan kom dat die nuwe hemel en -aarde wedergebore gaan word nie. Dit wil eerder voorkom asof wedergeboorte beperk is tot die mens.

Hierdie feit het ingrypende implikasies vir Heyns se ontologiese en universeelkosmiese hantering van die koninkryk van God. As toegang tot die koninkryk van God bepaal en beperk word deur wedergeboorte, sal iets of iemand wat nie wedergebore kan word nie, ook nie toegang tot die koninkryk van God hê nie.

8.4. Watter rol speel die uitverkiesing in die soteriologiese proses?

Die vierde soteriologiese aspek wat hier aandag verdien, is die uitverkiesing. Van die immanent subjektiewe aspek van die koninkryk van God, sou wedergeboorte waarskynlik die begin wees, maar van die transendent subjektiewe aspek van die koninkryk van God, sou die uitverkiesing moontlik die begin genoem kon word. Ook hierin moet God se liefde en genade raakgesien en beklemtoon word. Die rede waarom God drie-enig mense uitkies, is nié te soek in die mens, of in God se vermoë om vooruit te weet wat mense gaan doen nie. Geen mens kan dit verdien om deur God uitgekies te word nie. Daarom is die enigste rede vir die uitverkiesing te vinde in God se liefde en genade.⁷³¹

Volgens Heyns is die doel van die uitverkiesing die eer en die verheerliking van die drie-enige God. Mense word uitgekies, sodat hulle deur Christus uit genade verlos kan word, en in die koninkryk van God as burgers en onderdane aan Hom gehoorsaam kan wees, en so word Hy geëer en verheerlik.⁷³²

Die uitverkiesing is nie net 'n uitverkiesing tot saligheid nie, maar ook, veral in Jesus se geval, 'n uitverkiesing tot diens in God se koninkryk.⁷³³

⁷³⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 307.

⁷³¹ Vergelyk Pannenberg W, *aw*, 1977, 45-61. Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 78-81.

⁷³² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 81-82.

⁷³³ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 83.

Heyns beskryf Jesus Christus as die indikatiewe modus van die uitverkiesing, omdat in Hom en deur Hom alles wat God vir die mens gedoen het, en nog steeds doen, duidelik word. Heyns sien Christus ook as die imperatiewe modus van die uitverkiesing, omdat die mens in Hom en deur Hom aangespreek en geroep word tot 'n geloofsbeslissing. Die Arminiaanse dwaling, naamlik dat die uitverkiesing afhanklik is van die mens se geloofsbeslissing, moet verwerp word, aangesien dit die mens se verdienste op die voorgrond plaas en God se soewereine wil en genade in die gedrang bring. Volgens Heyns is daar in die uitverkiesing geen sprake van 'n sintetiese sinergisme, waarin die menslike aandeel op so 'n wyse beklemtoon word, dat dit uitloop op 'n samewerking tussen mens en God nie. Dit noem Heyns 'n antroposentriese humanisering van die Godsbeeld. Aan die ander kant, wys Heyns ook 'n kousale determinisme af, waarvolgens daar aan die menslike verantwoordelikheid geen ruimte bestaan nie. Heyns verkies dit om eerder te praat van 'n persoonlike oormag van 'n liefdevolle Verbondsgod, wat sy uitverkorenes in Christus ook soos persone behandel. Persone wat in die geloof reageer op die Goddelike inisiatief.⁷³⁴

Die uitverkiesing rig tot die mens die appèl om tot geloof te kom. Volgens Heyns bevestig almal wat hierdie roeping tot geloof gehoorsaam aanvaar, dat hulle deur God uitverkies is, maar die Goddelike uitverkiesing is hoegenaamd nie van die menslike reaksie afhanklik nie. Die heilsaanbod word tot alle mense gerig, maar nie almal aanvaar hierdie roeping nie. Volgens Heyns is almal wat die oproep nie gelowig wil gehoorsaam nie, en in ongeloof tot die einde toe volhard, verlore, en deur hulle volharding in ongeloof, word hulle verwerping bevestig.⁷³⁵

Dit beteken vir Heyns nie dat die uitverkiesing en die verwerping twee simmetriese besluite is wat parallel loop en op 'n dubbele predestinasieleer moet uitloop nie. God is en bly die outeur van die uitverkiesing, maar die mens verdien sy verwerping, omdat die mens die outeur van die sonde is. Die

⁷³⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 84-86. Sien ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 205-210.

⁷³⁵ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 86-88.

uitverkiesing is loutere genade in Christus aan die sondaar, terwyl die verwerping die loutere skuld van die sondaar is.⁷³⁶

Noudat ons kortliks stil gestaan het by die uitverkiesing, kan die klem verskuif word na die roepingsgebeure in die verlossingsproses.

8.5. Watter rol speel roeping in die soteriologiese proses?

Die vyfde soteriologiese aspek wat hier genoem moet word, is die roeping. Pannenberg wys daarop dat die na-ballingskap konsep van uitverkiesing as 'n ewige besluit van God, (onsigbaar in die huidige wêreld), in verband met die verlossing van 'n sekere aantal individue, steeds invloedryk was in die vroeë Christelike gemeenskap. Die belangrikste feit is dat dit toegeskryf is aan iets wat Jesus waarskynlik in Matteus 22:14 gesê het, naamlik: "Baie is geroep, maar min is uitverkies."⁷³⁷

Almal wat die evangelie van God se genadige verlossing in Jesus Christus hoor, word geroep om daarop te reageer en dit te glo. Heyns wys daarop dat Jesus dit vergelyk het met 'n saaiër wat uitgegaan het om sy saad te saai. Die saaiwerk is die verkondiging van die Woord of die roeping. Hierdie roeping word nie orals ewe goed ontvang en beantwoord nie. Op die pad, die klipbanke en tussen die onkruid het dit nie die gewenste resultate opgelewer nie. Die oorsaak hiervan is nie by die saaiër of by die saad te vinde nie, maar by die ontvanger se eie verdienste. Slegs in die vrugbare grond kan die saad ontkiem en groei en vrugte oplewer. Aan die einde konkludeer Heyns dat die vrugbare grond vrugbaar is, omdat dit deur die Heilige Gees se werk van wedergeboorte vrugbaar gemaak is, en omdat dit uit genade deur God uitverkies is.⁷³⁸

Heyns onderskei verder ook tussen die uitwendige- en inwendige roeping. Met die uitwendige roeping, bedoel hy alles wat God in die algemene- en besondere openbaring gebruik om met die mens te praat. Heyns noem die algemene

⁷³⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 89-93. Vergelyk ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 210-211.

⁷³⁷ Pannenberg W, *aw*, 1977, 55.

⁷³⁸ Vergelyk Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 11-21.

openbaring ook 'n saaklike roeping, en die besondere openbaring 'n Bybelse roeping.⁷³⁹

Naas hierdie uitwendige roeping (*vocatio externum*), bestaan daar, volgens Heyns, ook 'n inwendige roeping (*vocatio internum*). Die natuurlike mens het 'n weerstand teen die uitwendige roeping as gevolg van sy sondige natuur. Hierdie weerstand in die hart van die mens moet deur die Heilige Gees geleidelik afgebreek word, sodat hy die roeping kan hoor en gehoorsaam. Heyns beskou hierdie proses as 'n regstreekse gevolg van die uitverkiesing (Romeine 8:30), as 'n inplanting in Christus, en die begin van 'n nuwe lewe uit Christus. Sodoende word die verwoesting wat die sonde aangerig het, weer herstel.⁷⁴⁰

8.6. Watter rol speel geloof in die soteriologiese proses?

Die sesde soteriologiese aspek wat hier na vore geroep word, is geloof. Geloof moet beskou word as 'n genadegawe van die Heilige Gees. Dit is na die begin van die geestelike lewe in die wedergeboorte, die eerste duidelike teken dat die geestelike lewe groei.⁷⁴¹

Heyns definieer geloof as die mens se, deur die Heilige Gees ingegewe, gehoorsame antwoord op God se handeling met hom in Jesus Christus. Vir Heyns is geloof gelyk aan: 'n gawe van die Heilige Gees, 'n daad van die mens, kennis en vertroue, gehoorsaamheid, sekerheid en verheerliking van God.⁷⁴²

Geloof is nie die voorwaarde vir verlossing nie, ook nie 'n menslike prestasie of 'n bedekte vorm van verdienste nie. Geloof is die wyse waarop, of die middel waardeur, die verlossing wat God aan sy kinders op grond van die soenverdiens van Jesus Christus uit genade skenk, in ontvangs geneem, toe

⁷³⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 303-304.

⁷⁴⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 304.

⁷⁴¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 307.

⁷⁴² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 307-311.

geëien, of aanvaar word.⁷⁴³ Sodoende word geloof en regverdiging aan mekaar verbind.⁷⁴⁴

Hebreërs 11:1-3 gee vir ons die volgende beskrywing van geloof:

“Om te glo, is om seker te wees van die dinge wat ons hoop, om oortuig te wees van die dinge wat ons nie sien nie. Dit is immers vanweë hulle geloof dat daar oor die mense van die ou tyd met soveel lof getuig is. Omdat ons glo, weet ons dat die wêreld deur die woord van God geskep is: die sigbare dinge het dus nie ontstaan uit iets wat ons sien nie.”⁷⁴⁵

Hieruit kan ons tot die gevolgtrekking kom dat geloof die onsigbare sigbaar maak. Die hedendaagse mens glo in die bestaan van molekules, kieme, bakterieë en virusse, al het hulle dit nog nooit self met die blote oog gesien nie. Daar is mense wat dit al met mikroskope gesien het. In dieselfde sin sou ons geloof kon vergelyk met 'n mikroskoop. Ons glo dat God bestaan en dat Hy alles geskep het, al het ons Hom nog nooit met die blote oog gesien nie. Die mikroskoop of bril van die geloof, stel ons in staat om in die bestaan van die onsigbare God te kan glo.

In die Heidelbergse Kategismus word geloof soos volg beskryf:

“'n Ware geloof is nie alleen 'n vasstaande kennis waardeur ek alles wat God in sy Woord aan ons geopenbaar het (a), vir waar aanvaar nie, maar ook 'n vaste vertrouwe (b), wat die Heilige Gees (c) deur die Evangelie in my hart werk (d), naamlik dat God nie net aan ander nie maar ook aan my uit louter genade slegs op grond van die verdienste van Christus (e) vergewing van sondes, ewige geregtigheid en saligheid (f), geskenk het.

(a) Jakobus 2:19. (b) Hebreërs 11:1,7; Romeine 4:18-21; 10:10; Efesiërs 3:12; Hebreërs 4:16; Jakobus 1:6. (c) Galasiërs 5:22; Matteus 16:17; 2 Korintiërs 4:13; Johannes 6:29; Efesiërs 2:8; Filippense 1:19; Handeling 16:14. (d) Romeine 1:16; 10:17; 1 Korintiërs 1:21; Handeling 10:44; 16:14. (e) Efesiërs

⁷⁴³ Vergelyk die Nederlandse Geloofsbelydenis, Artikel 22.

⁷⁴⁴ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 124. Sien ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 265.

⁷⁴⁵ Vergelyk Michel O, *aw*, 1975, 368-383.

2:8; Romeine 3:24; 5:19; Lukas 1:77,78. (f) Romeine 1:17; Galasiërs 3:11; Hebreërs 10:10,38; Galasiërs 2:16.”⁷⁴⁶

Geloof bestaan dus hivolgens uit twee komponente, naamlik kennis en vertroue. Beide word deur die Heilige Gees aan ons geskenk, en ons moet dit gebruik om die verlossingswerk van Jesus Christus op onself van toepassing te maak.

Ons sou verder ook hieruit kon aflei dat die inhoud van geloof van kardinale belang is. As ons die verkeerde kennis het, kan ons dit met die grootste oortuiging onder die son vertrou en as waar aanvaar en dus glo, maar dit gaan nie die verkeerde goed wat ons glo waar maak nie. Die kennis komponent van geloof moet dus met die regte inhoud gevul word, anders baat dit niks nie.⁷⁴⁷

Dit is ongelukkig nie so eenvoudig nie. Ons leef in 'n tyd waarin subjektiewe individualisme dreig om ons in volslae relativisme te laat verval. Die soektog na objektiewe waarhede word prysgegee, omdat dit 'n onbereikbare ideaal blyk te wees, en in die plek daarvan word beklemtoon dat die enigste waarhede wat bestaan, geïnterpreteerde waarhede is. Dit maak geloof uiters relativisties en individualisties. Aangesien elkeen geregtig is op sy eie opinie, kan elkeen maar glo wat hy wil. Die gevaar wat hierin skuil is dat daar nie meer onderskei word tussen reg en verkeerd, waarheid en leuen, dwaalleer en ware leer nie.

Die uitdaging waarvoor ons dus te staan kom, is om enersyds nie verwaand te voel en absolutisties te wees en te dink dat óns die volledige objektiewe waarheid in pag het en dat almal wat van óns verskil kettere en dwaalleraars is nie. Andersyds moet ons ook nie twyfel en onseker wees en dink dat niemand die waarheid beet het nie, en sodoende in relativisme verval nie. Binne die gemeenskap van die gelowiges, met die Woord van God as openbaringsbron en die kofessionele ruimte wat die belydenisskrifte ons bied, asook die gepaardgaande gemeenskap van gelowiges, die leiding van die Heilige Gees

⁷⁴⁶ Die Heidelbergse Kategismus, Sondag 7, Antwoord 21. Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 261.

⁷⁴⁷ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 119. Sien ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 263-264.

en baie genade, behoort ons konsensus te kan bereik oor die geopenbaarde waarhede, veral ten opsigte van die grondwaarhede van die geloof.

Volgens Heyns lê die grootheid en die krag van die geloof in sy onvoorwaardelike gerigtheid op God wat die Inhoud en die Bron van die geloof is. Deur die geloof word God groot gemaak en verheerlik, want deur die geloof word die eksklusiwiteit van God se genade erken en eerbiedig.⁷⁴⁸

Wat verder hier aan die orde gestel behoort te word, is geloofsgroei en die verhouding tussen geloof en goeie werke in die realisering van die koninkryk van God. Aangesien geloof opgebou word uit kennis en vertroue, sou daar gekonkludeer kon word dat geloofsgroei 'n groei in kennis en -vertroue veronderstel. Daaruit sou verder afgelei kon word dat die intensiewe realisering (intensifisering) van die koninkryk van God in die lewe van die individu hand-aan-hand gepaardgaan met die individu se vermeerdering van sy kennis van die geopenbaarde waarhede en sy vertroue in God. Korter gestel: Die intensifisering van die koninkryk van God is afhanklik van geloofsgroei.⁷⁴⁹

Geloof sonder daade, of goeie werke is sonder meer dood (Jakobus 2:17).⁷⁵⁰ Geloof wat nie tot gehoorsaamheid oorgaan nie, is nutteloos. Hoe meer die individu groei in sy geloof en hoe meer hy gehoorsaam is aan die wil van God, hoe meer word die koninkryk van God in sy lewe dinamies en intensief gerealiseer.⁷⁵¹ Hierdie intensifisering of kwalitatiewe groei of -realisering van die koninkryk van God, staan in direkte verband met die volgende soteriologiese aspek, naamlik: bekering.

8.7. Watter rol speel bekering in die soteriologiese proses?

Die sewende soteriologiese aspek waaraan ons vervolgens aandag sal moet skenk, is bekering. Bekering sou beskryf kon word as 'n proses van omkering van een posisie of situasie na 'n ander, waar die twee posisies of situasies in

⁷⁴⁸ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 311.

⁷⁴⁹ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 122-123.

⁷⁵⁰ Vergelyk Dibelius M, *aw*, 1964, 189-190.

⁷⁵¹ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 125-129.

een of ander vorm van kontras teenoor mekaar staan, asook met die veronderstelling dat die situasie waarvan daar bekeer word, sleg is, terwyl die situasie waarna daar toe bekeer word goed is. Hierdie bekering van die slegte na die goeie of van ongehoorsaamheid aan die wil van die Koning, na gehoorsaamheid aan die wil van die Koning, het soteriologiese gevolge.⁷⁵²

“Bekeer julle!” was die inleiding tot die prediking van beide Johannes die Doper, en Jesus Christus, maar die rede vir die bekering waartoe die hoorders opgeroep word, verskil volgens König. Hy is van mening dat Johannes die Doper se motivering veral geleë is in die eindoordeel of eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, terwyl Jesus se motivering hoofsaaklik geleë is in die reddende genade van God en die goeie nuus wat Hy gebring het. Volgens König is die bekering wat Jesus Christus verkondig en wat insluit dat die bekeerling Jesus moet volg na verlossing toe, deel van die boodskap oor die nabye einde.⁷⁵³

Dit wil verder voorkom asof bekering vir Johannes die Doper ‘n godsdienstige daad is, wat verlossing vir die bekeerling verdien. Terwyl Jesus en later, veral Paulus, beklemtoon het dat verlossing slegs uit genade plaasvind, en bekering dus ook slegs op grond van God se genade kan plaasvind en nie beskou moet word as ‘n menslike prestasie of verdienste nie.⁷⁵⁴

Anders as wedergeboorte wat eenmalig plaasvind, kan die proses van bekering, wat herhaaldelik kan plaasvind,⁷⁵⁵ uit die volgende stappe bestaan:⁷⁵⁶

(1) Die mens word bewus gemaak van sonde of ongehoorsaamheid en ‘n gevoel van berou daarvoor, word deur die Heilige Gees in sy hart opgewek.⁷⁵⁷

(2) Die mens erken en bely sy sonde biddend en berouvol teenoor God.⁷⁵⁸

(3) God vergewe die mens se sonde en die mens aanvaar die vergifnis op grond van die beloftes in God se Woord en daar word vrede gemaak.⁷⁵⁹

⁷⁵² Vergelyk Van der Watt JG, *aw*, 1988, 18. Sien ook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 316-317.

⁷⁵³ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 156.

⁷⁵⁴ Marais SJL, *Die bekeringspreek van Johannes die Doper in die Evangelie van Matteus*, 1990, 46.

⁷⁵⁵ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 159. Sien ook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 317.

⁷⁵⁶ Vergelyk Louw JP(ed) en Nida EA(ed), *aw*, 510-511.

⁷⁵⁷ Vergelyk Romeine 2:4, asook Louw JP(ed) en Nida EA(ed), *aw*, 510. Sien ook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 316.

⁷⁵⁸ Vergelyk Psalm 32:1-5, en 51:3-19.

(4) Die mens laat staan die sonde en volhard nie langer in daardie sonde nie.⁷⁶⁰

(5) Die mens dra vrugte van gehoorsaamheid aan God se wil, wat by bekering pas, of wat bewys lewer dat bekering plaasgevind het.⁷⁶¹

Dit beteken dus dat die totale mens 'n aktiewe rol speel in die bekeringsproses, alhoewel God ook aktief daarby betrokke is. God speel 'n belangriker, inisiërende rol in die wedergeboorte van die mens, terwyl die mens 'n belangrike rol, maar nie 'n Goduitsluitende nie, rol speel in sy bekering.⁷⁶²

Bekering, sonder die voorafgaande wedergeboorte en geloof, sou vir die mens 'n onbegonne taak of verpligting wees, maar nou is die Heilige Gees se kragtige arbeid, volgens Heyns, in die mens só oorrumpelend en meesleurend, dat die mens nie net 'n verwonderde toeskouer kan bly nie, maar in 'n blymoedige deelnemer verander kan word.⁷⁶³

Heyns beskou bekering as 'n noodsaaklike gebeure. Vir hom is dit die mens se hartlike leedwese oor en totale breuk met sy sondige lewe en die begin van 'n nuwe lewe, uit 'n opregte liefde vir God. Dit is nie 'n opsionele luukse wat net vir sekere uitgesoekte gelowiges beskore is nie. Elke gelowige moet homself van die sonde bekeer.⁷⁶⁴

Die eerste bekering, weg van die sonde af, of van die afgode af, na die regte pad, of -God toe, speel 'n belangrike rol in die kwantitatiewe groei, of ekstensiewe realisering of uitbreiding van die koninkryk van God.⁷⁶⁵

Wanneer die proses van bekering volhardend volgehou word, vind daar dus groei in die geestelike lewe van die individu plaas. Hierdie groeiproses is weer

⁷⁵⁹ Vergelyk 2 Kronieke 7:13-14, Handeling 3:19 en 1 Johannes 1:9, asook Louw JP(ed) en Nida EA(ed), *aw*, 420.

⁷⁶⁰ Vergelyk Johannes 8:11. Sien ook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 316.

⁷⁶¹ Vergelyk Matteus 3:8, Handeling 26:20, asook Marais SJL, *aw*, 1990, 43. Sien ook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 318.

⁷⁶² Sien König A, *aw*, 1983, 154.

⁷⁶³ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 315.

⁷⁶⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 315.

⁷⁶⁵ Vergelyk König A, *aw*, 1983, 161.

belangrik vir die kwalitatiewe realisering van die koninkryk van God, of die intensifisering van die realisering van die koninkryk van God.

Daar kan verder ook ter wille van duidelikheid onderskei word tussen vernuwing en bekering. Vernuwing verwys hier na die etiese vernuwing van die mens in sy alledaagse optrede. Die gelowige moet meer en meer gestalte gee aan sy posisie of status in Christus. Vernuwing moet van wedergeboorte en bekering onderskei word. Wedergeboorte is 'n eens en vir altyd gebeure. Bekering kan herhaaldelik plaasvind, byvoorbeeld in gevalle waar mense wat reeds gelowig is, en dus reeds bekeerlinge is, weer opgeroep word tot bekering, en dit gaan om 'n situasie waar hulle in die rigting van die bose afgedwaal het. Hulle het God se pad byster geraak en moet hulleself weer omdraai, of terugkeer, na God toe. Vernuwing dui eerder op iemand wat wel op God se pad is, maar voortdurend nader beweeg aan dit wat God in Jesus Christus vir hom gewil het. Daar is dus nie in vernuwing sprake van 'n radikale omkeer, soos in bekering nie.⁷⁶⁶

Soos Heyns dit sien, vind bekering nie by almal op presies dieselfde wyse en tyd plaas nie. As 'n mens byvoorbeeld binne die genadeverbond grootgeword het, sal jou bekering minder dramaties wees as iemand anders wat nie gelowige en gehoorsame verbondsouers gehad het wat hom van kleins af in die grondwaarhede van die geloof onderrig het nie. Hier dink Heyns aan die verskille tussen Timoteus en Paulus se bekerings. Daarom word eerbied vir die werk en tyd van die Heilige Gees vereis.⁷⁶⁷

Dit bring ons vervolgens by die status wat God in sy koninkryk aan sy kinders verleen.

8.8. Wat is die status van bekeerlinge in die koninkryk van God?

Die agtste soteriologiese aspek wat bespreek moet word, is die status wat gelowige kinders van God deur sy genade ontvang, in die koninkryk van hulle

⁷⁶⁶ Vergelyk Van der Watt JG, *aw*, 1988, 32-33.

⁷⁶⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 317-318.

Hemelse Vader. Hierdie status kan uitgedruk word in die begrippe regverdig en heilig.⁷⁶⁸

Heyns definieer regverdiging as 'n oordeel van God oor die mens, waarin Hy die mens, op grond van die soenverdienste van Jesus Christus, vrysprek en dit aan hom skenk in die vorm van geloof in Christus.⁷⁶⁹

Heyns beskou regverdiging as 'n juridiese uitspraak wat God oor die gelowige mens maak. God, die Regter, spreek die uitverkore gelowige vry van skuld op grond van die soenverdienste van Christus Jesus.⁷⁷⁰

Daarom is dit 'n genadige toerekening en nie iets wat die mens verdien het deur sy goeie werke nie. Dit beteken nie dat God se regverdigheid deur sy genade verslind word, omdat Hy die skuldige sondaar vrysprek nie. Jesus Christus het volledig aan God se geregtigheid voldoen, en daarom kan die regverdige Regter dié wat deur die geloof "in" Christus is, uit genade, in die tyd en nie in die ewigheid nie, vrysprek. Regverdiging deur die geloof, maak ook nie van geloof 'n stuk verdienste nie, aangesien geloof ook as gawe uit die hand van God ontvang word en geen menslike prestasie kan wees nie.⁷⁷¹

Regverdiging beteken vir König dat God ons in die regte verhouding tot Hom bring, terwyl heiliging vir hom beteken dat God ons nou in hierdie regte verhouding laat lewe. Almal wat in hierdie regte verhouding tot God lewe, is regverdig en heilig.⁷⁷²

Om heilig te wees, beteken vir König om vir God afgesonder te wees, en nie noodwendig sondeloosheid nie. Heiligmaking daarenteen is dus, volgens König, die gevolg van die nuwe status wat gelowiges het, wanneer hulle met Christus vereenselwig.⁷⁷³

⁷⁶⁸ Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 278.

⁷⁶⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 311.

⁷⁷⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 311-312. Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 266.

⁷⁷¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 312-314.

⁷⁷² König A, *aw*, 1983, 173.

⁷⁷³ König A, *aw*, 1983, 176. Sien ook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 319 en Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 282-283.

Heyns definieer heiliging as die vernuwing van die mens as beeld van God in die betrokkenheid van die geloof op God se genade langs die weg van gehoorsame navolging van Christus.⁷⁷⁴

In die lig van hierdie definisie, konkludeer Heyns dat heiliging 'n status is wat aan die mens by wedergeboorte deur God toegeken word. Dit is dus nie iets wat die mens by wyse van 'n menslike prestasie kan verdien nie.⁷⁷⁵

Dit is ook König se standpunt. Volgens hom is heiligmaking, net soos wedergeboorte en regverdiging, God se werk,⁷⁷⁶ en moet dit nie verwar word met wat hy “perfeksionisme” noem nie. Met perfeksionisme, bedoel König daardie beskouing wat leer dat die mens perfek, volmaak en sondeloos kan word. Sonder om die sogenaamde “volmaaktheidstekste” af te water, wil König eerder beklemtoon dat heiligmaking die werk van God in die lewe van die gelowige is, en nie dit wat perfeksionisme van die mens verwag nie.⁷⁷⁷

Daardeur wil König egter ook nie te kenne gee dat die mens deur heiligmaking outomaties tot volmaaktheid ontwikkel nie. God neem die inisiatief, maar ons moet gehoorsaam wees aan die werking van God in ons lewe. As ons gehoorsaam is, groei ons geestelik en vind vernuwing plaas, maar as ons ongehoorsaam is, kwyn ons geestelik weg en kan bekering weer noodsaaklik word.⁷⁷⁸

Daarom noem Heyns heiliging 'n dinamiese proses waartoe die gelowige mens opgeroep word. Die indikatief van die status in Christus, word ook tegelyk 'n imperatief waaraan die gelowige deur die krag wat die Heilige Gees verleen, gestalte moet gee deur sy totale lewenswyse. Heiliging is eksklusief slegs vir gelowiges moontlik en waar. Heyns beklemtoon dat dit nie as 'n evolusionêre proses beskou moet word, wat uit die latente moontlikhede van die vroom mens

⁷⁷⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 319.

⁷⁷⁵ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 319.

⁷⁷⁶ König A, *aw*, 1983, 177.

⁷⁷⁷ König A, *aw*, 1983, 178-180.

⁷⁷⁸ König A, *aw*, 1983, 180-184.

geleidelik ontplooi nie. Dit is die Heilige Gees wat in die mens en deur die mens sy vernuwingsarbeid voortsit, wanneer die mens in geloofsgerigtheid op Jesus Christus geestelik groei. Daarom is heiliging 'n geloofswerklikheid wat 'n saak van God én mens is.⁷⁷⁹

Dit is verder ook Heyns se interpretasie dat die heiliging in verband staan met die afsterf van die ou, sondige mens, en die opstanding van die nuwe, heilige mens. Die gelowige moet die sonde deur middel van bekering afsterf en Christus in gehoorsaamheid aan die wet navolg. Sodoende vind vernuwing van alles, die mens in sy totaliteit, asook sy totale omgewing, sisteemteoreties gesproke plaas, en nie net van die innerlike mens nie. Daarom kan heiliging, volgens Heyns, ook in verskillende institute en strukture, of samelewingsverbande ingebou en ingedra word.⁷⁸⁰

Sodoende word die koninkryk van God ook sisteemteoreties gesproke gerealiseer in die verskillende samelewingsverbande waar heilige, gelowige kinders van God, besig is om gehoorsaamheidsgestalties op te rig deur hulle totale lewenswyse.

Deur voortdurende en volhardende vernuwings en bekerings, gee gelowiges gehoor aan die opdrag om in hulle hele lewenswandel, heilig te wees (1 Petrus 1:16), en werk hulle antwoordend en reagerend op God se heiligmaking in hulle lewe.⁷⁸¹

Volhardende gehoorsaamheid, vernuwing en bekering is dus belangrik en daarom moet ons vervolgens vra na die rol wat volharding in die soteriologiese proses speel.

⁷⁷⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 319-320. Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 283-284.

⁷⁸⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 323-324.

⁷⁸¹ Vergelyk Selwyn EG, *The First Epistle of St. Peter*, 1974, 141-142, 160, 184, 291, en 374.

8.9. Watter rol speel volharding in die soteriologiese proses?

Dit bring ons by die voorlaaste soteriologiese aspek, en dit is volharding. Iemand wat nie volhard in gehoorsaamheid, vernuwing en bekering (vrugte dra) nie, is iemand wat nie geestelik groei nie. Vir König is dit opvallend watter rol die gelowiges se goeie werke in die eindoordeel sal speel. Om sy standpunt te bewys, verwys hy na Matteus 16:27, 25:31-46, Romeine 2:6 en 3:24-28, Galasiërs 2:16 en 6:7-9, 2 Korintiërs 5:10, 1 Petrus 1:17, Openbaring 20:17, asook Jakobus 3:24. Hiermee bedoel König nie verdienstelike goeie werke, waardeur die mens God se guns wil verdien nie, maar geloofswerke. Geloofswerke is noodsaaklik en bevestig dat daar 'n verhouding tussen Jesus Christus en die gelowige bestaan. Dit bewys die egtheid van die geloof en die verbondenheid met Jesus Christus. Wanneer goeie werke sonder 'n geloofsverhouding met Jesus Christus beklemtoon word, meen König, word verval in moralisme.⁷⁸²

Wanneer 'n mens stagneer en nie langer geestelik groei nie, nie volhardend gehoorsaam is nie, en dus afdwaal of afvallig word, en weer 'n slaaf van die sonde word, word 'n mens weer 'n burger van die anti-ryk en word 'n mens se burgerskap van die koninkryk van God prysgegee.

Dit is 'n aangrypende gedagte! Dit impliseer die moontlikheid dat die mens sy wedergeboorte ongedaan kan maak, of dat die moontlikheid bestaan dat die mens in staat is om die wedergeboorte te kan naboots of vervals. 'n Derde moontlikheid sou wees dat die mens nie sy wedergeboorte ongedaan kan maak nie, maar wel sy bekering. Dit wil sê, wanneer die gelowige en gehoorsame mens ophou glo en ongehoorsaam word, en weer volhard in sy sondige bestaan van vroeër, beteken dit nie dat hy nie meer wedergebore is nie. Hy is nog steeds wedergebore, en het net weer van voor af bekering nodig.

Wat die derde moontlikheid aanbetref, sal ons moet sê dat dit onwaarskynlik is dat iemand sy wedergeboorte kan behou, selfs al leef hy goddeloos, ongelowig en ongehoorsaam. Die implikasie daarvan sou wees dat 'n ongelowige en ongehoorsame mens wat sterf, die ewige lewe moet hê, aangesien hy

⁷⁸² König A, *aw*, 1983, 191-196.

wedergebore is en dit nie ongedaan gemaak kan word nie, terwyl sy lewe daarvan getuig dat hy nie 'n kind van God is nie. Die oplossing moet dus eerder by een van die ander moontlikhede gevind word.

Indien die eerste moontlikheid verder ondersoek word, sou ons kon sê dat iemand wat die wedergeboorte as gawe ontvang het, nie noodwendig gewaarborg is van die ewige lewe nie. Dit sou moeilik aanvaar kon word, omdat dit sou beteken dat God nie sy werk goed genoeg gedoen het nie, aangesien Hy in die eerste plek verantwoordelik is vir die wedergeboorte.⁷⁸³

Wanneer die implikasies van die tweede moontlikheid verder ondersoek word, sou ons kon sê dat iemand wat nie volhard in gehoorsaamheid, geestelike groei bekering of vernuwning nie, nooit werklik wedergebore was nie. Dat só iemand sy wedergeboorte vervals het. Dat hy maar net voorgegee het om wedergebore te wees deur die gestaltes van die uitwerking van die wedergeboorte, naamlik “vrugte dra” of gehoorsaamheid aan die wil van God, vir 'n tyd lank na te boots.

As voorbeeld hiervan sou die name van Demas, wat die teenswoordige wêreld liefgekry het (2 Timoteus 4:10)⁷⁸⁴, of Simon die towenaar (Handelinge 8:4-25)⁷⁸⁵, maar veral ook die seuns van Skeva (Handelinge 19:11-20)⁷⁸⁶ genoem kon word. Van hierdie drie moontlikhede, lyk die tweede moontlikheid dus die mees waarskynlike een te wees.

Hoe dit ook al sy, vir die Hebreërskrywer is dit ontsaglik belangrik vir gelowiges om geestelik te groei en te volhard en nie af te dwaal nie (Hebreërs 6:4-12, asook 10:26-39).⁷⁸⁷

Hierdie vermanende oproep van die Hebreërskrywer moet beslis ernstig opgeneem word en die belangrikheid van 'n volhardende toewyding aan die drie-enige God, moet beskou word as 'n lewensnoodsaaklike vereiste.

⁷⁸³ Dit word in hoofstuk 5 van die Dordtse Leerreëls beklemtoon.

⁷⁸⁴ Vergelyk Jeremias J und Strobel A, *aw*, 1981, 64-65

⁷⁸⁵ Vergelyk Bruce FF, *aw*, 1976, 178-184.

⁷⁸⁶ Bruce FF, *aw*, 1976, 389-392.

⁷⁸⁷ Vergelyk Michel O, *aw*, 241-251, asook 350-367.

Heyns definieer volharding as God se voortsetting van die gelowiges se geheiligde lewe en die mens se gevolglike voortgaande strydende verwerking daarvan.⁷⁸⁸

Selfs al is dit die mens wat moet volhard in die geloof, beteken dit ook nie dat volharding as 'n menslike prestasie beskou moet word nie, waarsku Heyns. Die heiliges moet voortdurend die gawe van die nuwe lewe ontvang en dit gebruik tot eer van God. Gesien in die ruimte van die genadeverbond, is ook die volharding gegrond in die trinitariese werk van God en is die geloofsekerheid van God se kinders geanker en gewortel in die onveranderlikheid van God se trou, in die verkiesing en in die sekerheid van die genadebeloftes waarmee Hy Homself aan ons verbind het.⁷⁸⁹

Volgens Heyns is die moontlikheid uitgesluit dat die kind van God, 'n vyand van God kan word, aangesien die volharding nie die outonome selfontplooiing van ons eie moontlikhede is nie, maar die resultaat van die Goddelike werksaamhede in en aan ons lewe.⁷⁹⁰ Dit is dus nie duidelik hoe Heyns die probleem van die seuns van Skeva, Demas en Simon die Towenaar, waarna hierbo verwys is, se afvalligheid sou oplos nie.

Heyns bevestig egter wel dat volharding 'n stryd is waartoe die gelowige opgeroep word. Die gelowige kán sy kant van die ooreenkoms nakom danksy die voortgaande arbeid van die Heilige Gees wat in hom woon en werk. Die moontlikheid om van die genade en die saligheid te kan afval, maak hy af as 'n Remonstrantse dwaling en Pelagianisme.⁷⁹¹

In die lig van bovermelde probleem van die seuns van Skeva, Demas en Simon die Towenaar, sou gevra kon word of Heyns nie dalk te ooptimisties is nie. Sonder om God se genade en kragtige werking gering te skat, moet die sondige natuur van die mens ook nie onderskat word nie. Indien die tweede

⁷⁸⁸ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 325.

⁷⁸⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 325-326.

⁷⁹⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 326-327.

⁷⁹¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 327-328.

moontlikheid, soos hierbo aangetoon is, aanvaar word, sou ons in die lig van Heyns se standpunt tot die gevolgtrekking kon kom dat die ware gelowige nie verlore sal gaan nie. Die nabootser en valse Christen se lot is egter nie so rooskleurig nie.

Die verskil tussen die ware gelowige en die nabootser, word deur volharding tot die einde toe, eskatologies geopenbaar.

8.10. Watter rol speel verheerliking in die soteriologiese proses?

Die tiende en laaste soteriologiese aspek wat vermelding verdien, is die verheerliking. Die verheerliking sou beskryf kon word as God se “prysuitdelingseremonie”. Dit is wanneer God al sy kinders wat in Hom glo en aan Hom gehoorsaam is, gaan verheerlik. Dan sal hulle alles volkome ontvang, wat hulle tydens hulle aardse lewe, net voorlopig ontvang het. Dit sluit die ewige lewe in.

Met die opstanding of tydens die wederkoms, ontvang die gelowiges verheerlikte liggame, net soos wat Jesus ‘n verheerlikte liggaam gehad het, na sy opstanding uit die dood. Die bewys hiervan vind Heyns in Filippense 3:21.⁷⁹² Slegs ‘n verheerlikte liggaam is geskik vir die ewige lewe in die hiernamaals, en dit is volgens Heyns alleen moontlik, as gevolg van die gelowiges se korporatiewe eenheid met Jesus Christus.⁷⁹³ Ook hier gaan dit nie oor die beloning van menslike prestasie en verdienste nie, maar oor die vervulling van die beloftes van die genadeverbond.⁷⁹⁴ Dit vind eers plaas wanneer die koninkryk van God eskatologies vervul is.

Om uiteindelik by verheerliking uit te kom, is vir die gelowige die mees nastrewenswaardige ideaal, maar die pad daarheen gaan met geweldige stryd gepaard, waarvoor die gelowiges volharding nodig het, soos reeds hierbo vermeld is. Daarom sal ons vervolgens moet vra na die rol wat stryd speel in die realisering van die koninkryk van God.

⁷⁹² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 410.

⁷⁹³ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 409.

⁷⁹⁴ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 218-219.

9. Watter rol speel stryd in die realisering van die koninkryk van God?

Die realisering van die koninkryk van God is 'n dinamiese proses. Daar is sprake van intensiewe, kwalitatiewe groei of opbouing, sowel as ekstensiewe, kwantitatiewe groei of uitbreiding. Wanneer iets só in beweging is, word daar gewoonlik weerstand en wrywing veroorsaak. Net so moet die koninkryk van God ook wrywing en weerstand van binne en buite, ja van alle kante oorkom, om te kan groei en toenemend meer en meer gerealiseer te kan word.

Die vyande waarteen die koninkryk van God moet stry is enersyds die bose en andersyds die sondige ongehoorsaamheid en ongeloof in die goddelose wêreld.

9.1. Die stryd teen die bose:

Uit die vraag na die rol van die bose in die realisering van die koninkryk van God, wat reeds bespreek is, het dit duidelik geblyk dat dit vir die realisering van die koninkryk van God noodsaaklik is dat die burgers in die koninkryk teen die bose weerstand moet bied. Wanneer die bose deur die mens toegelaat word om hulle gang te gaan en beheer van hulle lewens oor te neem, word die anti-ryk toenemend gerealiseer en die koninkryk van God word kwalitatief en kwantitatief al kleiner en kleiner. Die anti-ryk groei in dieselfde verhouding waarin die koninkryk van God kwyn en andersom: die koninkryk van God groei in dieselfde verhouding waarin die anti-ryk kwyn. Vervolgens sal ons dieper moet delf in die wyse waarop daar teen die bose en die anti-ryk weerstand gebied moet word.

Ter wille van die koninkryk van God is die mens volgens Heyns se siening ook 'n medestryder met God, bo en behalwe die feit dat die mens in die realisering van die koninkryk 'n medewerker van God kan wees. Vir Heyns word 'n deeltjie van die demoniese agtergrond van hierdie stryd, waarin die burgers van die

koninkryk gewikkel is, en waardeur hulle lewe gekenmerk word, deur Paulus geskets in Efesiërs 6:11-12.⁷⁹⁵

Volgens Heyns word die mag van die dier uit die see wat alles in chaos en wanorde verander, skrikwekkend beskryf in Openbaring 13:11 en volgende verse. Die Koning van die koninkryk is wel op sy troon, maar dit is vir Heyns duidelik – reeds uit die Ou Testament – dat daar kragte aan die werk is wat Hom wil onttroon, sy volk wil vernietig en die werke van sy hande wil verwoes. Teenoor die koninkryk staan die anti-ryk, wat Heyns ‘n parasitiese ryk noem. Hierdie parasitiese ryk het vir Heyns geen eie bestaanswortel en geen eie sinvolle bestemming nie. Heyns vergelyk die anti-ryk metafories met ‘n klimopplant aan ‘n boom, wat vernietigend en verterend die lewe in die koninkryk wil inpalm. Die anti-ryk wil die wêreld losmaak van God en die wêreld in sy skynonafhanklikheid in wanorde dompel. Soos Heyns dit sien het hulle wat in die koninkryk is, met die anti-ryk en sy aanvalle te doen en hulle wat in die koninkryk volhardend wil bly, sal daarom gewillig moet wees om te stry en teen die bose weerstand te bied, – tot die dood toe, as dit moet.⁷⁹⁶

Voorbeelde vir die wyse waarop hierdie stryd gestry moet word kry Heyns veral in die Nuwe Testament. Toe Jesus met sy prediking en lewe op aarde besig was, het Hy tydens verskeie geleenthede te doen gekry met bose magte of geeste wat mense se lewens oorgeneem of beset het. Sy almag het, volgens Heyns, telkens duidelik te voorskyn gekom, wanneer Hy met sy eie gesag die bose geeste uit die besetenes uitgedryf het, en so bewys gelever het dat die koninkryk van God inderdaad gekom het, en magtiger as die anti-ryk is (Matteus 12:28).⁷⁹⁷ Dink byvoorbeeld ook maar aan die verlossing van die besetene van Gerasa in Matteus 8:28-34.⁷⁹⁸

Heyns wys ook op die feit dat Jesus in Matteus 10:1-15 die dissipels uitgestuur het, om die evangelie te verkondig, en dat Hy aan hulle die mag gegee het om

⁷⁹⁵ Vergelyk Schlier H, *aw*, 1971, 115-118.

⁷⁹⁶ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 61.

⁷⁹⁷ Gundry RH, *aw*, 1983, 235. Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 274-275.

⁷⁹⁸ Gundry RH, *aw*, 1983, 157-161.

onder andere ook bese geeste uit te dryf.⁷⁹⁹ Die dissipels het as gevolg van hulle kleingelowigheid nie tydens elke geleentheid geslaag in hierdie stryd, voor Jesus Christus se hemelvaart en die uitstorting van die Heilige Gees nie (Matteus 17:14-20).⁸⁰⁰

Na die hemelvaart en die uitstorting van die Heilige Gees, lees ons nie weer van só 'n mislukte poging aan die kant van die apostels nie. Ons lees in Handeling 19:11 en volgende verse, van Paulus wat bese geeste uitgedryf het, en van die Joodse seuns van Skeva, wat vir Paulus probeer naboots het, maar die slegste daarvan afgekom het, omdat hulle nie waarlik in Jesus geglo het nie.⁸⁰¹

Iemand wat só van besetenheid verlos is, moet dan onder beheer van die Heilige Gees gehoorsaam aan die wil van God lewe, anders kan die bese gees weer terug kom, en selfs nog sewe ander, selfs slegter as hyself, ook saam bring! (Matteus 12:43-45)⁸⁰²

Die stryd in die koninkryk van God is dus 'n stryd teen die bese geeste wat die mens se lewe wil beset en daarvoor wil heers. Met God se wapenrusting⁸⁰³ aan, moet die duiwel, wat soos 'n brullende leeu iemand soek om te verslind, weerstaan word, en hy sal dan nie anders kan, as om op die vlug te slaan nie.⁸⁰⁴

9.2. Die stryd teen vervolging:

In sy aanvalle teen die koninkryk van God, maak die duiwel nie net gebruik van bese geeste wat mense teister en hulle lewens beset nie. Hy maak ook dikwels gebruik van mense wat in sy diens staan, en meestal gesagsposisies in die

⁷⁹⁹ Gundry RH, *aw*, 181-190.

⁸⁰⁰ Gundry RH, *aw*, 348-353.

⁸⁰¹ Bruce FF, *aw*, 1976, 389-392.

⁸⁰² Vergelyk Gundry RH, *aw*, 246-247, alhoewel hy nie die gedeelte letterlik vertolk nie, en eerder dink dat dit verwys na die Skrifgeleerdes wat tydens Johannes die Doper se prediking tot "bekering" gekom het, maar nie nou na Jesus wil luister en in Hom wil glo nie. Daarom is hulle lewe leeg en is daar weer plek vir die duiwel en sy anti-ryk.

⁸⁰³ Efesiërs 6:10-20. Vergelyk Schlier H, *aw*, 288-307.

⁸⁰⁴ Jakobus 4:7. Vergelyk Dibelius M, *aw*, 269-270. Sien ook 1 Petrus 5:8-9. Vergelyk Selwyn EG, *aw*, 236-238, asook Kelly JND, *aw*, 208-211.

samelewing beklee, om die gelowige burgers van God se koninkryk te onderwerp aan vervolgings.

Paulus skryf vir Timoteus dat almal wat in Christus Jesus aan God toegewy wil lewe, vervolgd sal word (2 Timoteus 3:12).⁸⁰⁵ Jesus waarsku sy dissipels dat daar vervolging vir hulle voorlê. Dat hulle soos skape tussen wolwe sal wees en dat hulle gehaat sal word en selfs doodgemaak sal word ter wille van Hom (Matteus 10:16-25 en 24:9-10).⁸⁰⁶

Hulle moenie bang wees vir die mense wat hulle wil vervolgd en dié wat die liggaam doodmaak, maar die siel nie kan doodmaak nie. Hulle moet eerder bang wees vir God wat beide die liggaam en die siel in die hel kan laat vergaan (Matteus 10:26-30).⁸⁰⁷

Dit is egter opvallend dat die gelowiges nêrens opdrag of toestemming gegee word om teen hulle vervolgers in opstand te kom nie, intendeel, hulle moet bid vir hulle vervolgers (Matteus 5:44)!⁸⁰⁸ Hulle mag nie self wraak neem nie. Hulle moet die oordeel aan God oorlaat en selfs vir hulle vyande iets gee om te eet as hulle honger is. Sodoende word hulle vyande en vervolgers vuurrooi gemaak van skaamte en God word verheerlik (Romeine 12:19-20).⁸⁰⁹ Hy sal tydens die eskatologiese vervulling van sy koninkryk, die vervolgers, en die bese in wie se diens hulle staan, na verdienste straf (Openbaring 19:11-20:10).⁸¹⁰

Die stryd in die koninkryk van God is dus ook 'n stryd teen vervolging. 'n Stryd wat gelowiges nie noodwendig hier op aarde in alle opsigte altyd skynbaar sal wen nie, hulle is egter wel meer as oorwinnaars, omdat hulle oorwinnaars by die oordeelsdag van God sal wees.

⁸⁰⁵ Dibelius M en Conzelmann H, *The Pastoral Epistles*, 1983, 119.

⁸⁰⁶ Vergelyk Gundry RH, *aw*, 190-195.

⁸⁰⁷ Vergelyk Gundry RH, *aw*, 195-199.

⁸⁰⁸ Gundry RH, *aw*, 96-97.

⁸⁰⁹ Vergelyk Käsemann E, *aw*, 1982, 347-349 en Cranfield CEB, *aw*, 1988, 315-317.

⁸¹⁰ Vergelyk Pohl A, *aw*, 1985, 250-287, asook Mounce RH, *aw*, 1984, 342-363.

9.3. Die stryd teen dwaalleraars en dwaalleringe:

Behalwe vir die vervolgings, gebruik die duiwel ook dwaalleraars om leuens aan die mense voor te hou as waarhede van die koninkryk van God om sodoende die mense te mislei (1 Timoteus 4:1-2).⁸¹¹

Heyns praat in dié verband onder andere ook van sektariërs en hipokriete. As mededingers van die ware kerk, beskou Heyns die sektariërs as gevaarlik, maar die hipokriete nog gevaarliker, omdat hulle die kerk ondergrawe en nie 'n duidelik-afgegrensde groep mense is, wat direk en openlik aangespreek kan word nie. As voorbeelde hiervan, noem Heyns Judas Iskariot, Ananias en Saffira, maar ook lidmate in Kolosse wat engele aanbid het.⁸¹²

Die stryd in die koninkryk van God is dus ook 'n stryd vir die waarheid, maar teen die leuen van die valse profete. Soms word hierdie stryd met behulp van die kerklike tug gestry, – iets wat in die laaste tyd skynbaar maar min en uiters moeilik gebeur, en ander kere word dit individueel gestry wanneer gelowiges die leuen erken en dit as sodanig verwerp.⁸¹³

In hierdie stryd teen die dwaalleringe speel die konfessionele karakter van die kerk 'n belangrike rol. In die belydenisskrifte word die mens nie in die eerste plek aan die kerk verbind nie, maar primêr aan die Woord, omdat die belydenis die Woord, volgens Heyns, nasê. Daarom moet steeds ondersoek word of die belydenis volkome in ooreenstemming met die Woord is. Daarom kan en moet belydenisskrifte, na Heyns se oordeel, gedurig in ooreenstemming met God se Woord, wat onveranderd bly, hervorm word.⁸¹⁴

Dit is egter nie so eenvoudig nie. Individuele, subjektiewe, perspektiefbepaalde interpretasies van die Skrif, is soos reeds aangetoon, 'n ingewikkelde probleem, waarvan die oplossing, met groot nederigheid, aan die hand van die kerklike

⁸¹¹ Vergelyk Dibelius M en Conzelmann H, *aw*, 64.

⁸¹² Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 346-347.

⁸¹³ Vergelyk Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 345, wat onderskei tussen leertug en lewenstug. Eersgenoemde is hier ter sprake.

⁸¹⁴ Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 343-344.

vergaderinge, of konsensus en die belydenisskrifte, in die Woord gevind moet word. Dit bly ons roeping en uitdaging.

9.4. Die stryd teen die sondige natuur:

Hierdie stryd in die koninkryk is nie net 'n eksterne stryd teen die bose en die anti-ryk nie. Dit is ook 'n interne stryd wat elke gelowige teen sy eie sondige natuur moet stry. Van hierdie stryd is Paulus deeglik bewus (Romeine 7:15-25).⁸¹⁵ Die oplossing is geleë in die krag van die Heilige Gees wat die gelowiges se lewe moet beheer, en nie hulle sondige natuur nie (Romeine 8:1-17 en Galasiërs 5:13-26).⁸¹⁶

Die stryd in die koninkryk is dus 'n stryd teen die sondige natuur van die mens, wat slegs oorwinbaar is, deur die krag van die Heilige Gees.

9.5. Die stryd teen versoekings:

Hand aan hand in die stryd teen die sondige natuur van die mens, loop die stryd teen versoekings. Versoekings word veroorsaak deur die mens se sondige begeertes wat hom aanlok en saamsleep, en as die begeertes van ons sondige natuur bevrug geraak het, bring dit die sonde voort, en as die sonde ryp geword het, loop dit uit op die dood (Jakobus 1:12-15).⁸¹⁷

Die stryd teen versoekings is dus nie in die eerste plek 'n stryd teen die duiwel nie. Alhoewel dit nie die moontlikheid uitsluit dat die duiwel juis deur middel van die mens se sondige natuur kan poog om hom in versoekings te lei nie.

Heel aan die begin van Jesus Christus se bediening, moes Hy ook die versoekings van die duiwel weerstaan. Dit het Hy gedoen aan die hand van die Wet en die Profete, maar in Jesus se geval, sou ons nie kon praat van sy

⁸¹⁵ Vergelyk Käsemann E, *aw*, 1980, 201-212.

⁸¹⁶ Vergelyk Käsemann E, *aw*, 212-229 en Bruce FF, *aw*, 1985, 239-258.

⁸¹⁷ Vergelyk Dibelius M, *aw*, 118-129.

sondige natuur wat deur die duiwel gebruik is nie, aangesien Hy nie 'n sondige natuur gehad het nie. Hy het 'n sondelose menslike natuur gehad.⁸¹⁸

Die stryd ter wille van die koninkryk van God is ook 'n stryd teen versoekings en hierdie stryd kan gewen word, aan die hand van die swaard van God se Woord en die leiding en krag van die inwonende Heilige Gees.

Gelukkig het ons die trooswoorde van Hebreërs 2:18⁸¹⁹ wat ons in hierdie stryd bemoedig. Daar lees ons dat Jesus Christus ons kan help wanneer ons in versoekings kom, omdat Hy self ook versoek is, en al die versoekings weerstaan het.

9.6. Die stryd teen die sonde:

Die stryd teen die sonde staan in die nouste verband met die stryd teen die sondige natuur en die stryd teen versoekings. Die oogmerk van die sondige natuur en van versoekings, is om die mens ongehoorsaam aan God se wil te laat wees, dit wil sê: sonde te laat doen. Ongelowige volharding in die sonde plaas die mens buite die koninkryk van God, aangesien die mens wat sondig, nie God se koningsheerskappy in sy lewe eerbiedig nie. Daarom moet daar ter wille van die realisering van die koninkryk van God daadwerklik teen die sonde gestry word.

Ons het reeds vermeld dat die sonde oorwin word deur bekering, heiliging en 'n volharding in gehoorsaamheid. Sonde is een van die grootste vyande van die koninkryk van God en daarom moet sonde verafsku word, net soos wat God sonde verafsku.⁸²⁰

Die stryd teen die sonde is 'n stryd om lewe en dood! Die Hebreërskrywer skryf vermanend vir sy lesers dat hulle nog nie só teen die sonde weerstand gebied het, dat dit vir hulle 'n stryd om lewe en dood geword het nie (Hebreërs 12:4).⁸²¹

⁸¹⁸ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 244-245.

⁸¹⁹ Vergelyk Michel O, *aw*, 169.

⁸²⁰ Vergelyk Esegïel 36:31.

⁸²¹ Vergelyk Michel O, *aw*, 437-438.

Daarom behoort gelowiges bly te wees wanneer God saam met hulle die stryd teen sonde stry deur die sonde te straf en die wat Hy liefhet te tug (Hebreërs 12:5-11).⁸²²

In lyn hiermee het die kerk ook die opdrag om teen die sonde te stry deur die toepassing van die tug in die vorm van Woordtug, onderlinge tug, selftug en amptelike tug, sodat God geëer kan word, die sondaar tot bekering kan kom en die kerk gesuiwer kan word (Matteus 18:15-18, Efesiërs 6:4).⁸²³ Hierdie tughandelinge moet altyd met die nodige liefdevolle pastoraat gepaard gaan.

Deur hierdie tughandelinge, tesame met bekering, heiliging en volharding word daar teen die sonde gestry en word die koninkryk van God daardeur toenemend gerealiseer.

9.7. Die stryd teen ongeloof:

Sonde is nie alleen 'n daad van ongehoorsaamheid teen God se wil nie, dit is ook 'n daad van ongeloof.⁸²⁴ Daarom sluit die stryd teen sonde ook die stryd teen ongeloof in. Tog is dit nie voldoende om net met bogenoemde paragraaf te volstaan nie. Daar sal ook meer spesifiek aandag gegee moet word aan ongeloof as 'n verskynsel in die stryd om die realisering van die koninkryk van God.

Daar is reeds gesê dat die koninkryk van God uitgebrei word deur God se soteriologiese handelinge, maar ook dat die mens deel is van hierdie handelinge en 'n aktiewe aandeel daaraan het. Verder is ook opgemerk dat die mens verantwoordelik is vir die verkondiging van die evangelie, sodat almal God se roeping tot geloof kan hoor en daaraan gehoorsaam kan wees. Dié wat die roeping ontvang, dit glo en dit gehoorsaam, word deel van die koninkryk van God, maar almal wat nie glo nie, en nie wil gehoorsaam nie en dus in hulle

⁸²² Michel O, *aw*, 438-447.

⁸²³ Vergelyk Gundry RH, *aw*, 367-368, asook Schlier H, *aw*, 282-283. Sien ook wat Heyns oor die kerklike tug as *nota ecclesiae* skryf in *Dogmatiek*, 1981, 376.

⁸²⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 177.

ongeloof en sonde volhard, kan nie deel word van God se koninkryk nie. Daarom is die stryd ter wille van God se koninkryk ook 'n stryd teen ongeloof.

Die vraag is egter waarom mense nie wil glo nie en nie gehoorsaam wil wees nie. Moet die antwoord in die uitverkiesing gesoek word, of moet dit by die duiwel gesoek word, of dalk by die mens self?

Wat die uitverkiesing aanbetref sal daar ontkenning geantwoord moet word. Indien dit waar sou wees dat mense nie glo nie, omdat hulle nie uitverkies is nie, kan die skuld vir hulle ongeloof voor God se deur geplaas word, en dit kan tog nie.

Soek ons die skuld by die duiwel, dan is ons in lyn met dit wat Paulus vir die gemeente in Korinte geskryf het. In 2 Korintiërs 4:3-4 skryf Paulus:

“As die evangelie wat ons verkondig, tog nog met 'n sluier bedek is, is dit bedek net vir dié wat verlore gaan. Hulle is die ongelowiges wie se verstand deur die god van hierdie wêreld verblind is, sodat hulle die lig van die evangelie nie kan sien nie.”⁸²⁵

Aan die ander kant moet die mens wat hierdie sluier in sy lewe toelaat, tog self ook toerekeningsvatbaar wees. Hulle laat as gevolg van hulle eie ongeloof die duiwel willens en wetens toe om hulle verstand te verblind, sodat hulle nie die lig van die evangelie kan sien nie. As hulle dus as gevolg daarvan buite die koninkryk van God bly en daarom verlore gaan, is dit hulle eie skuld.

Dit beteken dus dat die stryd ter wille van die koninkryk van God ook 'n stryd teen ongeloof is, en nie net 'n stryd teen die bose nie. In die realisering en uitbreiding van die koninkryk van God moet die gelowiges ook teen hierdie ongeloof en die sluier wat deur die ongeloof en die duiwel veroorsaak word stry met die duidelike verkondiging van die evangelie, sodat niemand as 'n flou verskoning kan probeer aanvoer dat hulle nie geweet het, of nie verstaan het nie.

⁸²⁵ Vergelyk Barret CK, *The Second Epistle to the Corinthians*, 1976, 130-133.

9.8. Die stryd teen sondige strukture of samelewingsverbande:

Tot dusver is die stryd wat beskryf is, wat die gelowiges ter wille van die koninkryk van God stry, hoofsaaklik gerig op die geestelike lewe, maar wat van die invloed wat die bose, sy anti-ryk en sonde op die samelewingsverbande en -strukture uitoefen en sodoende die koninkryk van God bedreig? Dit is die stryd wat vervolgens ons aandag verdien.

Moltmann beklemtoon die stryd wat die mens moet stry in die koninkryk van God as 'n stryd ter wille van die lewe in die algemeen. Volgens Moltmann is die lewe in doodsgevaar. Hiroshima (1945), Tjernobiel (1986), oorbevolking en die daarmee gepaardgaande aborsies, werkloosheid, epidemies, die wêreldoorloë en ander dreigende kernoorloë, beskou hy onder andere as bedreigings van die lewe in die algemeen. Daarom moet die kerk en die teologie daadwerklik stry vir vrede, geregtigheid en die beskerming van lewe.⁸²⁶

Moltmann sien hierdie stryd nie in 'n geestelike sin, soos Heyns, as 'n stryd teen die bose en die sonde nie, vir hom is dit 'n stryd teen alles wat verkeerd is in hierdie wêreld. Die koninkryk van God word volgens hom dus gerealiseer as reg en geregtigheid in die samelewing geskied, selfs al vind dit buite die soteriologiese proses plaas. Wanneer daar só in die idioom van die teologie van die revolusie of bevrydingsteologie gedink word, is daar nie veel ruimte vir bekering as 'n gebeure wat tussen God en mens afspeel nie. Dan is bekering primêr gerig op sosiale veranderinge. Dan word bekering beskou as die aktiewe meewerking aan die ontmaskering van onderdrukkende en uitbuitende strukture. Hulle meet die werklikheid en diepte van bekering aan die mate waarin die mens hom gee vir die "struggle" of stryd om sosiale geregtigheid en die verandering van strukture waarin die mens as mens kan ontplooi.⁸²⁷

Daarmee sal ons nie akkoord kan gaan nie. Selfs al laat onchristelike regerings en owerhede ook humanitêre reg en geregtigheid geskied, beteken dit nie

⁸²⁶ Moltmann J, *aw*, 1998, 54-56.

⁸²⁷ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 318.

noodwendig dat hulle daarom in die koninkryk van God is nie. Toegang tot die koninkryk van God, is slegs deur die soteriologiese proses, moontlik.

Dit wil egter nie sê dat die koninkryk van God só verinnerlik moet word, dat dit niks met die mens se alledaagse lewe te doen het nie. Sisteemteoreties gesproke is die mens deel van 'n wedersydsbeïnvloedende netwerk van verhoudings. Nie net verhoudings tussen God en mens nie, maar ook tussen mens en mens, sowel as tussen die mens en die wêreld waarin hy leef, insluitend al die samelewingsverbande en -strukture. Daarom sal alles en almal met wie die mens in aanraking kom, beslis en verseker 'n invloed hê op die realisering van die koninkryk van God. Indien dit 'n gelowige, gehoorsame burger van die koninkryk van God is, sal sy doen en late in die samelewing 'n bydrae lewer om die koninkryk van God uit te brei. Inteendeel, indien 'n koninkryksburger nie van die Koning van die koninkryk getuig en nie die evangelie met woord en daad in die wêreld uitdra nie, beskou Heyns dit as die grootste onreg wat die een mens 'n ander kan aandoen.⁸²⁸

As dit 'n ongelowige en ongehoorsame burger van die anti-ryk is, sal sy doen en late ongetwyfeld ook 'n bydrae lewer om die anti-ryk uit te brei. Daar is dus beslis ook sprake van 'n stryd teen sondige strukture en samelewingsverbande in die realisering van die koninkryk van God.

Dit beteken egter nie dat die strukture en samelewingsverbande as sodanig sonde of sondig is nie. Die sonde lê voor die deur van die mense in die strukture en samelewingsverbande. Mense wat die strukture en samelewingsverbande kaap en dit in diens stel van die anti-ryk.

Daarom kan Heyns met reg praat van die ontaarding van die samelewingsverbande, oral waar God se wil nie gehoorsaam word nie. Die koninkryk van God, is soos reeds aangetoon, die bestemming van al die samelewingsverbande, maar die liefdesgehoorsaamheid heers nie in al die samelewingsverbande nie. Daarom word die mens in daardie

⁸²⁸ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 69.

samelewingsverbande waar die liefdesgehoorsaamheid nie heers nie, nie meer as sedelike subjek gesien en behandel nie, maar na willekeur verneder tot bruikbare objekte. Sodoende word mense in die ontaarde samelewing onder andere uitgebuit, geëksploteer, geïndoktrineer, gemanipuleer, teen gediskrimineer, tot genotsvoorwerp gedegradeer, tot slaansakke en verkragtingsvoorwerpe verlaag, as voortplantingsinstrumente misbruik, maar ook as goedkoop arbeid misbruik.⁸²⁹

Die vraag is egter: hoe word hierdie stryd gestry en wat behels dit? Die antwoord op hierdie vraag is nie veralgemeenbaar nie. Hier speel die situasie etiek 'n belangrike rol. Heyns verkies om in dié verband te praat van sosiale konfliketiek, aangesien die begrip 'n dinamiese begrip is waarin die antitetiese elemente van spanning en botsing teenwoordig is. Hierdie elemente lok ook vir Heyns die noodsaaklikheid van 'n beslissingskeuse uit. Met teologiese sosiale konfliketiek, bedoel Heyns die identifisering én die aanduiding van die hantering van noodsituasies, wat sowel in die samelewingsverbande, as in hulle onderlinge verhouding tot mekaar, ontstaan.⁸³⁰

In die hantering van die ontaarding, of die herstel van die samelewingsverbande ooreenkomstig hulle koninkryksbestemming, mag die gelowige nooit sy roeping versaak nie. Hy mag nie ophou om die goeie te doen nie. Hy moet selfs gewillig wees om te ly, indien nodig.⁸³¹

Konkreet beteken dit dat die gelowige met behulp van konstitusionele metodes, soos byvoorbeeld protes en kritiek, die oornamewig of vervanging van die bepaalde funksie van die ontaarde samelewingsverband, en selfs skeuring of splitsing in die samelewingsverband gebruik maak, om die samelewingsverband weer by sy koninkryksbestemming uit te bring.⁸³²

⁸²⁹ Vergelyk Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 70. Sien ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 400.

⁸³⁰ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 74-75.

⁸³¹ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 75-80.

⁸³² Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 80-82.

Wanneer hierdie konstitusionele metodes onsuksesvol blyk te wees, is daar volgens Heyns ook antikonstitusionele metodes, dit wil sê, metodes wat nie in ooreenstemming met en in gehoorsaamheid aan bepaalde gesagsbeginsels, is nie. Hier dink hy byvoorbeeld aan passiewe en aktiewe weerstand, maar ook gewelddadige weerstand, wat die allerlaaste en aller radikaalste metode is, om in 'n noodsituasie wat op geen enkele ander wyse herstel kan word nie, te gebruik. As motivering vir hierdie metode, gebruik Heyns die gedagte dat die mens meer aan God as aan mense gehoorsaam moet wees, maar ook meen hy dat verzet met geweld in beginsel aanvaarbaar is, juis omdat die Christelike etiek meen dat onreg en menslike leed daardeur verminder kan word en menslike vryheid daardeur vergroot en verdiep kan word.⁸³³

Soos reeds aangetoon in die stryd teen vervolging, is hierdie gewelddadige verzet nie iets wat deur die Skrif beveel word nie. Gelowiges in die Nuwe Testamentiese tyd het gesterf, sonder om hulleself tot gewelddadige verzet te wend. Daarom is gewelddadige verzet nie iets wat 'n mens ligtelik kan opneem nie en eerder vermy moet word. Wat Heyns nie noem nie, en tog hier 'n baie belangrike rol speel, is Paulus se opdrag in die eerste Timoteusbrieff se tweede hoofstuk: "Ek dring daarop aan dat daar in die eerste plek met smeking, voorbidding en danksegging gebid moet word vir alle mense, vir dié wat regeer en vir almal wat gesag uitoefen, sodat ons 'n rustige en stil lewe kan lei in volkome toewyding aan God en in alle eerbaarheid."⁸³⁴

Vorbidding maak dus 'n baie belangrike onderdeel uit van die stryd ter wille van die koninkryk van God. Dit is seker waarom Paulus dit nie as een van die onderdele van die gelowige se wapenrusting noem nie, maar eerder sê dat dit álles biddend gedoen moet word (Efesiërs 6:18-19)⁸³⁵

⁸³³ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 82-83.

⁸³⁴ Vergelyk Dibelius M en Conzelmann H, *aw*, 37-41. Sien veral die ekskursies oor "Prayer for the Pagan Authority" en "The ideal of good Christian Citizenship."

⁸³⁵ Vergelyk Schlier H, *aw*, 300-302.

Die volle wapenrusting moet biddend aangetrek word, maar daar moet ook gebid word vir 'n oop deur vir die evangelie, sodat die koninkryk van God daardeur uitgebrei kan word.⁸³⁶

Die stryd ter wille van die koninkryk van God is dus inderdaad ook 'n stryd teen sondige strukture en samelewingsverbande. 'n Stryd wat 'n gelowige veral op sy knieë, biddend stry.

9.9. Watter rol speel gebed in die stryd ter wille van die realisering van die koninkryk van God?

In die afsluiting van die vorige paragraaf is kortliks geraak aan die rol wat gebed van gelowiges speel in die realisering van die koninkryk van God. Hierdie rol is so belangrik, dat ons ook spesifiek 'n afsonderlike paragraaf daaraan sal moet wy. Heyns daarenteen, het hierdie belangrike aspek na my oordeel onderbelig of afgeskeep. Hy verwys wel hier en daar terloops daarna, maar gee dit nie die plek wat dit in die koninkryk van die drie-enige God verdien nie.

Heyns wys daarop dat Jesus in die *Onse Vader* gebed vir ons leer dat die koninkryk aan die Vader behoort (Matteus 6:10). Die Vader is die Koning wat heers, wat besit en wat uitdeel. Dit is ook die rede waarom almal wat burgers van die koninkryk is, kan bid dat God se koninkryk mag kom, sodat die buitelyne van God se heerskappy en die koninkryk identies kan word. In hierdie wêreld van honger en dors, blindheid en melaatsheid, van liefdeloosheid en ongeregtigheid, van pyn en dood, is God se heerskappy, volgens Heyns nie uitgesluit nie en heers daar ook nie een of ander noodlotsmag of toeval nie, maar die hemelse Vader. Aangesien sy heerskappy in staat is om alles anders en nuut te maak, vra die burgers van die koninkryk biddend nie van ander – magte of mense – om die wêreld nuut te maak en in hulle node te voorsien nie, maar van hulle hemelse Vader. Juis omdat Hý heers, en Hý die reg en die mag en die wysheid het om te heers. Aangesien Hy hulle Vader is, het hulle die vrymoedigheid, die reg en die vryheid om biddend na Hom te gaan.⁸³⁷

⁸³⁶ Vergelyk Efesiërs 6:19 en Kolossense 4:3.

⁸³⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 276-277.

Daarom kan die kinders van God ook die volle wapenrusting wat hulle Vader aan hulle gegee het, biddend aantrek, sodat hulle paraat op hulle pos kan wees, gereed om die aanvalle en die versoekings van die bose te weerstaan. Daarenteen kan hulle ook bid dat hulle hemelse Vader 'n oop deur vir die evangelie sal gee, dat Hy deur die Heilige Gees met sy wederbarende werk sal voortgaan, sodat almal aan wie hulle die evangelie verkondig, vir die blye boodskap van die koninkryk ontvanklik sal wees en nie deur ongeloof verblind sal word nie (Efesiërs 6:18-19).⁸³⁸

Op grond van Jesus se lering in Lukas 11:1-13 kan gelowiges wat volhardend volgens God se wil bid, gebedsverhoring verwag. Hulle kan verwag dat God die Heilige Gees sal gee, as hulle Hom vra.⁸³⁹ So word die koninkryk van God deur gebed ekstensief of kwantitatief ook deur gebed gerealiseer, want die Heilige Gees kan dan die wedergeboorte en 'n "oop deur" vir die evangelie bewerkstellig. Aangesien wedergeboorte toegang tot die koninkryk verseker, en dit 'n daad van die Heilige Gees is, speel gebed in die realisering van die koninkryk van God 'n onskatbare groot rol, want gelowiges moet bid vir die Heilige Gees en die wedergeboorte van ongelowiges.⁸⁴⁰ Die gelowige, wat maar soos 'n kleipot is, wat maklik kan breek, kan alleen maar getuig van die skat van die evangelie in hulle, maar die oortuigende krag wat alles oortref, kom van God, nie van hulle nie.⁸⁴¹

Naas die individuele gebed van die gelowiges, is daar ook nog gesamentlike of kollektiewe gebede van die gemeenskap van gelowiges. Ook die kerk moet in die ruimte van sy kulties-liturgiese handeling voorbidding doen vir die ongelowige wêreld, vir die koms van die koninkryk, en vir die versterking van hulle geloof, sodat die koninkryk intensief en ekstensief gerealiseer kan word. Die kerk mag na Heyns se oordeel nooit die koninkryk uit die oog verloor en net na binne aan homself arbei, en net droom van sy eie grootheid en heerlikheid en mag nie. Wanneer dít gebeur, versak die kerk sy roeping in hierdie wêreld en het die kerk verwêreldlik en gesekulariseer geraak. In alles wat die kerk

⁸³⁸ Vergelyk Schlier H, *aw*, 300-302.

⁸³⁹ Vergelyk Hendriksen W, *Luke*, 1984, 607-616.

⁸⁴⁰ Vergelyk Lukas 11:13.

⁸⁴¹ Vergelyk 2 Korintiërs 4:7. Sien in dié verband ook Barret CK, *aw*, 136-138.

doen, moet die kerk, volgens Heyns, die koninkryk op 'n kerklike wyse aanwys en aanmeld, proklameer en demonstreer.⁸⁴²

Ook dít moet alles biddend gedoen word, sodat die Koning van die koninkryk nooit uit die oog verloor kan word nie. 'n Kerk wat nie bid nie, kan so maklik verval in 'n sekulêre kerk, wat net daar is ter wille van die mense en nie meer ter wille van Christus nie. 'n Biddende kerk hou daarom aksiologies gesproke nie net tred met die horisontale, humanitêre en aardse werklikheid nie, maar ook met die vertikale, Goddelike werklikheid.

Hierdie boodskap is vir die kerk en die wêreld van die allergrootste belang. Heyns wys daarop dat die astronomiese wetenskaplike en tegniese ontwikkelings van die twintigste eeu, die moderne mens geleer het om die natuur en alles daarin waar te neem en te beleef as 'n geslote, kousale sisteem waar oorsaak en gevolg heers. Op só 'n wyse heers, dat daar van elke bonatuurlike beïnvloeding geen sprake meer kan wees nie. Die mens ontrafel die diepste en mees verborge geheime van die natuur en dwing die natuur om diensbaar aan hom te wees en aan die mens se kragte ondergeskik te wees. Hierdie magsbelewing gee, volgens Heyns, direk aanleiding daartoe, dat die mens al meer en meer in 'n mensgemaakte wêreld leef waarin daar vir God nie meer plek oor is nie.⁸⁴³

Word gebed dan ook nog nagelaat, verval ons in totale horisontale sekularisme, en kan ons nie meer van Gód se koninkryk praat nie, want dan het alles óns koninkryk geword.

In die lig van die gelowiges se verwagting ten opsigte van die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, word die gelowiges wat besig is om saam met God medearbeiders aan die realisering van die koninkryk te wees, opgeroep tot arbeidsaamheid en waaksaamheid. Die uitbly van die wederkoms na die hemelvaart van Christus, is volgens Heyns se beskouing, nie 'n vertraging van God se beloftes nie. Dit moet vir Heyns eerder met God se

⁸⁴² Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 354.

⁸⁴³ Vergelyk Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 34.

lankmoedigheid in verband gebring word (2 Petrus 3:9; vergelyk Hebreërs 10:37). Daarom beskou hy dit as God se ruimteskeppende genade vir arbeid en gebed, vir berou en boete.⁸⁴⁴

Terwyl die gelowige mens nog hierdie genadetyd tot sy beskikking het, moet daar waaksaam en arbeidsaam, strydend en gelowig gebid word vir die koms van die koninkryk van God. Sodoende leer die mens om in afhanklikheid geduldig te wag op God, sodat Hy op die bestemde tyd sy arbeid kan verrig en nie ongeduldig die onmoontlike probeer doen om God se werk uit sy hande te probeer neem en die tyd vir die eskatologiese vervulling van die koninkryk ryp te druk, en self in eie krag, mense tot bekering te wil dwing nie.

Gebed sonder 'n lewende verhouding is ondenkbaar. Hoe kan daar immers van 'n verhouding sprake wees, sonder dat daar kommunikasie bestaan? Hoe kan ek iemand "my vader" noem as hy nie my vader is nie? Daarom is die mens ewige dank aan Jesus Christus verskuldig, omdat Hy versoening tussen die mens en God bewerkstellig het en die voorhangsel, wat die heilige en die allerheiligste van mekaar skei, van bo na onder in twee laat skeur het, om die vrye toegang wat God se kinders nou tot hulle Vader het, te simboliseer.⁸⁴⁵

Hierdie vrye toegang wat die kinders van God nou tot hulle Vader het, en die verhouding wat daar nou tussen hulle bestaan danksy Christus se verlossingswerk, word uitgedruk in die begrip: verbond. Daarom sal daar vervolgens ondersoek ingestel moet word na die verhouding tussen die verbond en die realisering van die koninkryk van God.

10. Watter rol speel die verbond in die realisering van die koninkryk van God?

Die relasie tussen die verbond en die koninkryk van God, word ook nie in Heyns se teologie sistematies uitgewerk, soos ons sou kon verwag van iemand wat

⁸⁴⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 392.

⁸⁴⁵ Vergelyk Hebreërs 10:19-25, asook Michel O, *aw*, 342-350.

met só 'n koninkrykgesentreerde grondplan werk nie. Hy verwys ook maar net terloops of in die verbygaan daarna, soos ons ook reeds hierbo bespreek het, toe die verhouding tussen die verbond en die koninkryk van God bespreek is. Heyns werk wel die gestaltes van die verbond, die verhouding tussen die verbond en die uitverkiesing, die verbond en die skepping, asook die verbond en die kerk sistematies uit.⁸⁴⁶ Waarskynlik sou hy hierdie relasie sistematies uiteengesit het in die boek oor die koninkryk van God, waarmee hy voor sy dood besig was en waarna ons reeds verwys het. Dit is verder ook opvallend dat Heyns in hierdie manuskrip baie meer “eksegeties” probeer werk het, waarskynlik onder andere ook in 'n poging om sy kritici wat hom daarvan beskuldig dat hy te min eksegeties gewerk het, te antwoord.

In die eerste plek is dit belangrik om te beklemtoon dat die verhouding tussen die Koning en sy kinders in die koninkryk van God, anders lyk as die verhouding tussen 'n aardse koning en sy aardse onderdane. Dit sou daarom beslis 'n fout wees om vanuit ons waarneming van die aardse koninkryke analogiese vergelykings met, of afleidings oor die koninkryk van God te maak. Hierin moet die besondere openbaring vir ons die leiding gee.

Die verhouding tussen die Koning en sy kinders lyk anders as die verhoudings in die aardse koninkryke, omdat dit 'n verbondsverhouding is, wat voortvloei uit die genadeverbond wat God in Jesus Christus met almal wat in Hom glo, gesluit het.

God se kinders is nie sy onderdane wat in vrees en bewing oor sy wette en die toepassing daarvan, in ontevredenheid oor sy heerskappy en sy hoë belastings lewe nie. Daar bestaan 'n liefdesverhouding en 'n dankbaarheidsbelewenis teenoor hulle hemelse Vader, van wie hulle totaal en al afhanklik is vir onder andere sy troue versorging in sy genadige voorsienigheid, sy verlossingswerk in hulle lewe, sowel as die ewige lewe.

⁸⁴⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 200-228.

Hierdie genadeverbond het 'n ontstaansgeskiedenis deurloop, wat ooreenkomste met die heilsgeskiedenis vertoon. Wanneer ons die heilsgeskiedenis bestudeer, ontdek ons dat God van die begin af 'n verbond met individue en met sy volk, wat hy uitgekies het, gesluit het. Hierdie verbond toon ooreenkomste met ander verdrae, soos byvoorbeeld die Hetitiese verdrae. Hiervolgens word die Koning of meerdere party, wat die inisieerder van die verdrag is, die onderdane of mindere party, sekere bepalinge, wette of beginsels waaraan die verdrag onderworpe is, asook seëninge, indien die bepalinge nagekom word, of straf, indien die bepalinge verbreek word, genoem. Die ooreenkomste tussen die Sinaïtiese verbond en die Hetitiese verdrae is opvallend, maar dit beteken, volgens Heyns nie noodwendig dat die Israeliete die gedagte by die Hetiete oorgeneem het nie.⁸⁴⁷

Met behulp van die verbond wou God telkens in 'n verhouding Homself aan sy volk verbind en hulle verseker van sy trou met allerlei beloftes van seëninge. Dit het Hy bevestig in sigbare tekens, soos byvoorbeeld onder andere die reënboog en die besnydenis. In die verloop van die geskiedenis was God deurentyd getrou aan sy kant van die verbond en het Hy vir hulle gesorg en was Hy vir hulle 'n veilige skuilplek,⁸⁴⁸ maar die volk het telkens die verbond verbreek en moes daarom hulle verdiende straf, soos inderdaad byvoorbeeld in die ballingskap gebeur het, ontvang.⁸⁴⁹

Nie almal wat deel was van die verbondsvolk, was noodwendig deel van God se koninkryk nie. Daar was ook verbondsverbrekers wat deur hulle ongehoorsaamheid aan die wil van God hulleself buite die ruimte van die koninkryk van God geplaas het en daarom onder die oordeel van God beland het.⁸⁵⁰

Daar was egter ook ander wat deel van die verbond, maar ook deel van die koninkryk was, omdat hulle in gehoorsaamheid aan hulle Koning gelewe het.

⁸⁴⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 200-201.

⁸⁴⁸ Vergelyk König A, *Bondgenoot en Beeld*, 1991, 19.

⁸⁴⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 205-210.

⁸⁵⁰ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 219-220.

Heyns noem hulle medewerkers in die werkverbond, omdat hulle saam met God bondgenote en medearbeiders is.⁸⁵¹

In Jesus Christus se koms en deur sy verlossingswerk het die verbond, aldus Heyns, 'n nuwe dimensie verkry. Die genade van God het die mens se deel geword in Christus Jesus. Nou kan die mens as bondgenoot van God leef, uit die genade wat Hy in Jesus Christus in oorvloed aan die mens skenk.⁸⁵²

Volgens Heyns het hierdie genadeverbond nie die werkverbond met al sy verpligtinge, eise en bepalinge afgeskaf nie. Die genadeverbond het die werkverbond vervul en die volle betekenis daarvan na vore gebring. Nou kan die mens in 'n nuwe verbondsverhouding met God lewe, omdat die verhouding wat deur die sonde vernietig is, deur Jesus Christus volkome herstel is. 'n Verhouding waarin die mens uit dankbaarheid vir al die seëninge wat hulle uit sy Vaderhand ontvang, en omdat hulle lief is vir hulle Vader, nie anders kan, as om ook aan Hom gehoorsaam te wees nie.⁸⁵³

Hierdie nuwe verhouding vind 'n besondere neerslag binne die ruimte van die kerk en die gemeenskap van die gelowiges. Reeds by die verkiesing van die twaalf dissipels, vind Heyns al spore van die kerk as die volk van God in die nuwe verbond. Israel het as volk van God die genadeverbond in Jesus Christus verwerp, toe hulle nie wou aanvaar dat Hy die Messias is nie en Hom aan die kruis laat vas spyker het. Sodoende het 'n nuwe volk van God, 'n nuwe Israel ontstaan. 'n Nuwe verbondsvolk wat in 'n nuwe verhouding aan Hom, hulle Vader en Koning verbind is. Hierdie nuwe verbondsvolk is die kerk, en hierdie nuwe verbondstekens wat Hy aan hulle gegee het, is die sakramente, die doop en die nagmaal, wat in die kulties-liturgiese handeling van die kerk, volgens Heyns, tot hulle reg moet kom.⁸⁵⁴

⁸⁵¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 208.

⁸⁵² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 210-211.

⁸⁵³ Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 218-219.

⁸⁵⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 279-280. Vergelyk ook Heyns JA, *Inleiding tot die Dogmatiek*, 1992, 370. Hierdie gedagtes stem ooreen met Hoek J se interpretasie van Calvyn se standpunt in: Towards a revitalisation of Calvinistic eschatology, in *In die Skriflig* 37(1) 2003:101-102. Dan redeneer hy verder dat die saak na die Tweede Wêreld Oorlog nie meer so eenvoudig is nie. Dit is Hoek se opinie dat Calvyn te ver gaan in die vergeesteliking van God se beloftes in sy verbond met Israel. Volgens hom is Calvyn se siening van die rol van die Jode as 'n nasie "definitely outdated". Calvyn kon nie

Waar die tien gebooue in die sentrum gestaan het van die eise van die ou verbond, het Jesus met sy interpretasie daarvan in die Bergrede, wat volgens Heyns, die grondwet van die koninkryk genoem kan word, die volle betekenis van die eise van die nuwe verbond aan die verbondsvolk bekend gemaak. Hierdie eise veronderstel 'n lewenstyl of 'n lewenswyse, gekenmerk deur liefde en gehoorsaamheid uit dankbaarheid, wat slegs moontlik is vir dié wat in verbondenheid met Hom lewe.⁸⁵⁵

Die gehoorsame mens, wat só in verbondenheid met Jesus Christus lewe, is vir Heyns 'n medewerker van God, omdat hy God se bondgenoot in die raamwerk van die verbond is. Dit beteken dat die mens met God saamwerk in die uitvoering van Sy plan. God het die verhouding tussen Hom en die mens, volgens Heyns, juis in die intieme vorm van die verbond geplaas en dit bring vir die mens bepaalde verpligtinge, maar ook sekere voorregte mee. Volgens Heyns maak die verbond die mens aktief en nie passief nie, want die mens realiseer die moontlikhede van die Woord van God vir 'n bepaalde tyd in die daad van Sy gehoorsaamheid en sodoende maak hy in hierdie wêreld plek vir die koninkryk van God, wat nog in vervulling moet gaan, al het die realiseringsproses reeds begin. Sodoende maak die gehoorsame mens vir God, sy woord en sy koninkryk, in die wêreld bekend.⁸⁵⁶

Indien die mens só gehoorsaam lewe aan die eise van die verbond, sal God se verbondseëninge, aldus Heyns, nie uitbly nie, maar ongehoorsaamheid aan die eise van die verbond, sal na Heyns se oordeel daartoe lei dat die regverdige Verbondskoning-regter, dienooreenkomstig regverdig sal straf. Soms laat Hy

dieselfde perspektief op die saak as ons hê nie, as gevolg van die feit dat ses miljoen Jode in die oorlog vermoor is en die volk Israel later teruggekeer het na die land van hulle voorvaders. Sien egter ook Dreyer DJ, 'n Kerk wat getuig is 'n kerk wat leef (1) 'n Bybels-teologiese perspektief op die missionêre karakter van die kerk, in *Verbum et Ecclesia*, 23(2)2002, 319-333, wat die missionêre karakter van die kerk beklemtoon. Hy wys daarop dat Israel in die Ou Testament deur God uitgekies is om tot 'n seën te wees vir al die nasies. Net so is die kerk in die Nuwe Testament ook uitgekies om die verlossingsboodskap en die koninkryk van God aan die wêreld te verkondig. Daar is dus perspektiewe op die verhouding tussen die kerk en Israel, wat nie heeltemal deur Heyns hier na vore gebring word nie.

⁸⁵⁵ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die Koninkryk*, 1994, 10-11. Vergelyk ook König A, *aw*, 1991, 32-38.

⁸⁵⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 99-100.

die straf uit die bose daad self voortvloei (Jeremia 2:19) en moet die mens met die gevolge van sy daad saamleef. Ander kere word die straf van buite af opgelê. Heyns wys daarop dat hierdie twee aspekte van straf dikwels met mekaar intiem verweef is. Die gevolgtrekking waartoe Heyns in dié verband kom, is dat diegene wat die orde van God oortree, ontdek dat die orde hom teen die oortreder keer. Tog is albei aspekte van straf nie altyd aanwesig nie. Voorbeelde wat Heyns noem is dat die sondvloed as straf gestuur is, vanweë die verdorwenheid van die mens (Genesis 7:12, 17). Sodom en Gomorra word gestraf (Genesis 19:15, 29), en telkens moes Israel deur God gestraf word vir hulle voortdurende verbondsbreuk. Terwyl Ananias en sy vrou Saffira met die dood gestraf word vir hul sonde (Handelinge 5).⁸⁵⁷

Getrou aan sy studieleier, König, se beklemtoning van die verbond, wil Theron pleit vir 'n groter gevoeligheid vir die andersoortige verhoudingsaksente wat die verbond as Bybelse tema uitstraal, in teenstelling met die koninkryk van God, soos ons reeds gesien het. Volgens Theron, beskou Heyns die koninkryk van God as 'n onstuitbare heilshistoriese proses, en die Koning van die ryk neem alles en almal met of sonder hulle medewete in diens van sy ryk. Heyns se beskouing van die gehoorsaamheid aan die Koning van hierdie ryk is vir Theron bykans 'n meganiese proses. Binne die verbond speel die liefde en genade na sy oordeel 'n besondere rol in die dialoog tussen God en mens, en daarom meen Theron dat 'n beklemtoning van die Verbondsgod dalk die harde rotsagtigheid waarmee Heyns, volgens hom die heilspesies beskryf, getemper kan word en in balans gebring kan word.⁸⁵⁸

Gesien in die lig van wat hierbo oor die verhouding tussen die koninkryk van God en die verbond gesê is, word dit duidelik dat Theron se teenstelling 'n valse teenstelling is. Die verbond verwys wel in besonder na die verhouding tussen God en mens en die kwaliteit van daardie verhouding, maar dit bevat net soveel elemente van genade, liefde, gehoorsaamheid en regverdige straf, as die koninkryk van God. Om die verbond ten koste van die koninkryk, of die

⁸⁵⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 153-154.

⁸⁵⁸ Theron DF, *aw*, 1994, 117. Heyns het inderdaad ook die verbondsgedagte in berekening gebring. Sien in dié verband Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 42-43.

koninkryk ten koste van die verbond te beklemtoon, sou nie die volle diepte van beide die verbond, of die koninkryk na vore kan bring nie. Die koninkryk is wel 'n wyer en omvattender begrip as die verbond, maar dit beteken nie dat die verbond 'n minderwaardige plek moet inneem nie.

Gehoorzaamheid aan die wil van God, uit dankbaarheid vir sy genade, binne die raamwerk van die verbond en die koninkryk, verdien vervolgens ons aandag.

11. Watter rol speel gehoorzaamheid in die realisering van die koninkryk van God?

Gehoorzaamheid is vir Heyns 'n uiters belangrike onderwerp. Hy het selfs 'n boek aan die tema gewy, met die titel: *Lewende Christendom*. Die subtitel van dié boek is: *'n Teologie van Gehoorzaamheid*.⁸⁵⁹ Dit is asof Heyns nie anders kan as om hierdie begrip ernstig op te neem nie, aangesien dit so 'n belangrike plek in sy koninkryksleer inneem.

Wanneer Heyns die begrip "gehoorzaamheid" in sy *Dogmatiek* beskryf, begin hy by Jesus Christus, wat na sy mening, die volmaakte voorbeeld van gehoorzaamheid is, daarom sal ons vervolgens eers 'n paar opmerkings daarvoor moet maak, voordat ons by sy beskrywing van gehoorzaamheid in *Lewende Christendom* te staan gaan kom.

11.1. Christus se gehoorzaamheid:

Volgens Heyns het Christus as profeet die koninkryk waarvan Hy die Koning is, nie net aangekondig en verkondig nie, Hy het ook die koninkryk in en deur sy gehoorzaamheid verwerf. Dit is Heyns se mening dat Jesus deur sy Hoëpriesterlike arbeid en gehoorzaamheidsoffer, versoening tussen God en mens bewerkstellig het.⁸⁶⁰

⁸⁵⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972.

⁸⁶⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 281.

Jesus Christus, die koninkryk van God en gehoorsaamheid, is onlosmaaklik in die denke van Heyns aan mekaar verbind. Soos Heyns dit sien, het die eerste mens, Adam, as verteenwoordiger van die totale menslike geslag – deur ongehoorsaamheid die wil van God oortree, en het die mense dus hulleself deur hulle ongehoorsaamheid buite die koninkryk van God geplaas. Die gevolg van hierdie ongehoorsaamheid is dat die sonde vir die ganse skepping lyding, oordeel en straf teweegbring het.⁸⁶¹

Hier het ons met 'n baie belangrike saak te maak, wat Heyns nie na behore belig het nie. Die mens het hulleself deur hulle ongehoorsaamheid buite die ruimte van God se koninkryk verplaas. Soos ons reeds gesien het, kan die mens slegs weer in die ruimte van God se koninkryk kom, as die mens deur die soteriologiese proses gaan en dus opnuut gehoorsaam word. Die vraag wat hier baie belangrik is, het te doen met die res van die kosmos, stof, plant, en dier, soos Heyns dit in die voetspore van Stoker noem. As die ongehoorsaamheid van die mens vir die ganse skepping lyding oordeel en straf meebring het, soos dit inderdaad die geval is, beteken dit mos ook per implikasie dat die ganse skepping deur die mens se ongehoorsaamheid, ook buite die raamwerk van die koninkryk van God verplaas is. Dit sou dan verder impliseer dat die ganse skepping deur die soteriologiese proses weer binne die raamwerk van die koninkryk van God moet kom, via wedergeboorte, aangesien wedergeboorte die enigste toegang tot die koninkryk van God bepaal. Dit kan ook wees dat die ganse skepping deur die mens se wedergeboorte en verlossing weer terugverplaas word binne die ruimte van die koninkryk van God, maar skynbaar gebeur dit nie, omdat onder andere dorings en distels, peste en plae, steeds die skepping kenmerk.

Die naaste wat ons daaraan sou kon kom, sou wees om na analogie van die wedergeboorte van die mens te dink aan die “wedergeboorte” van die ganse skepping tydens die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, wanneer daar 'n nuwe hemel en 'n nuwe aarde gaan kom. Indien dít waar sou

⁸⁶¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 281.

wees, sou ons dus nog nie in ontologiese en universeel-kosmiese kategorieë van die koninkryk van God kon praat, soos Heyns nie.

Verder sou die plek van engele, wat tog ook deel van die ganse skepping is, ook verreken moet word, iets wat deur Heyns ongelukkig nagelaat is. Het die ongehoorsaamheid van die mens, wat vir die ganse skepping oordeel en straf meegebring het, dieselfde uitwerking op die engele gehad? Is hulle ook deur die mens se ongehoorsaamheid, net soos die res van die ganse skepping, (stof, plant en dier) buite te ruimte van God se koninkryk verplaas? Dit is te betwyfel. Daarom sou 'n versigtiger formulering ook hier meer waardevol wees.

Die mens se gehoorsaamheid of ongehoorsaamheid het wel ingrypende gevolge vir die ganse skepping, maar wanneer dit by die koninkryk van God kom, moet daar na my mening meer in soteriologiese kategorieë gedink word en nie in filosofiese, ontologiese, universeel-kosmiese kategorieë nie. Dit sal baie van die probleme wat ons met Heyns se siening oor die gehoorsaamheid van stof, plant en dier, ondervind, ook uit die weg kan ruim.

Volgens Heyns het Jesus die sonde, sowel as die gevolge van die sonde vrywillig op Homself geneem, en daarvoor uiteindelik aan die kruis met sy lewe betaal. Sodoende het Hy aan God se geregtigheid voldoen (Matteus 26:54; Lukas 24:26; Handeling 4:28).⁸⁶² Jesus Christus het ook deur sy vrywillige en getroue gehoorsaamheid, die wet op 'n aktiewe wyse vervul (Matteus 5:17; vergelyk 3:15; Johannes 4:34; Romeine 5:19; Galasiërs 4:5).⁸⁶³

Volgens Heyns gehoorsaam Jesus die wet op Messiaanse wyse, en daarmee bedoel hy op 'n plaasvervangende wyse. Uit Christus se plaasbekledende werk lei Heyns af dat ons as gevolg daarvan, ten opsigte van die straf vir die oortreding van die wet én ten opsigte van die eis van die wet geen verpligting teenoor die wet het nie. Al wat nou nog oorbly is om Christus se plaasvervangende gehoorsaamheid gelowig en dankbaar te aanvaar. Heyns is daarvan oortuig dat almal wat dit gelowig en dankbaar aanvaar, veronderstel is

⁸⁶² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 281.

⁸⁶³ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 281-282.

om hulle dankbaarheid konkreet uit te leef, deur, net soos Jesus, gehoorsaam te wees aan die wet. Dit is Heyns se standpunt dat versoening deur Christus se wetsgehoorsaamheid tot stand gekom het, dat die eenheid van die Ou- en die Nuwe Testament daarin geïllustreer word en dat Christus se Middelaarsoffer sodoende ook ons regspraak op-, asook ons regsgrond vir die ewige lewe geword het.⁸⁶⁴

Noudat Jesus se voorbeeld van volmaakte gehoorsaamheid vermeld is, kan ons vervolgens konsentreer op Heyns se interpretasie van gehoorsaamheid in die Heilige Skrif. Ons sou kon sê dat Heyns die verantwoordelikheid van die mens in die realisering van die koninkryk van God saamvat met die woord “gehoorsaamheid”. Hierdie immanent subjektiewe korrelaat in die koninkryk van God het hy sistematies uiteengesit in *Lewende Christendom*,⁸⁶⁵ waarna reeds hierbo verwys is. Vervolgens word daaraan aandag geskenk. Dit sal egter die doel van ons studie verreweg oorskry indien ons dit volledig sou doen. Daarom sal daar met ‘n kursoriese voëlvlug oor die inhoud van hierdie boek beweeg moet word.

11.2. Die mens se gehoorsaamheid:

Toe Heyns in 1972 hierdie boek geskryf het, was die lewensomstandighede getipeer as modernisties. Tans word deur sommiges gedink dat ons by die modernisme verby beweeg het, eers na postmodernisme⁸⁶⁶ en nou na ultramodernisme.⁸⁶⁷

⁸⁶⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 282.

⁸⁶⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972.

⁸⁶⁶ Vergelyk Veldsman DP, When reality has become a pale reflection of our images... Imagining faith in a postmodern context, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 138. Hy skryf na aanleiding van sy navorsing van Richard Kearney se werk *Poetics of Imagining* (1991): “The term “postmodern” was used as early as 1938 by the historian Arnold Toynbee. In 1971 Ihab Hassan, a literary critic, also made use of the term. It was however in architectural theories of the mid-seventies (e.g. by Jencks, Venturi, Moore, Graves, Portoghesi) that it first achieved international recognition as a critical term. Since then, it was especially used by literary critics of the late seventies and eighties. Many postmodern philosophers however – such as Derrida, Lacan, Foucault, Baudrillard, Barthes – do not use this term. Others – such as Lyotard, Vattimo, and Kristeva – do.”

⁸⁶⁷ Vergelyk Bauckham R(ed), *aw*, 1999, 259, waarin Moltmann skryf dat ultra modernisme op postmodernisme volg, maar dat postmodernisme, sowel as ultramodernisme niks meer is as modernisme in ‘n nuwe verpakking nie.

Wat hieruit voortvloei is die vraag of 'n mens in die huidige tydsgees, waar gehoorsaamheid, wat 'n kenmerk van 'n verbygaande denkwys was, nog steeds as 'n noodsaaklike element beskou kan word? Jonker het hierdie probleem waarskynlik aangevoel, want hy beweer dat die konsepte van skepping, wet en gehoorsaamheid wat Heyns, volgens hom, aan Stoker ontleen het, en wat 'n sentrale plek in sy teologie inneem, nie op sodanige wyse tot die moderne mens se verbeelding spreek, dat dit die basis kan vorm vir 'n inspirerende en werwende nuwe kyk op die evangelie nie. Hierdie konsepte kom vir hom te veel uit 'n ander geestesklimaat. Jonker wys ook daarop dat Heyns self in die feesbundel vir Berkouwer geskryf het dat gehoorsaamheid waarskynlik by die geestesinstelling van die moderne mens weinig aanklank sal vind. Die begrip dui op gesag, 'n gesag wat appellerend van buite af op die mens afkom. Dit is juis hierdie aspek, wat volgens Jonker, sal indruis teen die selfbepaling en die vryheidstrewing van die moderne mens met sy anti-otoritatiewe instelling.⁸⁶⁸

Heyns kies nogtans vir hierdie vertrekpunt, aangesien gehoorsaamheid as uitdrukking van die afhanklikheid wat die mens teenoor God of sy gode ervaar, mét al sy historiese nuanseringe, só eie is aan alle godsdienste dat dit vir hom die moeite werd is om ook gehoorsaamheid binne die Christelike godsdienst as boodskap vir die mens te ondersoek.⁸⁶⁹

Jonker vestig die aandag daarop dat Heyns self besef het dat sy teologiese inset teen die gees van sy tyd ingegaan het, maar nogtans daarmee volhard het. Jonker beleef hierdie aspek in Heyns se teologie negatief en skryf dit toe aan die wysgerige invloed van Stoker, wat volgens hom vir Heyns verhinder het om 'n meer aktuele of eietydse teologie te skryf, ten spyte daarvan dat Jonker ook, in teenstelling hiermee, te kenne gee dat 'n teoloog ook nie verbaas moet wees as die moderne mens van elke tyd 'n ander verwysingsraamwerk as die Bybel het nie.⁸⁷⁰

⁸⁶⁸ Jonker WD, In gesprek met Johan Heyns. In *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 18.

⁸⁶⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 22.

⁸⁷⁰ Jonker WD, In gesprek met Johan Heyns. In *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 18-19.

Hierop antwoord Heyns in sy weerwoord dat eietydigheid en populariteit by die moderne mens nooit vir die teologie 'n kriterium mag wees nie. Gehoorsaamheid aan die Skrif moet wel 'n kriterium wees. As die mens daarby aanklank vind, is dit volgens Heyns 'n bonus.⁸⁷¹

Ons is dit met Heyns eens, aangesien hierdie saak herinner aan die woorde van Paulus in sy tweede brief aan Timoteus in hoofstuk 4:1-4: "Ek beveel jou voor God en voor Christus Jesus wat die lewendes en die dooies sal oordeel, ek beveel jou met die oog op sy koms en sy koningskap: verkondig die woord; hou daarmee vol, tydig en ontydig; weerlê, bestraf, bemoedig deur met alle geduld onderrig te gee, want daar sal 'n tyd kom wanneer die mense die gesonde leer nie meer sal verdra nie. Hulle sal hulle eie begeertes volg en vir hulle leermeesters bymekaarmaak wat net sal sê wat hulle graag wil hoor. Hulle sal die waarheid nie wil hoor nie en hulle tot verdigsels wend."⁸⁷²

Dit moet waardeer word dat Heyns nie gekroom het om oor "Bybelse" sake soos gehoorsaamheid te skryf en dit sodanig te beklemtoon nie, selfs al is dit 'n onderwerp wat die liberalistiese- en hedonistiese sekulêre mens nie graag wil aanhoor nie.

Gehoorsaamheid is vir Heyns 'n belangrike beginsel, aangesien dit die handeling van die mens en die handeling van God vir hom op 'n eg-Bybelse manier by mekaar uitbring. Die effektiewe konkrete daad is vir die moderne, mondige mens van groot belang en tegelykertyd 'n beklemtoning van die *daad* karakter van die Christelike lewe, wat ook, volgens Heyns, eg Bybels is. In die mens se daad van gehoorsaamheid word die mens na Heyns se oordeel al meer en meer mens, omdat hy in sy gehoorsaamheid direk gekonfronteer word met God en Sy daad, maar ook omdat hy tegelykertyd deelneem aan die konkrete Christelike lewenstyl op aarde. Dit vind plaas binne die raamwerk van die verbond, soos reeds aangetoon is.⁸⁷³

⁸⁷¹ Heyns JA, 'n Weerwoord. In *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 166.

⁸⁷² Vergelyk Jeremias J, und Strobel A, *aw*, 1981, 63.

⁸⁷³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 20-21.

Daarmee wil Heyns nie simplisties alles tot gehoorsaamheid herlei en daardeur die ryke verskeidenheid en geskakeerdheid van die talle aspekte van die Bybelse openbaring tekort doen nie. Hy wil slegs vanuit die begrip gehoorsaamheid iets probeer verstaan van die eenheid van die Bybelse boodskap. Vir Heyns is die boodskap van die Bybel nie meganies uit min of meer selfstandige onderdele opgebou, wat geen of weinig verband met mekaar het nie. Dit is eerder organies só saamgestel, dat die dele almal die intiemste verband met mekaar vertoon en dat elke deel 'n uitsig op die geheel bied.⁸⁷⁴

Dit wil vir geen enkele oomblik sê dat Heyns in *Lewende Christendom* gekies het vir “gehoorsaamheid” in plaas van die “koninkryk van God” as sentrale tema in die Bybel nie, en dat hy eers later tot die besef gekom het dat die “koninkryk van God” en nie “gehoorsaamheid” die grondmotief in die Skrif is nie. Heyns merk tereg op dat die “koninkryk van God” 'n wyer perspektief is, waarbinne “gehoorsaamheid” 'n sleutelrol speel.⁸⁷⁵

Dit het hy probeer aantoon, deur eers die mens se gehoorsaamheid vanuit die Skrif te ondersoek, en daarna gehoorsaamheid as 'n gestalte van die koninkryk van God te bespreek. Daarom word dit ook hier in dieselfde volgorde bespreek.

11.3. Gehoorsaamheid in die Ou Testament:

Heyns tref alreeds by die skepping die eerste wortels van gehoorsaamheid aan, wanneer onder andere die lig, die uitspannel die water, en die aarde, God se skeppingswoord gehoorsaam. Die ganse skepping is, volgens Heyns, nie net vir sy ontstaan nie, maar ook vir sy voortbestaan volledig van God en sy onderhoudende woord afhanklik en daaraan onderworpe.⁸⁷⁶

Die skepping is volgens Heyns se beskouing dus gehoorsaam aan sowel God se skeppingswoord, as sy onderhoudingswoord. Vir Heyns sluit hierdie gehoorsaamheid in die Ou Testament nie alleen net die fisiese wêreld in nie,

⁸⁷⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 22.

⁸⁷⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 22.

⁸⁷⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 23.

maar ook die diere-wêreld, wat volgens hom, volkome onderworpenheid aan God se bevel en handeling openbaar. (Vergelyk Psalm 104.)⁸⁷⁷

In die Psalm waarna Heyns verwys, word God se skeppingsmag besing. Daar word nie direk en uitdruklik beklemtoon dat die diere "volkome" aan God gehoorsaam is nie.⁸⁷⁸ Heyns se hantering van die Skrif om sy standpunte te bewys, is in sommige gevalle, soos byvoorbeeld in hierdie geval, te veel op die klank-af. Daar is egter talle voorbeelde in die Bybel van diere wat aan God gehoorsaam is, wat Heyns nie noem nie, soos byvoorbeeld Bileam se donkie,⁸⁷⁹ Jona se vis,⁸⁸⁰ die leeu in die leeu-kuil wat nie vir Daniël verslind het nie, maar wel die teenstanders van Daniël opgevrete het,⁸⁸¹ en die vis wat Petrus moes vang met die silwer muntstuk in die bek, sodat die tempelbelasting betaal kon word⁸⁸² en die ander visvangwonderwerke.⁸⁸³ Dit is 'n oorveralgemening om te sê dat alle stof, alle diere en alle plante altyd volkome aan God gehoorsaam is, waarmee nie saamgestem kan word nie.

In engere en eintlike sin vind Heyns gehoorsaamheid reeds by die eerste mens, omdat hy in gehoorsaamheid name aan die diere gegee het (Genesis 2:20). Verder het God ook die mens opgeroep tot gehoorsaamheid deur te beveel dat die mens vrugbaar moet wees, en deur te vermeerder die aarde te begin vul, dit te onderwerp en te heers oor die visse van die see en die voëls van die hemel en oor al die diere wat op die aarde kruip." (Genesis 1:28).⁸⁸⁴

Die opdragte aan Adam en Eva – wat vir Heyns in feite 'n verbond was – het beteken dat hulle deur middel van gehoorsaamheid die bestemming sou bereik wat God vir hulle bepaal het. Heyns wys daarop dat die mens in die latere proefgebod (Genesis 2:16-17) homself onvoorwaardelik moes onderwerp, om daarmee te erken dat hy van sy eie wil en begeerte, eie beplanning en

⁸⁷⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 23. Dit sou betwyfel kon word of hierdie gehoorsaamheid in die diere altyd volkome gehoorsaamheid is. Dit is 'n oorveralgemening.

⁸⁷⁸ Vergelyk Kraus HJ, *aw*, 1972, 706-715, asook Anderson AA, *aw*, 1983, 717-725.

⁸⁷⁹ Numeri 22:30.

⁸⁸⁰ Jona 1:15.

⁸⁸¹ Daniël 6.

⁸⁸² Matteus 17:27.

⁸⁸³ Sien onder andere Johannes 21:6 en Lukas 5:6.

⁸⁸⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 24.

toekomsbestemming afsien, en dat hy nie alleen elke beperking wat die Skepper aan hom opgelê het, ten volle aanvaar nie, maar ook dat die weg van kinderlike gehoorsaamheid, die enigste weg is waarop die lewe gevind kan word.⁸⁸⁵

Ook in hierdie formulering is die invloed van Stoker en die Calvinistiese Lewens en Wêreldbeskouing duidelik sigbaar. Heyns dink ook soos Stoker oor gehoorsaamheid in terme van roepingsvervulling en bestemmingsverwesenliking.

Volgens Heyns het die duiwel daarin geslaag om mét en ágter die uiterlike daad van die eet van die verbode vrug 'n wêreld van ongeregtheid in die binneste van die mens te skep,⁸⁸⁶ 'n wêreld vol ongehoorsaamheid.

Volgens Heyns was dit God wat na die ongehoorsaamheid van die mens en die verbreekte verbondsverhouding die inisiatief geneem het en weer seëninge belowe het aan individue wat gehoorsaam was aan die voorwaardes van sy verbond. Só belowe God aan Abraham 'n nageslag wat ander volke tot seën sou wees, maar ook 'n land om in te woon. Abraham én sy nageslag is na Heyns se oordeel uitdruklik deur God beveel om die verbond wat met hom gesluit is, te hou (Genesis 17:9). In die Abrahamitiese verbond word geloof en gehoorsaamheid ten nouste met mekaar verbind: deur die geloof het Abraham, toe hy geroep is, gehoorsaam weggetrek (Hebreërs 11:9). Heyns wys verder ook daarop dat geloof en gehoorsaamheid ook in Romeine 10:14-18 saam genoem word. Volgens Heyns verklaar Paulus dat geloof verband hou met die woord wat gepreek word en wat daarom *gehoor* is. Heyns wys verder ook daarop dat Paulus in Romeine 1:5 en 16:26 praat van geloofsgehoorsaamheid en gehoorsaamheid van die geloof respektiewelik.⁸⁸⁷

⁸⁸⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 24.

⁸⁸⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 25.

⁸⁸⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 26. Die wyse waarop Heyns, terwyl hy met 'n bespreking oor gehoorsaamheid in die Ou Testament besig is, met die grootste gemak na die Nuwe Testament kan spring, en Paulus se siening kan betrek, is merkwaardig.

In geloof en gehoorsaamheid, gaan dit vir Heyns om kennis, en tog speel die intellektuele element, volgens Heyns se interpretasie, by gehoorsaamheid 'n groter rol as by geloof. Vir Heyns is geloof, net soos gehoorsaamheid, 'n binding aan en 'n gegrepenheid deur 'n outoriteitsinstansie, maar gehoorsaamheid is nie nét 'n geloofshandeling wat ontstaan uit en opgeroep is deur 'n appellatiewe binding nie, dit is 'n handeling wat gebore word uit en gepaard gaan met insig en begrip.⁸⁸⁸

Hier sou krities vir Heyns gevra moet word of die intellektuele element werklik 'n groter rol speel by gehoorsaamheid as by geloof. Alhoewel Heyns erken dat dit by beide geloof en gehoorsaamheid om kennis gaan, oortuig sy argument nie dat gehoorsaamheid gepaard gaan met insig en begrip, met die veronderstelling dat dit nie by geloof in dieselfde mate die geval is nie. Insig en begrip in die inhoud van geloof is net so belangrik soos die geloof self, want dit help nie om net blindelings te glo, sonder om insig en begrip te hê van die inhoud van jou geloof nie. Dan kan selfs die leuen geglo word asof dit die waarheid is, en so 'n geloof sou nutteloos wees, net soos die bose geeste se nuttelose geloof in Jakobus 2:19.⁸⁸⁹

Dit is egter wel ook waar dat daar sekere sake in ons geloof is wat baie moeilik is om te verstaan en ten volle insig en begrip daarin te kan hê, soos byvoorbeeld onder andere die wese van God (Triniteitsleer), asook sy soewereiniteit, alomteenwoordigheid, almagtigheid en alwetendheid. Al kan ons dit nie volledig verstaan nie, en al het ons nie volle begrip van alles wat dit behels nie, glo ons steeds.

Heyns wys daarop dat God nie net met individue 'n verbond gesluit het nie. Hy het die verbond ook tot die volk Israel uitgebrei, maar gehoorsaamheid, as die subjektiewe korrelate gedrag is steeds geëis. Gehoorsaamheid dien as voorwaarde vir die vervulling van die verbondsbeloftes. In die geskiedenis sien Heyns egter dat Israel telkens deur ongehoorsaamheid die verbondsvoorwaardes verbreek het. Dan was verbondsvernuwing noodsaaklik.

⁸⁸⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 27.

⁸⁸⁹ Vergelyk Dibelius M, *aw*, 1964, 195-197.

Daarin sien Heyns 'n voortdurende worsteling tussen God se liefde en genade, die volk se ongehoorsaamheid, en God se regverdigheid en geregtigheid.⁸⁹⁰

Volgens Heyns lê God op mense beslag binne die raamwerk van die verbond, soos dit in die wet tot uitdrukking kom. Die wet is, binne die raamwerk van die verbond, bedoel om 'n *bewys* en *vrug* van God se verlossingswerk te wees en nie as *voorwaarde* vir die ontvangs van die heil – soos Israel dit, volgens Heyns, telkens verkeerd verstaan het nie. Wie nie *geglo* het dat God bestaan en met Israel 'n verbond opgerig het nie, kon die wet van die verbond nie gehoorsaam nie.⁸⁹¹ Daarmee wys Heyns verlossing as gevolg van menslike verdienste, ook in die Ou Testament, af.

Volgens Heyns se interpretasie het die verbond Israel nie net met God en met hulleself onderling verbind nie, maar hulle ook in 'n heel besondere verhouding tot die omliggende volke geplaas. Hulle moes in hulle wetsgehoorsame volkslewe die uniekheid van hulle karakter as verbondsvolk aan die lig bring – soos Heyns dit sien, moes hulle *in* hulle gehoorsaamheid aan die wet, tekens oprig van die koninkryk van God op aarde.⁸⁹²

Met die wet bedoel Heyns hier die wet in die ganse Ou Testament, maar van hierdie wet, versprei in talle Ou Testamentiese boeke, is die dekalog vir hom 'n belangrike onderdeel. Hierdie dekalog noem Heyns die *imperatief* van die verbond en gehoorsaamheid daaraan, noem hy die konkrete gestalte van die volk se koninkrykshandelinge.⁸⁹³

Dis amper asof Heyns so meegevoer word met sy argumentasie, dat hy vir 'n oomblik nie rekening gehou het met die lang en ingewikkelde ontstaansgeskiedenis van die Ou Testament nie. Die verbondsvolk het tog nie van die begin af die ganse Ou Testament tot hulle beskikking gehad nie!

⁸⁹⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 27.

⁸⁹¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 28.

⁸⁹² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 28-29.

⁸⁹³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 29-30.

Wanneer die verbondsvolk deur hulle gehoorsaamheid tekens opgerig het van God se koninkryk op aarde, het dit duidelik geword dat hulle deur hulle gehoorsaamheid *in* die koninkryk van God is en dus reeds besig was met die realisering van die koninkryk van God. Volgens Heyns se interpretasie was die verbondsvolk dan nie net op *weg na die ewigheid* nie, maar reeds *in* die ewigheid. Hierdie gehoorsame lewe in die koninkryk moes verder ook veroorsaak dat Israel 'n "lig vir die nasies" kon wees (Jesaja 49:6). Om die oorgang tussen die Ou Testament en die Nuwe Testament te bewerkstellig, maak Heyns dan ten slotte gebruik van die voorbeeld van Maria, die moeder van Jesus se gehoorsaamheid (Lukas 1:38).⁸⁹⁴

11.4. Gehoorsaamheid in die Nuwe Testament:

Waar gehoorsaamheid vir Heyns in die Ou Testament ten nouste verbind was aan die verbond en die Verbondsgod se verlossingswerk, en dit nie as 'n menslike prestasie bedoel was as 'n voorwaarde vir die redding nie, maar eerder gesien moes word as die gevolg daarvan, tref Heyns in die Nuwe Testament 'n groep mense aan, wat God se bedoeling met die wet en die verbond, nie net misverstaan het nie, maar volgens sy oordeel dit heeltemal verdraai het. Hy verwys veral na die Fariseërs en beskou hulle as verteenwoordigers van die klassiek-Joodse wetsbeskouing.⁸⁹⁵

Waarom Heyns net verwys na die Fariseërs, en nie ook die Sadduseërs en ander Skrifgeleerdes of wetsgeleerdes noem nie, is nie duidelik nie. Hierdie verdraaide wetsopvatting, beskryf Heyns as moralisme en as 'n oordrewe klem op die menslike prestasie. Met moralisme bedoel hy hier: gehoorsaamheid aan die wet, sonder die inagneming van God se verbond en heilshandeling.⁸⁹⁶ Onder menslike prestasie dink Heyns hier aan: gehoorsaamheid aan die wet as voorwaarde vir verlossing, uitverkiesing en opname in die verbond, met die gevolg dat die behoefte aan 'n Messias in die proses verdwyn het.⁸⁹⁷

⁸⁹⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 31-32.

⁸⁹⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 33.

⁸⁹⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 30.

⁸⁹⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 33-34.

‘n Verdere belangrike aspek van die dwaling in die Farisese opvatting wat Heyns beklemtoon, was geleë in die volledige identifikasie van die tora met die wil van God. Volgens Heyns het hulle die wet bestudeer, dit in wette, reëls, gebooe en die een verbod op die ander verbod uiteengesit, en hulle oorgelewerde gebruike en wette gekanoniseer. Hulle was dus die “kenners” van die wil van God. Sodoende het hulle, na Heyns se oordeel, ‘n plek in die samelewing begin beklee, wat eintlik aan God self behoort het.⁸⁹⁸

Volgens Heyns was Jesus krities ingestel teenoor hierdie nomianisme of wettisisme en het Hy dit bestry. Hy beklemtoon dat Jesus se kritiek nie gerig was teen die wet as sodanig nie, maar teen hierdie verkeerde interpretasie van die wet. Volgens Heyns het Jesus aan die wet sy volle inhoud gegee, en dit beteken dat die wet ook geplaas word in die volle verband van alle lewensomstandighede.⁸⁹⁹

Heyns merk verder ook op dat die wet ‘n positiewe en ‘n negatiewe aspek bevat. Die wet eis gehoorsaamheid, maar wie nie gehoorsaam is nie, sal gestraf word. Daarom is Jesus se gehoorsaamheid vir Heyns so merkwaardig, omdat Hy gehoorsaam was aan die positiewe aspek, en ten spyte daarvan, steeds deur die mense beloon is met die negatiewe aspek, en daarom het Jesus Christus in ‘n dubbele sin die wet vervul. Met verwysing na die Nederlandse Geloofsbelydenis, Artikel 23, merk Heyns op dat Jesus Christus se gehoorsaamheid juis daarom van óns vra om gehoorsaam te wees en dat Hy dit in beginsel ook vir ons moontlik maak om gehoorsaam te kán wees.⁹⁰⁰

Heyns wys daarop dat die Farisese wetsopvatting hulleself vervreem het van ander volke en die verantwoordelikheid teenoor hulle naaste, maar Jesus daarenteen het juis beklemtoon dat liefde aan die naaste, wat selfs die vyand insluit, ononderhandelbaar is. Daarom betrek Heyns gehoorsaamheid aan die

⁸⁹⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 34-35.

⁸⁹⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 35-36.

⁹⁰⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 36.

wet op die mens in sy totaliteit, insluitend sy besondere omstandighede waarin hy op 'n bepaalde moment verkeer.⁹⁰¹

Volgens Heyns eis Christus 'n gehoorsaamheid aan die wet, wat nie net die letter van die wet raaksien nie, ook nie 'n gehoorsaamheid wat die konkrete situasie in ons wêreldse bestaan nie verreken nie, maar 'n gehoorsaamheid, wat getuig van die bewussyn van die lewende God wat werkend teenwoordig is, op grond van die werking van die Heilige Gees.⁹⁰²

Heyns sien nie Christus se volmaakte gehoorsaamheid as slaafse gehoorsaamheid nie, omdat Jesus se gehoorsaamheid en vryheid nie in stryd met mekaar was nie. Jesus het vrywillig God se wil gehoorsaam.⁹⁰³

Dit geld ook vir die mens. Ons moet ook soos Jesus vrywillig gehoorsaam wees. Nie net soms, sporadies, of toevallig nie. Volgens Heyns moet daar by die mens sprake van voortdurende en volgehoue gehoorsaamheid wees. Ons is deur Jesus Christus se verlossingswerk in die posisie van gehoorsaamheid geplaas en ons ontvang die status van 'n gehoorsame mens (Romeine 1:5, 2 Korintiërs 7:15). Dit sluit uiteraard vir Heyns vrywillige keuses en beslissinge in, maar ons moet ook *lewe* uit die gevolge van die dae van ons gehoorsaamheid of ongehoorsaamheid.⁹⁰⁴

Daar bestaan dus vir Heyns in die lig van Jesus Christus se verlossingswerk nie 'n neutrale posisie of terrein, waar gehoorsaamheid onnodig of oorbodig word nie. Die gehoorsaamheid wat Christus ons kom leer het, wil Heyns graag radikaal verstaan: dit betrek die ganse mens: sy persoon én sy handeling gedurende sy *hele* lewe. Gehoorsaamheid maak die mens se lewe sinvol. Deur gehoorsaamheid word die mens in God se plan ingeskakel. Dit lei tot roepingsvervulling, en bestemmingsverwesenliking, soos ons reeds gemeld het. Dit is nie al nie. Vir Heyns is gehoorsaamheid aan Christus ook verbondenheid

⁹⁰¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 37-38.

⁹⁰² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 39. Heyns vermy hier dus die gevaar van relativisme en subjektivisme deur die werking van die Heilige Gees en die bewustheid van die teenwoordigheid van God te betrek en dit toe te pas op 'n "besielde" individu se konkrete situasie.

⁹⁰³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 40.

⁹⁰⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 41-42.

aan Hom, en verbondenheid aan Hom behels bewuste en aktiewe navolging van Christus. Hierdie navolging is volgens Heyns onlosmaaklik verbind aan 'n innerlike geloofsoorgawe en gehoorsaamheid aan Christus. Anders word die Christelike lewe vervlak tot nabootsing en gedevalueer tot eensydige moralisering.⁹⁰⁵

Volgens Heyns se siening, verbind Christus sy eise tot gehoorsaamheid ook met beloftes van loon (Matteus 25:21, 34). Sodoende word aan die een wat gehoorsaam is, 'n sinryke toekomspektief gebied. Hierdie loon is die ewige lewe met al die seëninge daaraan verbonde én deelgenootskap in die vreugde van 'n heersende God oor 'n gehoorsame ryk. Só slaag Heyns daarin om die realisering van die koninkryk van God te laat oorloop in die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God.⁹⁰⁶

Hoe meer mense deel van hierdie gehoorsaamheid word, hoe meer word die koninkryk van God ekstensief gerealiseer. Aan die ander kant is dit ook waar dat hoe meer die individu toeneem in sy eie gehoorsaamheid, hoe meer word die koninkryk van God intensief gerealiseer.

Volgens Heyns is dit eers in volledige onderwerping aan Christus (vergelyk Kolossense 1:17) waar alles op hul regte, deur God bedoelde plek te staan kom. Daarmee word ons opgeroep om in gehoorsaamheid te werk in en aan hierdie wêreld. Volgens Heyns beteken Christus se gehoorsaamheid nie 'n wêreldvreemde gehoorsaamheid of 'n gehoorsaamheid waarin die aardse wêreld êrens in die toekoms verdwyn nie. Hy beskou dit ook nie as 'n verswelging van die aardse wêreld deur die wêreld van God nie. Volgens Heyns vind daar 'n toenemende ooreenstemming tussen die aardse wêreld en die wêreld van God plaas, namate gehoorsaamheid toeneem.⁹⁰⁷

Volgens Heyns noem Paulus die sondaars kinders van die ongehoorsaamheid (Efesiërs 2:2, 5:6, Kolossense 3:6), maar uit hierdie ongehoorsaamheid is die

⁹⁰⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 42.

⁹⁰⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 42.

⁹⁰⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 42-43.

gelowiges (Romeine 11:30) deur Jesus Christus verlos en tot kinders van die gehoorsaamheid gemaak (Romeine 5:19; vergelyk 1 Petrus 1:14). Om Christen te wees beteken dus vir Heyns om gehoorsaam te wees. Soos wat Christus se lewe gekenmerk was deur gehoorsaamheid, só moet ook die gelowige se lewe deur gehoorsaamheid gekenmerk word. In terme van die koninkryk van God, impliseer dit vir Heyns dat Christus se heerskappy in hierdie wêreld, en in alles wat die gelowige doen, erken sal moet word.⁹⁰⁸

Heyns eksplorieer verder ook die politieke implikasies daarvan as hy skryf dat nie net die huwelik en die gesin onder die norm van gehoorsaamheid geplaas word nie, maar dat ook die staatsgesag en burgerlike owerheid daarin betrek word. Daarmee wil Heyns nie *alle* gesag sonder meer met Goddelike gesag gelyk stel nie. Konflik tussen menslike gesag en Goddelike gesag is volgens Heyns weliswaar moontlik. Hiervoor kry hy bewyse in onder andere Handeling 4:19. Vanweë die sonde is dit selfs onvermydelik. Die staat as dienaar van God het die taak om orde in die menslike samelewing te handhaaf (1 Timoteus 2:2), en kan 'n werktuig van Satan word (Openbaring 13, 1 Petrus 5:3) om chaos en vernietiging te saai. Daarom vind alle gesag in sy Goddelike oorsprong, nie net sy fundering nie, maar ook, soos Heyns dit sien, sy begrensing (Johannes 19:11, Markus 12:17, 1 Petrus 2:17).⁹⁰⁹

Volgens Heyns se interpretasie beskik net God oor onbegrensde en volstreckte gesag. Alle ander gesagsdraers se gesag word deur God bepaal of verleen. Gesagsdraers het na Heyns se oordeel die verantwoordelikheid om nie hulle mag te misbruik nie, maar dit slegs in ooreenstemming met die opdragte en voorbeeld van Jesus Christus te benut, anders is hulle bevel nie egte bevel nie, en sal ongehoorsaamheid aan ongehoorsame gesagsdraers in daardie geval juis vir Heyns gehoorsaamheid aan God wees.⁹¹⁰

⁹⁰⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 43.

⁹⁰⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 44-45. Heyns kon inderdaad ook na Romeine 13:1-7 verwys het, en nie net na 1 Timoteus 2:2 nie, aangesien Paulus daarin uitdruklik praat van die swaardmag van die owerheid wat die kwaaddoeners moet straf, sodat orde in die samelewing gehandhaaf kan word. Vergelyk Käsemann E, *aw*, 1982, 351-359.

⁹¹⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 45.

Noudat Heyns se bespreking van gehoorsaamheid in die Bybel uiteengesit is, kan daar voortgegaan word om gehoorsaamheid, as gestalte van die koninkryk van God, te bespreek.

11.5. Gehoorsaamheid as ‘n gestalte van die koninkryk van God:

Dit is vir Heyns duidelik dat besinning oor die betekenis en omvang van die begrip gehoorsaamheid nie kan plaasvind sonder om aan die koninkryk van God te dink nie. Dit sluit beide die realisering, sowel as die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God in.⁹¹¹

Al is Heyns bewus daarvan dat die gehoorsaamheid by die mens ‘n totaal ander karakter as in die res van die kosmos vertoon, redeneer hy nogtans dat ons struktureel tog met dieselfde verskynsel te doen het: God heers en Sy skepping buig hom onder Sy mag – en daarom oordeel Heyns dat *gehoorsaamheid* ‘n term is, wat alle vorms van onderworpenheid insluit.⁹¹²

In Christus se gehoorsaamheid sien Heyns slegs die *begin* van die gehoorsaamheid van die ganse skepping. Ons roeping en taak in die hede is om ook, net soos Jesus Christus, gehoorsaam te wees. *In Christus* het die verlede met sy ongehoorsaamheid reeds verdwyn, maar aan die verdwyning daarvan *in ons eie lewe* moet ons, aldus Heyns, saamwerk. Ons leef, soos Heyns dit sien, in ‘n sterwende wêreld, maar ons moet aan sy sterwe meewerk – deur onder andere sêlf te sterwe en ongehoorsaamheid in ons dood te maak. In teenstelling daarmee leef ons ook in ‘n nuwe wêreld waaraan ons moet meewerk – deur sêlf te lewe en in alles gehoorsaam te wees.⁹¹³

Al het die sondeval plaasgevind, beskou Heyns hierdie wêreld nie as ‘n volledige hel nie, want alles is nie aan ontbinding prysgegee nie, en alles versink nie in chaos nie. Die rede hiervoor vind Heyns in die feit dat God se koninkryk ‘n reële werklikheid op hierdie aarde is. Volgens Heyns is God se heerskappy en die ooreenstemmende gehoorsaamheid, magte wat skeppend

⁹¹¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 47.

⁹¹² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 48-49.

⁹¹³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 52-53.

die lewe lei en bewarend op die lewe inwerk. In dieselfde mate waarin God gehoorsaam word deur verskillende samelewingsverbande, word God se koninkryk en heerskappy in die samelewing aangetref. Daarom is die kerk vir Heyns nie noodwendig nét omdat dit kerk is, nader aan die koninkryk van God as byvoorbeeld die gehoorsame staat nie. Die glans en heerlikheid wat hierdie gebroke wêreld vertoon, skryf Heyns selfs ook toe aan die teenwoordigheid van die koninkryk van God.⁹¹⁴

Volgens Heyns moet gehoorsaamheid geplaas word in die werklikheid van die koninkryk, aangesien daar juis in gehoorsaamheid erns gemaak kan word met alle fasette van die koninkryk. Deur die teologie van die gehoorsaamheid wil Heyns die aandag vestig eensyds op die universele heerserswerkzaamheid van God in die ryk van die stof, plant, dier, mens (gelowig en ongelowig) en engele, en andersyds probeer om die relatiewe eiewaardigheid van die skepping aan te dui en positief te waardeer. Dit gaan vir Heyns om die erkenning van die waarheidsmomente óók in die nie-christelike standpunte of gehoorsaamheid as momente of aspekte van die koninkryk en hul betekenis vir die koninkryk. Daarmee saam bedoel Heyns nie dat die teologie van die gehoorsaamheid ook die nie-waarheidsmomente in die Christelike beskouinge onder die soeklig plaas nie, want op elke punt waar die mens nie gehoorsaam is nie, daar is die koninkryk nie aanwesig nie. Daarom is die koninkryk in hierdie wêreld en onder Christene maar nog net in 'n gebroke gestalte aanwesig. Hierdie gebroke en paradoksale gedaante van die koninkryk is vir Heyns nie sy permanente gedaante nie. Wanneer die koninkryk van God eskatologies vervul word, sal dit in sy voltooide heerlikheid wél aanwesig wees. Volgens Heyns is ons intussen op soek na al die brokstukke gehoorsaamheid wat oral rond verstrooid lê – ook by ongelowiges, terwyl ons meewerk aan die uitbreiding van God se koninkryk. Volgens Heyns weet die burgers van die koninkryk wat op weg is, twee dinge. Eerstens wat hulle self aanbetref: dat hulle *nog nie* uit die gerealiseerde volheid lewe nie. Wél is hulle gehoorsaam en wil hulle ook gehoorsaam wees, en tog is hul gehoorsaamheid, soos Heyns dit noem: nog stukwerk, gebrekkig, onvolkome en onvolmaak. Daarom is die Christen volgens

⁹¹⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 58.

Heyns nie noodwendig n t omdat hy Christen is, die model van menswees en sy denke noodwendig die hoogtepunt van menslike prestasie nie. Na Heyns se oordeel weet die burgers van die koninkryk ten tweede  ok dat dit oormoedig van hulle sou wees om te meen dat hulle all en voorwerpe van God se liefde is en net hulle daarom all en bruikbare instrumente in sy hand sou kon wees. Die ongelowiges leef uit dieselfde genade van dieselfde God as die gelowiges. Al is dit s  dat hulle die genade nie wil aanvaar nie, vind Heyns ook by hulle fragmente van gehoorsaamheid wat nie versmaai mag word nie. Heyns betoog dus dat daar waar iets van gehoorsaamheid aanwesig is, daar is ook iets van die koninkryk aanwesig en daarom sal dit as sodanig ook erken en waardeer moet word.⁹¹⁵

Dit wil tog voorkom asof Heyns as gevolg van sy ontologiese hantering van die koninkryk van God, die saak te ver voer wanneer hy moeite doen om “gehoorsaamheidsgestalten”, al is dit dan nou net brokstukke of fragmente daarvan, by ongelowiges aan te tref. Daar is reeds opgemerk dat geloof, gehoorsaamheid en ‘n persoonlike verhouding met Jesus Christus onlosmaaklik aanmekaar verbind is. Sodra gehoorsaamheid aan ongelowiges verbind word, kan daar tog nie meer sprake van gehoorsaamheid, of van die koninkryk van God wees nie. Weliswaar geld dit nie van die transendent subjektiewe heerskappy van God wat orals is nie, ook waar ongelowiges dit nie wil aanvaar nie. Ongelowiges se “korrekte” optrede kan hoogstens as goeie werke beskou word, maar nie regtig as gehoorsaamheid nie. As ons die hele wet onderhou, maar in een enkele opsig struikel, is ons skuldig aan oortreding van die wet in sy geheel (Jakobus 2:10)⁹¹⁶

Binne die ruimte van die koninkryk van God is daar, na my beskeie mening, sl gs plek vir egte gehoorsaamheid, wat n t die gevolg van Jesus se soteriologiese werk kan wees. Hierdie standpunt van Heyns hou enersyds nie

⁹¹⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 59. Indien ons hierdie gedagtes van Heyns buite konteks sou lees, sou dit amper op universalisme neerkom. Gehoorsaamheid buite Christus om is alleen maar “iets” of “gestalten” of “tekens” van gehoorsaamheid en moet geensins soteriologies verdienstelik ge nterpreteer word nie. Daarteen het Heyns reeds gewaarsku.

⁹¹⁶ Vergelyk Dibelius M, *aw*, 1964, 179-182.

voldoende rekening met die sondige natuur van die mens nie, en andersyds kan dit aanleiding gee tot 'n verskraalde soteriologie.

11.6. Struktuurbeskrywing van gehoorsaamheid:

Noudat gehoorsaamheid in die Skrif, en gehoorsaamheid binne die wyer raamwerk van die koninkryk van God geplaas is, kan die kollig nou na gehoorsaamheid self verplaas word. Dit gaan gedoen word aan die hand van 'n definisie wat Heyns geformuleer het, asook die elemente wat hy in gehoorsaamheid identifiseer, naamlik: gesagvolle spreke, die hoorder en die situasie.

11.6.1. Definiëring van gehoorsaamheid:

Heyns definieer gehoorsaamheid in die algemeen as die positiewe antwoord op en aanvaarding van 'n ordereëling. Met ander woorde: gehoorsaamheid is primêr 'n ordeningsbegrip waarin die besondere verhouding tussen twee of meer groothede uitgedruk word.⁹¹⁷

In die lig van hierdie definisie, konkludeer Heyns dat gehoorsaamheid tot die wese van menswees behoort, ook omdat die mens geskep is en bestem is tot *gehoorsaamheid* aan God se Woord. Daarmee verbind hy die begrip "gehoorsaamheid" aan die begrip "roeping".⁹¹⁸

Hierdie roeping behels 'n geloofsoorgawe aan God, maar ook diens aan jou naaste en om oor die natuur te heers. Dit noem Heyns voorbeelde van 'n direkte roeping van God, maar daar is ook, wat Heyns 'n indirekte, of onregstreekse roeping van God noem. Daaronder verstaan hy die nood van my naaste wat my om hulp roep. Vir Heyns is almal wat hierdie roepstem hoor en daarvolgens handel, gehoorsaam. Waar die mens gehoorsaam is, het hy sy bestemming verwesenlik, en is hy vry, maar ook omgekeerd: wanneer die mens aangespreek voel deur die nood waarin sy naaste verkeer, maar niks gedoen het nie, is hy ongehoorsaam, het hy sy bestemming as mens nie verwerklik nie,

⁹¹⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 61.

⁹¹⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 61.

is hy dus nie vry nie, maar 'n slaaf. Daarom is gehoorsaamheid vir Heyns niks anders as vryheid, bestemmingsverwesenliking en roepingsvervulling nie, soos reeds opgemerk is, terwyl ongehoorsaamheid slawerny tot gevolg het. God se eie en direkte spreke in die Skrif is vir Heyns noodsaaklik, want daarsonder sal niemand in staat wees om enige ander spreke in hulle ware religieuse diepte te kan ken nie.⁹¹⁹

Heyns vervolg dat God nie net die mens nie, maar ook die stof, plant, en dier deur Sy woord geskape het – en dat ook hulle daarom aan God gehoorsaam moet wees. Gestaltes van die koninkryk word dus deur Heyns aangetref in stof, plant en dier. Die verskil is egter dat die mens uit vrye keuse gehoorsaam, maar stof, plant en dier gehoorsaam, volgens Heyns meganies. 'n Meganiese onderworpenheid aan God se ordereëling wat Heyns in oordragtlike sin, tog as gehoorsaamheid wil tipeer.⁹²⁰

Wat Heyns presies met “in oordragtlike sin” bedoel, word nie hier in die fynste besonderhede uitgespel nie, maar dit kan dalk die probleem ondervang wat 'n berader mag hê as hy empaties en terapeuties 'n gesin moet bystaan wie se kind deur hulle gesinstroeteldier en waghond permanent vermink, of dalk doodgebyt is. Indien daardie waghond se optrede meganiese onderworpenheid aan God se ordereëling sou wees, sou 'n mens mos vir God volledig verantwoordelik kon hou vir die waghond se optrede, en dit kan tog nie altyd die geval wees nie.

Hierdie probleem hang saam met Heyns se ontologiese hantering van die koninkryk van God. Soos reeds aangetoon, is Heyns hierin nie heeltemal konsekwent nie. Geloofsoorgawe aan Jesus Christus, as gevolg van wedergeboorte, bepaal tog die toegang tot die koninkryk van God. Ongelowiges, stof, plant en dier kan dus nie deur hulle goeie gedrag gestaltes van God se koninkryk oprig nie. Hoogstens kan tekens van God se transendent subjektiewe heerskappy daarin erken word.

⁹¹⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 62.

⁹²⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 63.

In die volgende paragrawe onderskei Heyns in die begrip gehoorsaamheid die volgende belangrike elemente: die spreker, die hoorder, en die situasie.⁹²¹

11.6.2. *Gesagvolle Spreke:*

Die gesagvolle spreke van die spreker is vir Heyns die objektiewe aspek van gehoorsaamheid. Gesagvolle spreke vereis 'n korresponderende reaksie: gehoorsaamheid. Daarom is gehoorsaamheid, volgens Heyns, nooit 'n primêre nie, maar 'n sekondêre aksie. Die primêre handeling is die spreker se gesagvolle spreke en wanneer die Spreker niemand anders as God self is nie, dan moet in berekening gebring word dat die Woord van God 'n belangrike funksie in die heersershandelinge van God vervul. Heyns kleur dit trinitaries in deur te sê dat die Vader die spreker van die Woord is, die Seun die Persoon van die Woord en die Heilige Gees, die verklaarder van die Woord.⁹²²

Volgens Heyns het God sy Woord op verskillende maniere gespreek: in die ou tyd het Hy tot die vaders deur die profete gespreek, en in die laaste dae deur sy Seun (Hebreeërs 1:1), en in die hede voeg Heyns by, ook deur die Heilige Skrif. Heyns onderskei in dié verband tussen 'n skeppende woord, openbarende woord, profetiese woord, vleesgeworde Woord, Skrifgeworde woord, heilbrengende woord, maar ook 'n vloekbrengende woord.⁹²³

God spreek, volgens Heyns, ook deur sy skepping, deur lewensroepings, deur beloftes, deur wette, deur wonders, deur omstandighede, sowel as deur ander mense.⁹²⁴

Waar gesagvolle spreke van God, en mense wat aan Hom gehoorsaam is, dus deur onderdane of hoorders gehoorsaam word, daar word die koninkryk van God vir Heyns gerealiseer. Die teendeel is ook waar. Waar ongehoorsaamheid aan God en gehoorsame mense se gesagvolle spreke ontbreek, daar ontbreek die koninkryk van God, en word die koninkryk daar vir Heyns selfs vernietig.

⁹²¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 63.

⁹²² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 63-64.

⁹²³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 65.

⁹²⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 66-78.

11.6.3. Hoorders:

Die belangrike funksie wat die *hoorder* in hierdie proses van gehoorsaamheid vervul, het uit die voorafgaande reeds duidelik na vore gekom. Volgens Heyns is die ganse skepping “horend” op God se gesagvolle spreke in sy skeppingswoord en in sy onderhoudingswoord ingestel. Deur hierdie “horende” instelling word die wêreld se onvoorwaardelike afhanklikheid van God aangedui. Daarom word die profete, soos Heyns dit stel, tot mond van God gemaak, sodat Sy woord *gehoor* kan word (Jesaja 1:10; Jeremia 2:4; Amos 7:16) deur mense, nasies en volke, maar ook deur hemel en aarde (Jesaja 1:2).⁹²⁵

Vir Heyns beteken *hoor* hier meer as net dit wat die mens met sy liggaamlike gehoororgaan doen. Hy beskou dit as 'n aktiwiteit van die hart (Romeine 10:10) – dáár word God se woord gehoor en van dááruit reageer die mens met sy ganse wese.⁹²⁶ Die mens se vermoë om te kán hoor en te kán antwoord, is vir Heyns net moontlik omdat die mens geskape is as beeld van God.⁹²⁷

Heyns beklemtoon die gedagte dat die mens nooit neutraal, dit wil sê, los van God, as 'n selfstandige grootheid, gesien kan word nie. Saam met Barth, beklemtoon Heyns dat die mens buite sy verhouding tot God nie kan bestaan nie, en daarom ook nie verstaan kan word nie.⁹²⁸ Hierdie verhouding tussen

⁹²⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 78.

⁹²⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 79. Hierdie figuurlike uitdrukking wat Heyns hier gebruik, hang saam met die rol wat aan die term “hart” toegeken word in die Wysbegeerte van die Wetsidee. Letterlik kan ons dit tog nie vertolk nie, want die hart van die mens is letterlik net 'n orgaan wat bloed deur die liggaam pomp. Figuurlik beteken die hart vir die huidige Afrikaanssprekendes oor die algemeen die emosionele middelpunt van die mens. Dit wat Paulus in figuurlike sin bedoel strek waarskynlik wyer as net die emosionele wanneer hy in Romeine 10:9-10 skryf: “As jy met jou mond bely dat Jesus die Here is, en met jou hart glo dat God Hom uit die dood opgewek het, sal jy gered word. Met die hart glo ons, en ons word vrygespreek; en met die mond bely ons, en ons word gered. Die Skrif sê tog: “Niemand wat in Hom glo, sal teleurgestel word nie.” Die “hermeneutiese sprong” wat Heyns hier maak, is nie heeltemal duidelik nie, omdat hy nie die verband tussen glo- en gehoorsaam met die hart hier duidelik deur trek nie. Vergelyk Käsemann E, *aw*, 1980, 290-292, wat die hart hier beskou as: “the centre of personality” en dit beteken: “existence in its totality.” Meer dus as net die emosionele. Vergelyk ook Hendriksen W, *Romans*, 1980, 345 wat in die lig van Spreuke 4:23 skryf: “According to Biblical usage, it is the hub of the wheel of human existence and life (intellectual, emotional, and volitional)”.

⁹²⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 79.

⁹²⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 79.

God en mens, noem Heyns 'n dialogiese verhouding. Die mens – gelowig (wat dit weet) en ongelowig (wat dit nie weet nie) – verkeer voortdurend met God in 'n dialoog. Omdat God hom aangespreek en opdragte gegee het, en dit nog steeds doen, dáárom word God deur die mens gehoor en geantwoord.⁹²⁹ Vir Heyns impliseer dit dat die mens nooit onder die aanspraak van God se woord kan uit kom nie, want die mens is kragtens sy wese, 'n hoorder van God se woord.⁹³⁰

Heyns wys daarop dat God se vraag aan die mens direk en indirek kan geskied. Dienooreenkomstig sal die mens se antwoorde ook direk en indirek kan wees. Wanneer God die mens vra om Hom lief te hê en in Sy Seun te glo, dan antwoord die mens Hom direk in sy gehoorsame aanvaarding òf ongehoorsame verwerping. As die mens gehoorsaam is aan- en dus antwoord gee op God se opdrag om die wêreld te onderwerp en daaroor te heers, dan is dit 'n indirekte antwoord. In albei gevalle is die mens met *godsdien*s besig. Heyns noem die eerste: godsdien in die engere en die tweede: godsdien in breëre sin. Die mens is dus vir Heyns 'n godsdienstige wese, nie omdat hy *Goddenkend* probeer begryp, of *skouend* probeer waarneem nie, maar omdat hy God se woord *luisterend* gehoorsaam.⁹³¹

Só verstaan is daar dus volgens Heyns geen mens sonder godsdien nie en dit is vir hom ten diepste waar, omdat die mens as beeld van God geskape is. Heyns oordeel dat geen mens na sy wese met betrekking tot *alles* in die lewe ongehoorsaam is nie. So 'n wese is die duiwel alleen, maar hy is, volgens Heyns, dan ook nie as beeld van God geskape nie. Fragmente van gehoorsaamheid, vermink en verdraaid, omgewe met en verdoesel deur talle ongehoorsaamheidsgestaltes, is by elke mens aanwesig. Die rede daarvoor vind Heyns, ten spyte van die sonde, in die feit dat die mens nog altyd God se mens is. Die woord van God vind vir Heyns in die mens 'n openheid, maar

⁹²⁹ Dit is in spesifieke gevalle verseker makliker gesê as gedaan! Om jou aardse bestemming te ontdek, in die legio moontlikhede, is beslis nie 'n maklike taak nie. God sê nie noodwendig direk en uitdruklik altyd vir almal presies wat hulle in alle gevalle moet doen nie. Die morele dimensie van sy wil is wel in die Woord geopenbaar, maar die bestemmingsdimensie van God se wil moet deur elke gelowige in biddende afhanklikheid van die Here ontdek word. Vergelyk Marais SJL, *aw*, 1998.

⁹³⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 79.

⁹³¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 79-80.

daarmee saam sê Heyns dat die woord juis die taak het om die mens vir die woord as't ware oop te breek. Die woord moet dus weer oop maak wat die mens toegemaak het, herstel wat die sonde verwoes het en verwoes wat die mens self in die eensaamheid van sy geslotenheid opgebou het.⁹³²

Hieroor sou ons krities met Heyns in gesprek kon tree oor die totale verdorwenheid van die mens en die dwaling van die Pelagianisme. Ons sou vir Heyns kon vra hoe dit moontlik is dat die mens wat *totaal* verdorwe is, nog fragmente van gehoorsaamheid, al is dit ook hóé verdraaid, vermink, of verdoesel, kan openbaar. Is die feit dat die mens na die beeld van God geskape is, nie ook so deur die sonde aangetas, dat selfs die sogenaamde "fragmente van gehoorsaamheid" waarvan Heyns praat, deur sondige bedoelings en gesindhede aangetas is, dat die mens werklik totaal en al verdorwe is nie? Hoe kan daar sprake van verdraaide, verminkte of verdoeselde gehoorsaamheidsgestaltes wees? Kan daar werklik iets soos fragmente van gehoorsaamheid wees? Is die lyn tussen gehoorsaamheid en ongehoorsaamheid dan soms dof en onduidelik dat 'n mens van fragmentele gehoorsaamheid of halwe gehoorsaamheid kan praat? As 'n mens nie ten volle gehoorsaam is nie, kan daar dan nog sprake van gehoorsaamheid wees?

Verder sou ons ook vir Heyns kon vra of die duiwel nie wel ook na God se beeld geskape is nie. Het die sonde nie maar ook God se beeld in hom vermink, soos wat dit die geval met die mens is nie? Die duiwel was mos aanvanklik 'n engel, soos reeds aangetoon is in Heyns se demonologie! Daarom sou ons kon vra of die engele, net soos die mens, na die beeld van God geskep is. Aangesien die antwoord nie in die Skrif vermeld word nie, sou ons hieroor maar net kon spekuleer. Dit is die wortel van die probleem wat ons hier ervaar. Wysgerige spekulاسie, wat nie op grondige eksegetiese berus nie.

Vir Heyns is dit nie alleen die verhouding tussen God en mens wat 'n dialogiese karakter vertoon nie, die mens se verhouding tot die kosmos vertoon ook 'n dialogiese verhouding. Die mens se roeping om die wêreld te onderwerp en

⁹³² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 80.

daaroor te heers, beteken vir Heyns nie dat hy in sy bearbeiding daarvan sin aan die skepping moet toeken nie, maar dat hy dit juis moet ontdek en tot openbaring moet bring. Ook die mens se verhouding tot homself en sy naaste beskryf Heyns in dialogiese terme. Volgens Heyns is die mens geskape om te kán antwoord – allereers om God te hoor en Hom te antwoord, direk en indirek. Wanneer die mens dus homself, sy naaste en die kosmos as “gespreksgenote” moet antwoord, antwoord hy, soos Heyns dit sien, in hulle *God* as eerste Spreker. So word die dialoog met die wêreld in omvattendste sin van die woord en ondanks sy eie relatief-selfstandige betekenis – vir Heyns ‘n moment van ons dialoog met God. Vir Heyns moet dit ‘n *bepaalde* antwoord wees, ‘n antwoord waarin God se oorspronklike woord sal mee-resoneer. Dit gaan vir Heyns om ‘n *ge-hoor*-same antwoord, en waar dit gegee word, daar handel die mens as beeld van God, maar waar die antwoord ongehoorsaam en vals is, of verswyg word, daar word die deur die sonde verwoeste beeld van God sigbaar. Heyns kom dus tot die gevolgtrekking dat daar waar die mens sy kreatuurlike gawes binne die verhoudinge waarin hy staan tot volvoering van sy roeping hanteer, word dit duidelik dat die mens geskape is na die beeld van God en daar breek die koninkryk van God dus ook deur.⁹³³

Juis dit maak vir Heyns die mens tot ‘n unieke wese in God se skepping: hy staan tot God en die wêreld wat hom omring, in ‘n verhouding waarin niemand en niks anders staan nie. Hierdie unieke plek en taak van die mens in die kosmos word, volgens Heyns, uitgedruk in die term *medearbeider* of *medewerker* (3 Johannes 1:8; 1 Korintiërs 3:9). Heyns beklemtoon egter dat die mens slegs medewerker of medearbeider van God is, wanneer en solank as wat sy arbeid bouwerk aan die koninkryk van God is. Dit wil sê: gedoen word in gehoorsaamheid aan God se opdrag. Die mens wat só hoor en só antwoord, is volgens Heyns vry en die mens wat vry is, is ‘n nuwe mens. Daarom is die mens as beeld van God vir Heyns nie ‘n statiese nie, maar ‘n dinamiese begrip. *Beeld van God* druk vir Heyns die mens se status voor God uit, maar die konkrete inhoud daarvan moet deur die mens in sy aardse lewe verwesenlik word. Daarmee word die beeld van God nie vir Heyns tot ‘n blote *vorm* verlaag,

⁹³³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 80-81.

wat deur menslike prestasie van *inhoud* voorsien moet word nie. Om dit verder toe te lig, gebruik Heyns die metafoor van 'n pit wat 'n boom word, dit wil sê: 'n pit wat gekonsentreerde moontlikhede bevat, wat deur die tyd en omstandighede gestimuleer word, sodat dit tot 'n groter werklikheid gerealiseer kan word. Gehoorsaamheid is, na Heyns se oordeel, dus die gestalte waarin en die weg waarlangs hierdie realisering moet plaasvind.⁹³⁴

Daar is dus vir Heyns 'n noue ooreenkoms of verband tussen die realisering van God se koninkryk en die realisering van die beeld van God in die mens. Beide word toenemend en dinamies gerealiseer deur toenemende gehoorsaamheid.

11.6.4. Die Situasië:

Tereg vra Heyns dan ook die vraag of dit dan nou impliseer dat alle norms ten alle tye en vir alle mense – ongeag hul besondere omstandighede – op dieselfde wyse geld? Met ander woorde, is die norms verhewe bo tyd, en plek, konstante groothede wat los van die geskiedenis bó die werklikheid uittron? Om dié vraag te beantwoord maak Heyns 'n tweërlei onderskeid, naamlik universele norms en kontingente norms. Universele norms is volgens hom altyd geldig in alle situasies, terwyl kontingente norms situasiegebonde is.⁹³⁵ Dit impliseer vir Heyns dat gehoorsaamheid nie onder alle omstandighede dieselfde sal lyk nie.⁹³⁶

Daarmee wil Heyns nie 'n spanning skep tussen die universele en die kontingente aspekte van norms nie. Hy verduidelik sy standpunt deur daarop te wys dat God wat in die openbaring gespreek het en dáár Sy bedoeling met die lewe van die mens bekend gemaak het, dieselfde God is, wat in die geskiedenis spreek en dáár nie iets anders sê as wat Hy reeds gesê het nie. Binne die konteks van die koninkryk spreek God die mens ook in die geskiedenis aan, op só wyse, dat die verwagte antwoord van die mens vanuit die geskiedenis bepaal kan word. Waar God in die Skrif, natuur of geskiedenis spreek, is sy

⁹³⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 81.

⁹³⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 74.

⁹³⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 75.

spreke vir Heyns altyd koninkrykspreke en die mens se antwoord, wanneer dit 'n gehoorsame antwoord is, beskou Heyns as koninkrykshandelinge. Heyns besef dat die kontingente aspek van die norms nie tot willekeurige, inhoudelik van mekaar losstaande of mekaar selfs weersprekende beslissinge kan lei nie. Hy wys daarop dat dit wél enersyds die erns van die beslissinge aantoon, omdat dit gaan om gestaltes van die *reeds teenwoordige* koninkryk. Andersyds word die voorlopigheid van die beslissinge ook daardeur duidelik, want dit is gestaltes van die koninkryk wat nog nie eskatologies vervul is nie. In beide gevalle gaan dit vir Heyns om die *eenheid* van die beslissinge, aangesien dit binne die ruimte van die *één* koninkryk afspeel. Die mens het die verruiming van 'n nuwe hart nodig (Psalm 119:27,32), om te kan leef binne die ruimte van die koninkryk, en om te kan verstaan dat die eise van die omstandighede die roepstem is van die Koning van die koninkryk. Soos Heyns dit interpreteer, is hierdie nuwe hart slegs moontlik deur die Heilige Gees wat in alle waarheid lei.⁹³⁷

Noudat ons Heyns se struktuurbeskrywing van gehoorsaamheid bespreek het, kan ons vervolgens die aspekte van gehoorsaamheid wat Heyns identifiseer, uitlig.

Opsommenderwys kan daar tot dusver gekonkludeer word dat Heyns se teologie van gehoorsaamheid 'n driehoekstruktuur vertoon met drie basiese komponente waaruit dit opgebou is: die spreker, die hoorder en die situasie. God, die Spreker neem die inisiatief. Hý rig hom vanuit sy magsgosisie tot die hoorder en die hoorder kan nie anders as om vanuit die situasie waarin hy verkeer, te antwoord nie. Wanneer sy antwoord ooreenstem met die bedoeling van die Spreker, kan dit as egte gehoorsaamheid beskou word.

Vervolgens kyk Heyns sistematies en indringender na die verskynsel van gehoorsaamheid aan die hand van die volgende fundamentele gesigspunte: gestaltes van gehoorsaamheid, gerigtheid van gehoorsaamheid, dinamiek van

⁹³⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 75-76.

gehoorsaamheid, asook die effek van gehoorsaamheid ten opsigte van die verhoudings waarin die mens staan.

11.7. Gestaltes van gehoorsaamheid:

Gehoorsaamheid word, aldus Heyns, op verskeie maniere sigbaar en hoorbaar gemaak. Heyns vergelyk dit met 'n kreatiewe proses. Die gehoorsame mens, is volgens Heyns, ook 'n skeppende kunstenaar, wat deur sy geheiligde fantasie gelei word, om die onsigbare koninkryk van God, sigbaar te maak. Hierdie gehoorsaamheidsgestaltes vertoon 'n aantal eienskappe, waarvan Heyns slegs die volgende twee noem: pluriform en universeel.⁹³⁸

11.7.1. Gehoorsaamheidsgestaltes is pluriform:

Gehoorsaamheid word in 'n pluriformiteit van gestaltes geopenbaar. In hierdie formulering gee Heyns uitdrukking aan die eenheid van die verskynsel: "gehoorsaamheid", wat in 'n veelheid van vorms of gestaltes tot openbaring kom. Gehoorsaamheid is so ryk geskakeerd en besit soveel nuanseringe, dat dit onmoontlik nie in 'n enkele gestalte tot uitdrukking kan kom nie. Dit het ook vir Heyns implikasies vir die Christelike lewenstyl, en die Christelike etiek.⁹³⁹

Heyns wys daarop dat die meganiese onderworpenheid (by stof, plant en dier) anders is, as die vrye onderworpenheid (by die mens), maar ten spyte daarvan tref Heyns in albei gevalle 'n onderworpenheid aan die Goddelike ordereëling aan.⁹⁴⁰

Dit is egter te betwyfel of die gehoorsaamheidsgestaltes in die diereryk, wél so meganies is, soos wat Heyns dit voorstel. Selfs na intensiewe gehoorsaamheidsopleiding, gebeur dit dikwels dat diere steeds aan hulle temmers of hanteerders "ongehoorsaam" kan wees. Dink maar aan die sirkusdiere wat op onvoorspelbare wyse al mense baie ernstig beseer het, of 'n

⁹³⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 82.

⁹³⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 82-83. In ons dag, in die tyd van die post-, of ultra-modernisme, is die teenoorgestelde egter weer aan die orde van die dag. Die eenheid word dikwels só deur die pluriformiteit oorweldig, dat eenheidstrewe op baie lewensterreine sterk na vore kom.

⁹⁴⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 83.

papegaai wat nie wil praat wanneer sy hanteerder 'n vertoning hou nie, of 'n dolfyn wat in die oseanarium nie sy toertjies wil doen nie. Selfs in die wilde natuur, tref ons talle voorbeelde aan van diere wat onnatuurlike dinge doen. Selfs in die ryk van stof ontdek die wetenskap in hulle bestudering van natuurwette, talle uitsonderings op dit wat hulle gedink het die reël is. Dieselfde oorsake, lei nie noodwendig altyd tot dieselfde gevolge nie. Dink maar aan klimatologiese onvoorspelbaarhede, of twee splinternuwe, identiese motorvoertuie, waarvan die werksverrigting verskil. Sou 'n mens dit ook as ongehoorsaamheid of sonde kon bestempel?

Dit is waar dat die gehoorsaamheidsgestaltes in die ryk van stof, plant en dier meer meganies is, as in die ryk van die mens, maar dit is nie noodwendig altyd, in alle omstandighede waar nie. Uitsonderings is talryk. Hierdie feit word juis by herhaling beklemtoon, aangesien ons probleme ervaar met Heyns se ontologiese en kosmies-universele hantering van die koninkryk van God.

Heyns is veral geïnteresseerd in die pluriformiteit van gehoorsaamheidsgestaltes in die wêreld van die mens. Soos wat mense, beide individueel, sowel as kollektief, se lewensomstandighede, gawes en talente, roeping en toerusting van dié van die ander verskil, só sal die gestalte waarin die een sy gehoorsaamheid verwerklik en belewe, verskil van dié van die ander. Ons het vroeër reeds gesien dat die mens ook deur kontingente norms aangespreek word, met ander woorde, soos die omstandighede waarin die mens hom bevind, verander, só sal ook die norms, volgens Heyns, verander en gevolglik ook die gestaltes van gehoorsaamheid. Gehoorsaamheid sal dus noodwendig van tyd tot tyd en van plek tot plek, van gestalte of uitdrukkingsvorm moet verander. Die universele gebod, naamlik dat jy jou naaste moet liefhê soos jouself, geld byvoorbeeld onvoorwaardelik in dieselfde sin vir alle mense, en tog sal die wyse waarop hieraan uitvoering gegee word van persoon tot persoon verskil, afhangende van die besondere situasie waarin elkeen verkeer. Om dieselfde rede, redeneer Heyns, sou segregasie onder bepaalde omstandighede 'n gehoorsaamheidsgestalte kon wees met betrekking tot die eise wat aan mense in 'n veelvolkige of veelrassige gemeenskap gestel word, om ordelik saam te kan lewe. Terwyl onder ander omstandighede

integrasie 'n gehoorsaamheidsgestalte met betrekking tot dieselfde eise sou kon wees. Die universeel geldige en die kontingent-geldige, of die algemeen-geldige en die individueel-geldige gehoorsaamheidsgestaltes sluit mekaar nie uit nie, maar moet albei as gelykwaardig beskou en in ewewig gehandhaaf word.⁹⁴¹

Die hele politieke belaaide apartheidsdebakel in Suid-Afrika, is na my mening 'n skitterende voorbeeld, juis omdat dit al meer as dertig jaar later is, as toe Heyns hierdie boek geskryf het. Vir die meerderheid Suid-Afrikaneers is dit ondenkbaar dat apartheid, of segregasie soos Heyns dit hier noem, ooit as 'n gehoorsaamheidsgestalte beskou sou kon word. Tog was daar wel Suid-Afrikaneers wat in die verlede so gedink het, maar as gevolg van al die pyn en lyding wat dit veroorsaak het, nie meer so oortuig daarvan is nie, terwyl daar egter steeds Suid-Afrikaneers is wat daarvan oortuig is dat apartheid steeds 'n gehoorsaamheidsgestalte kan wees, afhangende van die wyse waarop dit toegepas en uitgevoer word. Dit moet byvoorbeeld onder andere soos hulle dit sien, nie-diskriminerend toegepas word. Ander Suid-Afrikaneers twyfel weer of dit hoegenaamd moontlik is om apartheid nie-diskriminerend toe te pas, en dit bewys die standpunt dat gehoorsaamheidsgestaltes pluriform van aard is.

Die uitdaging in die huidige Suid-Afrika is om versoening te probeer bewerkstellig tussen die onderskeie voorstanders van hierdie wyduiteenlopende standpunte, sodat rassehaat en -konflik wat onder die oppervlak smeulend teenwoordig is, vervang kan word met gehoorsame naasteliefde.

Dat daar mense is wat gesag uitoefen, skryf Heyns, en ander wat daaraan onderwerp is, dui nie op 'n hiërargie van persone nie, maar op 'n hiërargie van ampte of funksies. Dáárom juis sal die gehoorsaamheid van kinders aan hul ouers anders wees as die gehoorsaamheid van hul ouers aan gesagsinstansies bó hulle en so sal die gehoorsaamheid van kinders aan hul ouers ook weer

⁹⁴¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 83-84. Vir diegene wat daarenteen onder apartheid gely het, sal segregasie of apartheid nooit en onder geen omstandighede 'n gehoorsaamheidsgestalte kan wees nie. Vergelyk in dié verband Ntoane LRL, *aw*, 1983, veral 237-245. Sien ook Kinghorn J(red), *Die NG Kerk en Apartheid*, 1986, veral 164-165. Williams HH, *aw*, 2006, 397-398, het egter oortuigend aangetoon dat Heyns se denke oor apartheid 'n duidelike ontwikkeling deurloop het.

anders wees as dié van leerlinge aan hul onderwyser, of dié van arbeiders aan hul werkgewer, of die van burgers van 'n staat of dié van gemeentede aan ampsdraers in die kerk. Sélfs wanneer twee persone – uiterlik geoordeel – presies dieselfde doen, kan dit, volgens ander maatstawwe, tog blyk nie dieselfde te wees nie. Die een kan met sy gehoorsaamheid groter hoogtes bereik as die ander; méér daarin sit, meer daarvan verwag. Vir die een kan dit hoër eise en daarom ook hoër prestasie beteken, en vir die ander nie.⁹⁴²

Pluriformiteit kan ook volgens Heyns in die volgende geval voorkom: nie alle wette en norms is a-priories bekend nie. Baie daarvan moet deur die mens in sy wetenskaplike besinning en navorsing ontdek of selfs geskep word. Dit spreek gevolglik vir Heyns vanself dat nie by alle mense hieroor noodwendig eenstemmigheid sal bestaan nie. Daarom sal ook hier 'n verskeidenheid van gehoorsaamheidsgestaltes tot stand kom, omdat elkeen ooreenkomstig sý insig sal handel. Dit beteken nie noodwendig dat gehoorsaamheidsgestaltes in alle pluriformiteit nie 'n harmoniese eenheid met mekaar kan vorm nie. Dit vorm volgens Heyns 'n eenheid, solank dit legitieme gestaltes van *gehoorsaamheid* is.⁹⁴³

Om relativisme te voorkom, skryf Heyns dat hierdie voorstelling nie die weg tot grenslose relativisme en willekeur open nie. Daar is 'n pluriformiteit van gestaltes, maar dit bly 'n verskeidenheid gestaltes van één gehoorsaamheid, wat sy normering of kriterium nie in homself mag vind nie, maar in die woord, roeping, bevel of versoek waarop die gehoorsaamheid 'n reaksie is. Volgens Heyns moet die gehoorsamende mens ook sy gegewe antwoorde of dade aan die oorspronklike opdrag toets. Só behoort elkeen voortdurend seker te maak dat die gestalte van sy gehoorsaamheid inderdaad 'n gestalte van *gehoorsaamheid* is, en nie byvoorbeeld blote projeksie van sy eie begeerte of verlange nie.⁹⁴⁴

⁹⁴² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 84.

⁹⁴³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 84.

⁹⁴⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 84-85. 'n Mens sou egter hier tereg vir Heyns kon vra of hierdie ideaal in die lig van die mens se sondige natuur bereikbaar is, en of die pluriformiteit nie in die harde werklikheid tóg maar tot relativisme lei, as gevolg van die sonde nie? Het Heyns hier die sondeval na behore in berekening gebring? Open dit nie dalk die ruimte vir verontskuldiging by die

Uit die verskynsel van die pluriformiteit van gehoorsaamheidsgestaltes maak Heyns dan 'n belangrike samevattende gevolgtrekking: alle gehoorsaamheidsgestaltes is nie almal *gehoorsaamheidsnorme* nie. Omdat die omstandighede van tyd tot tyd, van persoon tot persoon, van land tot land, maar ook van kultuur tot kultuur verskil, dáárom sal, nie gehoorsaamheid self nie, maar die *gestalte* van die gehoorsaamheid verskil. Sulke gestaltes, noem Heyns *gehoorsaamheidsmodelle*. Daarmee bedoel Heyns 'n voorstelling van 'n eenmalige verloop van sake waarin 'n illustrasie van 'n bepaalde handeling of opvatting gegee word, wat nie *as sodanig* normatief hóéf te wees nie. Soos die norms self dus universele en kontingente geldigheid besit, só ook die gehoorsaamheidsgestalte. Gehoorsaamheidsnorme is dus universeel geldig, en gehoorsaamheidsmodelle is slegs kontingent geldig. Hierdie onderskeid tussen 'n gehoorsaamheidsnorm en 'n gehoorsaamheidsmodel, word na Heyns se oordeel, bepaal deur die omstandighede en die verband waarin die gehoorsaamheidsgestaltes voorgekom het, maar ook deur die veranderde situasie waarin opnuut gehoorsaamheid geëis word.⁹⁴⁵

11.7.2. *Gehoorsaamheidsgestaltes is universeel:*

Heyns oordeel dat gehoorsaamheidsgestaltes tweedens ook universeel van aard is. Vir hom is daar in die ganse kosmos geen terrein waar gehoorsaamheid nie in die een of ander vorm voorkom nie. Gehoorsaamheid is vir Heyns bestemmingsbeantwoording, soos ons reeds gesien het. God self is natuurlik die eerste en laaste Bepaler van die bestemming en alleen in soverre as wat die menslike bepaling daarmee in ooreenstemming is, is dit vir Heyns egte gehoorsaamheid. Almal wat mense en dinge laat wees wat hulle móét wees, is nie maar net gehoorsaam aan die wetmatige bepalinge nie, maar volgens Heyns is hulle aan God self gehoorsaam.⁹⁴⁶

mens nie? Aan die ander kant moet hierdie poging van Heyns om nie simplisties of oorvereenvoudigend na gehoorsaamheid te kyk nie, tóg positief waardeer word.

⁹⁴⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 85.

⁹⁴⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 85-86.

Volgens Heyns is alles wat die gelowige doen, sy wetenskap en kuns, tegniek en politiek, antwoorde aan God, waarin hy gehoorsaam is aan God se Woord. Daarmee wil Heyns nie sê dat *alles* by die gelowige gehoorsaamheidsgestaltes is nie. Die ongelowige is ook met wetenskap en kuns, tegniek en politiek besig. Hy soek na die wette van die logiese en die estetiese, die etiese en die historiese, die linguistiese en die ekonomiese, – wette wat God self vir die kosmiese lewe gegee het – en hy gehoorsaam dit; natuurlik nie omdat dit vir hom ‘n opdrag van God is nie, maar as ‘n spontane, intuïtiewe reaksie op grond van die dwang van die wetenskapsideaal. Heyns sien ook hier – afgesien van die intensie van die beoefenaar – brokstukke van egte, legitieme gehoorsaamheid en boustene van die koninkryk van God.⁹⁴⁷

Juis omdat Heyns in die teologie van die gehoorsaamheid die enigste Absolute absoluut wil laat bly, God se soewereine aansprake op die totaliteit van die kosmos volledig wil handhaaf en tegelykertyd alle gehoorsaamheidsgestaltes as antwoorde op Sy heerskappy volledig ernstig wil neem, is die teologie van gehoorsaamheid vir hom ‘n teologie wat heilsaam wil relativeer en gevolglik ook heilsaam wil radikaliseer. Met radikaliseer (van die Latynse wortel *radix*) bedoel Heyns hier om iets tot sy diepste oorsprong of wese terug te voer – ‘n proses dus waarin die essensiële oopgevelek word. Relativeer, soos Heyns dit hier gebruik, beteken nie om dinge of sake op losse skroewe te plaas, dit wil sê, ‘n beklemtoning van die eienskap van betreklikheid of minderwaardigheid nie. Dit gebruik Heyns teenoor verabsoluttering, in die sin van verbandlegging van dinge met mekaar (relasionering), om dan van dááruit die saak in die regte perspektief te kan plaas, sodat die juiste waarde daaraan toegeken kan word. Daarom sal hierdie proses van relativering, volgens Heyns, uiteraard nie anders kán plaasvind, as binne die universele raamwerk van die koninkryk van God nie.⁹⁴⁸

Vervolgens noem Heyns by wyse van voorbeelde, onder andere die volgende sake wat só gerelativeer moet word, en binne die raamwerk van die koninkryk

⁹⁴⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 86.

⁹⁴⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 86.

van God geplaas moet word, naamlik die kerk, die prediking, die Bybel, die Sondag, die teologie, en die begrip “Christelik”.⁹⁴⁹

Die universele teenwoordigheid van gehoorsaamheidsgestaltes verhinder Heyns se teologie van gehoorsaamheid om gehoorsaamheid aan God só te lokaliseer dat alleen enkele terreine, -instansies of -persone daarvoor in aanmerking kan kom. En so word die weg vir Heyns geopen om Godsdienst te verstaan as ‘n *instelling* wat die mens het of nie het nie.⁹⁵⁰

Ook hier, in Heyns se beskrywing van die universele gestaltes van gehoorsaamheid, lê die gevaar van die Pelagianisme, of semi-Pelagianisme⁹⁵¹ onder die oppervlak. Die belydenisskrifte leer ons dat die mens totaal en al verdorwe is,⁹⁵² as gevolg van die sonde en daarom sal selfs dit wat na gehoorsaamheidsgestaltes lyk, ook met sonde beplek wees. Hoeveel te meer sal dit nie die geval wees by ongelowiges nie? Hy probeer waarskynlik wel om die gevaar te ontwyk, deur van “brokstukke” van egte, legitieme gehoorsaamheid en “boustene” van die koninkryk van God te praat,⁹⁵³ maar na my mening is dit nie geslaagd nie.

11.8. Gerigtheid van gehoorsaamheid:

Die gehoorsaamheid self, is volgens Heyns, nie die norm nie, maar die woord of Woord waarop die gehoorsaamheid ‘n reaksie is. Die gehoorsaamheidshandeling vertoon vir Heyns ‘n drieledige gerigtheid: op die spreker, die situasie en die toekoms. Die handeling wat nie deur die bevel, woord of belofte van die Spreker opgeroep is nie, is nie vir Heyns ‘n gehoorsaamheidshandeling nie. Waar hierdie gerigtheid ontbreek, ontbreek ook

⁹⁴⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 86-87.

⁹⁵⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 88.

⁹⁵¹ Vergelyk Harden Weaver R, *Divine Grace and Human Agency*, A Study of the Semi-Pelagian Controversy, 1996, 5-6, wat die aandag daarop vestig dat Augustinus die totale verdorwenheid van die mens as gevolg van die sondeval en die verlossing uit genade beklemtoon het, om alle menslike verdienste uit te skakel, en in die proses standpunt ingeneem het teen die Pelagianisme waarin die menslike wilsbesluit, verantwoordelikheid en verdienste, ‘n bepalende rol speel en die totale verdorwenheid van die mens as gevolg van die sondeval, nie ernstig genoeg opgeneem word nie.

⁹⁵² Vergelyk die Nederlandse Geloofsbelijdenis, Artikel 14-15 en die Dordtse Leerreëls, Hoofstuk 2, Dwaling 6 en Hoofstuk 3, 1-6.

⁹⁵³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 86.

egte gehoorsaamheid. Gehoorsaamheid vertoon volgens Heyns ook 'n onlosmaaklike verband met die konkrete situasie waarin die aangesprokene verkeer en van waaruit hy moet reageer. Aangesien hierdie aspekte van die gerigtheid van gehoorsaamheid reeds bespreek is, kan enkele opmerkings oor die derde vorm van gerigtheid, naamlik die toekomsgerigtheid van gehoorsaamheid nou gemaak word.⁹⁵⁴

Heyns wys daarop dat gehoorsaamheid nooit klaar en afgerond is nie, dat dit nie tot 'n stilstand kan kom nie, want daar is voortdurend die aansprake van nuwe opdragte en bevele, voortdurend moet wette gehoorsaam word. Daarom het gehoorsaamheid in sy gerigtheid op die toekoms, vir Heyns 'n vooruitwysende, dinamiese onafgeslotenheid. As gehoorsaamheidshandelinge het dit vir Heyns reeds betekenis, maar dit is ook gerig op die toekoms, waar die volheid van die gehoorsaamheid gerealiseer sal word. As deel van die geheel is die enkele gehoorsaamheidshandeling nie volledig nie. Dit vertoon volgens Heyns 'n openheid na die toekoms, omdat dit selfs 'n behoefte het om deur ander gehoorsaamheidshandelinge aangevul te word. Daarmee impliseer Heyns geen poging tot afskeid van of selfs emigrasie uit die wêreld nie, maar wil hy juis volledig erns maak met die wêreld en sy moontlikhede in die hede, in die lig van die voleinding in die toekoms.⁹⁵⁵

Heyns verwys na die Hebreërbrief, waar geskryf staan dat ons hier geen blywende stad het nie, maar dat ons na die toekomstige soek (13:14). Volgens Heyns spreek hy hom nie uit *teen* die stad en dus teen die wêreld nie, maar hy wil die verwagting vestig op die stad wat fundamente het waarvan God die boumeester en oprigter is (Hebreërs 11:10). In dié stad van die lewende God is daar engele en gelowiges (Hebreërs 12:22,23) – 'n skare van gehoorsame wesens! Vir Heyns is die toekomstige waarna ons dus soek, volgens die Hebreërbrief, die volheid van die gehoorsaamheid as antwoord op die volheid van God se heerskappy en dit is vir Heyns beskryf in 1 Korintiërs 15:28. Vanweë die onvolkome gehoorsaamheid, het die gemeente van Christus volgens Heyns hier geen blywende stad nie en soek hy na die "toekomstige

⁹⁵⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 88.

⁹⁵⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 88-89.

stad” – wat nie lê aan die ander kant van hierdie wêreld nie, maar aan die ander kant van die ongehoorsaamheid.⁹⁵⁶

Heyns waarsku teen tradisionalisme, wat die visie op die toekoms verduister. Tradisie mag nooit die hoogste en laaste maatstaf word nie. Tradisie kan egter wel ook betekenisvol wees, wanneer die mens uit die geskiedenis lewenslesse leer en wanneer die mens in die geskiedenis God se verbondstrou raaksien of ontdek en daarin hoop vir die toekoms vind. Heyns vestig ons aandag daarop dat die oue nie noodwendig nader aan die waarheid is, net omdat dit oud is nie, want dan word die *oue* die norm.⁹⁵⁷

Benewens die tradisionalisme, waarsku Heyns ook teen die gevaar om die openbare mening as maatstaf te gebruik, omdat dít kwansuis nader aan die waarheid is, net omdat dit die mening van baie is, want dan het die *meerderheid* die norm geword. Die norm en maatstaf van die mens se handeling bly vir Heyns steeds sy gerigtheid op die Woord, want dit is juis hierdie Woord wat deur die beloftes die gehoorsame mens meevoer na die volheid van die beloofde toekoms.⁹⁵⁸

Volgens Heyns werk gehoorsaamheid, vanweë hierdie gerigtheid, ontdekkend. Die gehoorsame mens ontdek die mag en die heerlikheid van God. Hy ontdek ook iets van Sy reg om op die ganse skepping beslag te lê. Die gehoorsaamheid laat die mens alles in die regte perspektief van hul eindbestemming sien, en belig op dié wyse die ware wese van alles in hulle huidige voorlopigheid. In teenstelling met gehoorsaamheid wat vir Heyns Godsopenbarend van aard is, werk ongehoorsaamheid Godsverduisterend.⁹⁵⁹

Volgens Heyns hang die gerigtheid van gehoorsaamheid ten nouste saam met die dinamiek van gehoorsaamheid en vloei laasgenoemde eintlik voort uit die gerigtheid van die gehoorsaamheid op die toekoms.⁹⁶⁰

⁹⁵⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 89.

⁹⁵⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 90.

⁹⁵⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 90-91.

⁹⁵⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 91.

⁹⁶⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 92.

11.9. Dinamiek van gehoorsaamheid

Die dinamiek van gehoorsaamheid is, volgens Heyns, nie geleë in die potensiaal van die mens of in sy kreatiwiteit nie, maar in die lewende God wat met Sy Woord die mens telkens opnuut aanspreek en hom daarmee verplig tot 'n beweging van die verlede na die toekoms.⁹⁶¹

Volgens Heyns *regeer* God in die voorspelbare en die kousaal-bepaalde gebeure, maar ook in die onvoorsienbare wendings van die gewone verloop van sake. Hierop moet die mens reageer. Heyns sien hierin twee kraglyne: *die regering van God* en die *gehoorsame reagering van die mens*, wat deur die geskiedenis heen loop en vir die kontinuïteit en diskontinuïteit verantwoordelik is. Die gehoorsaamheidsgestaltes is vir Heyns boustene van die hede, maar daarin en daarmee is die mens tegelykertyd besig met vormgewing aan die toekoms. Heyns noem God die Aktief Werkende, en dáárom is die mens ook aktief werksaam. Ongehoorsaamheid word dus deur Heyns beskou as 'n bedreiging vir die toekoms, en moet met gehoorsaamheid beveg en vervang word.⁹⁶²

Na aanleiding hiervan sou daar gevra kon word: As ongehoorsaamheidsgestaltes dan 'n bedreiging of belemmering vir die komende toekoms beteken, sou dit dan moontlik wees dat die ongehoorsame mens in staat is om die wederkoms *ad infinitum* te belemmer? Waarskynlik sou Heyns se antwoord hierop wees dat dit wel moontlik sou wees indien die ongehoorsame mens die enigste aktief werkende wese in die geskiedenis was. Aangesien die gehoorsame mens ook aktief werkend is, en – nog belangriker – God ook die Aktief Werkende is, en Hy aan sy beloftes getrou bly, sal die ongehoorsame mens nie in staat wees om God se beloftes oor die wederkoms ongeldig te kan maak nie.

⁹⁶¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 92.

⁹⁶² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 92-93.

Die toekomsgerigtheid van die gehoorsame mens, vertoon volgens Heyns 'n tweërlei gerigtheid: enersyds op die toekoms, as die eindpunt waar heerskappy en gehoorsaamheid volledig sal saamval, wat ons die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God noem, en andersyds ter wille van die toekoms, ook 'n gerigtheid op die hede, wat ons die realisering van God se koninkryk noem. Laasgenoemde beskou Heyns enersyds as 'n dankbare genieting van die toekoms in elke konkrete gehoorsaamheidsgestalte, én andersyds 'n ongeduldige verset teen elke vorm van ongehoorsaamheidsgestaltes wat 'n belemmering beteken vir die komende toekoms. Behalwe vir die verset teen ongehoorsaamheid, sien Heyns in die dinamiek van gehoorsaamheid ook 'n ontevredenheid oor 'n blote herhaling van ou en afgeleefde gehoorsaamheidsgestaltes in nuwe situasies en uitdagings. Volgens Heyns is daar 'n voortdurende konflik tussen die realiserende koninkryk van God en die volle ontplooiing van al die moontlikhede in die beloofde eskatologiese vervulling van die koninkryk van God.⁹⁶³

Die dinamiek van gehoorsaamheid veroorsaak egter nie, volgens Heyns, dat die mens 'n "opgejaagde wese" is, wat nêrens rus en vrede kan vind nie. Die gehoorsame mens vind juis rus in die verskillende gestaltes van gehoorsaamheid wat in die koninkryk van God aangetref word. Heyns wys daarop dat hierdie rus nog net tydelik en voorlopig is, in vergelyking met die ewige rus vanaf die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God. Daarom, meen Heyns, ken die gehoorsame mens naas rus ook geduld. Hy weet hoe om tevrede en dankbaar te wees met dié deel van gehoorsaamheid, en gevolglik ook dié deel van God se heerskappy, wat nou verwerklik kan word. Vir Heyns wil gehoorsaamheid nie 'n vóór-tydse verwerkliking wees van wat nóg nie verwerklik kan word nie. Daarom probeer die gehoorsame mens nie om die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God self op 'n Godlose tempo te verhaas nie, want in die gehoorsaamheid van die oomblik beleef hy immers ook iets van die volheid van die toekoms.⁹⁶⁴

⁹⁶³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 93.

⁹⁶⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 93-94.

Heyns beskou nie die hede net as 'n deurgangsfase na die aankomende of deurbrekeende toekoms nie, want dit sou die hede van sy aktuele betekenis beroof. Vir Heyns het die hede ewigheidsbetekenis omdat die ewigheid juis in gehoorsaamheidsgestaltes van die hede deurbreek, want, soos Heyns dit sien, sal mense ná die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God nie leef, as hulle nie vóór dit geleef het nie, want dan het hulle nooit werklik geleef nie. Almal wat in die pre-eskatologiese vervulling van die koninkryk van God werklik leef, bewys volgens Heyns ook iets van die grootheid van die liefde wat bestaan in die gerigtheid op dit wat nog nie volmaak is nie, omdat hulle in die hede reeds die moontlikhede van die toekoms sien.⁹⁶⁵

Die dinamiek van die gehoorsaamheid verhelder ook vir Heyns die gehoorsame mens se blik op die werk van die Heilige Gees. As dit nie vir Hom was wat die mens tot gehoorsaamheid gestimuleer het nie, sou ons nie die hele waarheid geken het nie (Johannes 16:13). Die Heilige Gees lei ons om in elke unieke omstandigheid gehoorsaam te wees. Volgens Heyns se interpretasie maak hierdie voortgaande leiding van die Heilige Gees die geskrewe Woord nie ongenoegsaam en onbetroubaar nie, en ewe min word die begrip *eietyds* nie die beslissende faktor in die dinamiese proses van die waarheidsontplooiing nie. Die rede hiervoor is geleë in die feit dat dit die Heilige Gees is, wat in elke eietydse fase, *nuwe* insigte open en lei tot *nuwe* formuleringe van die één betroubare evangelie. Só bly die heilige Skrif, dus deur die werking van die Heilige Gees, altyd aktueel.⁹⁶⁶

11.10. Effek van gehoorsaamheid:

Gehoorsaamheid word nie net in alle verhoudinge waarin die mens staan, aangetref nie, maar dit het ook volgens Heyns fundamentele betekenis vir al hierdie verhoudinge en daar is 'n wedersydse beïnvloeding. Die effek van die gehoorsaamheid ten opsigte van die volgende verhoudinge word deur Heyns

⁹⁶⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 94.

⁹⁶⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 94-95.

bespreek: ten opsigte van die mens se verhouding tot God, -tot homself, -tot sy naaste en tot die wêreld.⁹⁶⁷

11.10.1. Ten opsigte van die mens se verhouding tot God:

Heyns beskryf die verhouding tussen God en mens as 'n dialogiese verbondsverhouding, waarin die inisiatief van God af uitgaan, en die mens antwoordend reageer. Hierdie antwoord kan positief of negatief wees. Dit gebeur, soos Heyns dit verstaan, of die mens daarvan bewus is, of nie.⁹⁶⁸

Heyns wil nie hierdie dialogiese verbondsverhouding beskryf in terme van dié van 'n Subjek en 'n objek nie, want daardeur word God verduister en die mens volgens hom verkneg. Vir Heyns is God nie die absolute outonome Subjek wat die mens soos 'n blote objek behandel nie.⁹⁶⁹

Die genade is nie mensvernietigend nie. Heyns wil eerder hierdie dialogiese verbondsverhouding beskryf in terme van 'n verhouding tussen 'n Subjek en 'n subjek. Dit is wél 'n mag wat van God uitgaan, maar die mens is nie verplig om hom daardeur te laat oorrompel nie, omdat die mens dan 'n blote objek sou wees. God heers deur die mag van Sy liefde – en Sy liefde word alleen deur 'n subjek in wederliefde beantwoord en dáárom is die mens 'n vrye wese, en dáárom kan God die mens gebruik. Heyns meen dat die mens se hande, voete en mond hier op aarde God se hande, voete en mond word, wanneer die mens in gehoorsaamheid handel en wandel. Die ongehoorsame hand en oor is uiteraard nie God se hand en oor nie, en tog kan dié hand ook aan die hongerige voedsel gee. Wel gebeur dit in hierdie geval nie in die naam van Jesus Christus nie maar in die naam van menslikheid. Dan beskou Heyns dit nog steeds as God se werk – gedoen deur mensehande wat nie Sy hande is nie en dit moontlik selfs nie eens wil wees nie. God het volgens Heyns, soveel vryheid en mag aan die mens geskenk, dat Sy oorspronklike bedoeling met die skepping en met die mens, selfs soms gemis word. Al gaan daar ook

⁹⁶⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 95.

⁹⁶⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 95-96.

⁹⁶⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 96.

individuele mense verlore, bereik God nog altyd, teleologies gesproke, sy oogmerk – ook deur en met hulle wat verlore gaan.⁹⁷⁰

Hierdie beskrywing van Heyns kan ook gevaarlike implikasies hê. Alhoewel Heyns sê dat die ongehoorsame mond nie God se mond is nie, noem hy dit wat die ongehoorsame mens doen steeds God se werk. Is dit nie dalk 'n problematiese onderskeid, of selfs teenstelling nie? Wat van die slegte dinge wat mens doen, of selfs goeie dinge, maar met sondige bymotiewe? Hou dit genoeg rekening met die sondige natuur van die mens? Daarbenewens moet ook gevra word of God dan nie sonder mense hande, voete en monde ook wel in die skepping kán handel nie? Ek is daarvan oortuig dat Heyns hierop “ja” sou antwoord. Daarom is dit miskien beter om te sê dat God dit *verkies* om sy werk op aarde deur mense te doen.

Heyns kom tot die gevolgtrekking dat alle mense vennote van God of medewerkers met God is. Sommige weet dit nie, wíl dit nie weet nie en ook nie wees nie, maar is dit steeds, ten spyte daarvan. Andere is vennote omdat hulle bondgenote is en daarom staan hulle binne die koninkryk van God. Hulle word deur God beloon op die oordeelsdag. Die ongehoorsame mense wat selfs onbewustelik meewerk aan die uitbreiding van God se koninkryk, staan buite die koninkryk en sal hulle verdiende straf ontvang.⁹⁷¹

Wat Heyns hier nie meld nie, maar tog beklemtoning verdien, is die feit dat hulle wat buite die koninkryk van God staan, meer dikwels afbreuk doen aan God se koninkryk deur hulle ongehoorsaamheid, as wat hulle meewerk aan die uitbreiding of realisering van die koninkryk van God. Ook hier sou die gevaar van die Pelagianisme of semi-Pelagianisme skuil en hou Heyns nie voldoende rekening met die totale verdorwenheid van die mens nie.

Heyns oordeel egter wel dat die gehoorsame mens deur sy gehoorsaamheid God se bedoeling met hom bevestig. Die ongehoorsame bevestig nie God se bedoeling met hom nie en daarmee vernietig hy tog nie God se verhouding met

⁹⁷⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 96-97.

⁹⁷¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 97-98.

hom nie. Heyns is van mening dat hy dit ook nie kán doen nie. In hierdie verhouding met God verskyn die ongehoorsame mens vir Heyns as die verdwynende mens. Die ongehoorsame mens is volgens Heyns se interpretasie dood, omdat hy die lewe afgesweer het. Hy sterf nie onmiddellik nie, want soos die lewe is ook die dood 'n proses.⁹⁷²

Heyns wil nie hierdie dialogiese verhouding tussen God en mens in 'n deïstiese sin verstaan nie. God begin nie iets in die lewe van mense, net om Hom later daarvan te onttrek en van die mens te verwag om sonder Hom en onafhanklik van Hom, verder voort te gaan met die arbeid nie. Volgens Heyns bly God altyd en deurentyd betrokke by sy arbeid. Wanneer die mens God se wil in gehoorsaamheid aanvaar is die gestalte van God se arbeid duideliker en heerliker sigbaar in die arbeid van die mens, maar die gestalte is verwronge as dit in ongehoorsaamheid nie aanvaar word nie. Ongehoorsaamheid tas, soos Heyns dit sien, die mens se wese as geskape na God se beeld aan, en daardeur vergryp hy hom nie alleen teen God en teen sy eie wese nie, maar ook teen die ganse skepping.⁹⁷³

Ongehoorsaamheid is vir Heyns Godsverduistering. Soos wanneer die maan tussen die son en die aarde inskuif en só 'n sonsverduistering veroorsaak, só word tussen God en mens die ongehoorsaamheid ingeskuif met die gevolg dat die uitsig op God verlore gaan.⁹⁷⁴

Heyns wil dit ook nie panteïsties vertolk nie, aangesien dit daartoe sou lei dat die skepping die bron van God se spreke word en nie meer as medium van God se spreke diens doen nie. Dit lei verkeerdelik tot 'n vergoddeliking van die skepping.⁹⁷⁵

In teenstelling met so 'n panteïstiese voorstelling, beskou Heyns eerder die gehoorsame mens as 'n medewerker van God en noem hy die mens 'n bondgenoot van God. Vir Heyns beteken dit dat die mens met wie God 'n

⁹⁷² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 98.

⁹⁷³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 98-99.

⁹⁷⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 99.

⁹⁷⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 99.

verbondsverhouding het, met God saamwerk in die uitvoering van sy plan. Hierdie verbondsverhouding bring vir die mens bepaalde verpligtinge, maar ook sekere voorregte mee en daarom moet die mens aktief en nie passief wees nie. Deur die mens se aktiewe gehoorsaamheid word die koninkryk van God gerealiseer. Die verbondsvoorregte sluit vir Heyns in dat die mens deur sy gehoorsaamheid aan die verbondsverpligtinge, onder andere die beloofde verlossing ontvang. Heyns oordeel dat God se spreke op 'n indirekte wyse in die wêreld voortgesit word, in en deur die gehoorsame mens, maar dit beteken nie vir Heyns dat die gehoorsame mens se spreke onfeilbaar is, soos wat die Heilige Skrif onfeilbaar is nie. Desnieteenstaande is dit vir hom só helder en só duidelik dat dit wel as God se spreke gereken of beskou kan word. Dit is Heyns se opinie dat die gehoorsame mens só sal spreek dat *God* in die *mens* se wetenskap en kuns, politiek en ekonomie aan die woord kan kom en beskou hy die gehoorsame mens se woorde as *draers* van die Goddelike spreke: *maskers* waaragter die lewende God handelend teenwoordig is. Gehoorsaamheidswoorde noem Heyns méérdimensionele woorde, teenoor ongehoorsaamheidswoorde wat hy ééndimensionele woorde noem. Eersgenoemde beskou Heyns as dubbelverdiepingswoorde, maar laasgenoemde noem hy enkelverdiepingswoorde.⁹⁷⁶

Vir Heyns is gehoorsaamheidswoorde 'n venster op die lewende God. Hoe meer ekstensief en intensief mense gehoorsaam is, hoe duideliker word God geopenbaar. Die teenoorgestelde is ongelukkig ook waar: hoe minder die mense aan God gehoorsaam is, hoe kleiner word die uitsig op God. Hoe groter die ongehoorsaamheid, hoe groter die magteloosheid van God. Heyns vergelyk dit met die magteloosheid van 'n generaal op die slagveld wanneer die leër nie sy bevel wil gehoorsaam nie. Daarom beskou Heyns die uiteindelijke verdwyning van God as die verdwyning van gehoorsame mense. Die slagspreuk: "*God is dood*" is vir Heyns eerder 'n erkenning dat ongehoorsaamheid besig is om toe te neem. Heyns gee toe dat God ook *buite* en ook *teen* die wil en handeling van die mens kan optree. God werk ook deur die handeling van mense en daarom, redeneer Heyns, sal ons moet afsien

⁹⁷⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 99-100.

van die populêre, maar valse konkurrensie voorstelling, waarin God en mens teenoor mekaar gestel word. Volgens Heyns, staan God nie antities teenoor die mens nie, maar in die menslike handeling vind God ruimte vir sy onderhoudende koninkrykshandeling.⁹⁷⁷

Ook hier is 'n voorbeeld van Heyns se oorhaastige formuleringe. Hy sê dat na mate die mens se ongehoorsaamheid toeneem, neem die magteloosheid van God ook toe, soos 'n generaal magteloos is, wanneer sy soldate nie na hom luister nie. Dit is wel waar dat 'n toename in die mens se ongehoorsaamheid 'n nadelige invloed op die koninkryk van God het, maar dit het nie 'n nadelige invloed op die transendent subjektiewe heerskappy van God nie. Daarom kan ons nie sê dat die mens deur sy ongehoorsaamheid vir God magteloos maak nie. God bly steeds almagtig. Die ongehoorsame mens verplaas homself buite God se heerskappy, maar God se heerskappy en sy daarmee gepaardgaande almag bly objektief steeds onbegrens en onbeperk, en onafhanklik van die gehoorsaamheid van die mens, al wil die ongehoorsame mens nie homself daaraan onderwerp nie.

Heyns vergelyk die verhouding tussen God en mens in dié verband met die verhouding tussen ouers en kinders: soos ouers verheug is oor hul opgroeiende kinders, hulle behandel soos mondigwordende mense en hulle dienoooreenkomstig ook in die huishouding 'n ander plek begin inneem, só verheug God Hom oor die grootwording van die mens. Deur dié mens voel Hy Hom nie bedreig nie en op dié mens is Hy nie jaloers nie. Die God van die Bybel wil nie alles wees in dié sin dat niks en niemand naas Hom mag bestaan nie. Hy het juis 'n skepping met 'n ganse verskeidenheid van skepsels naas Hom in die lewe geroep, maar in alles en *in* almal wil Hy alles wees. Hy gee aan alles en almal ruimte, maar in die ruimte wil Hy alles wees, dit wil sê, erken en gedien en geloof word as Skepper. So is God en mens vir Heyns wel volwaardige, maar nie gelykwaardige bondgenote wat mededingend teenoor mekaar staan nie. Volwaardig omdat God en mens albei vry en selfstandig handel, ongelykwaardig omdat die mens sy selfstandigheid van oomblik tot

⁹⁷⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 100-101.

oomblik moet ontvang. Na Heyns se oordeel vind die mens sy bestaansfundering – anders as God – nie immanent in homself nie. Soos die mens vir sy natuurlike en geestelike bestaan radikaal van God afhanklik is, só ervaar die gehoorsame mens ook sy handeling nie as primêre nie, maar as sekondêre handeling. Vir Heyns is dit reagerende handeling en nie *agerende* handeling nie. Die mens neem wel inisiatief, maar die inisiële inisiatief is nie syne nie. Volgens Heyns het dit 'n Goddelike oorsprong. Daarom lê die handeling van die mens op 'n ander vlak en is dit vir Heyns van 'n ander orde. Ongehoorsaamheid is in hierdie verband, na Heyns se oordeel, die weiering om met *reagerende* handeling tevrede te wees, om tweede inisiatief te neem. Die ongehoorsame mens wil onder geen omstandighede en in geen orkes tweede viol speel nie. Volgens Heyns gaan die ongehoorsame mens 'n onmoontlike toekoms binne, want die afgehandelde verlede wil hy in die toekoms nog dominerend laat wees. Daarmee wil hy, met die uitskakeling van God, alléén geskiedenis maak, en nie as God se medearbeider saam met Hom, of liever agter Hom aan, die voltooide arbeid aan die einde tegemoet gaan nie.⁹⁷⁸

Vir Heyns is die mens wat in gehoorsaamheid antwoordend medearbeider van God op aarde is, iemand wat weet dat sy gehoorsaamheid grense het. Dié mens ken sy grense en is bewus van die beperktheid van sy bydrae, maar hy verheug hom in die wete dat sy gehoorsaamheid 'n sinvolle bydrae is tot die komende toekoms. Meer nog: sy gehoorsaamheid – saam met dié van alle ander – bespoedig die koms van God – wat egter die keersy is van Sy genadige koms na ons, aangesien Sy koms ons Christelike gehoorsame lewe steeds vooruit is.⁹⁷⁹

Ongelukkig verduidelik Heyns nie presies wat hy met hierdie uitdrukking bedoel nie. Hy sê hier dat al die gehoorsame mense saam die koms van God bespoedig. Dit wil voorkom asof hy soms met sy gedagtes en denkpatrone so meegesleur word, dat hy ook so nou en dan onduidelike uitlatings maak wat maklik vir misverstand vatbaar kan wees. Indien Heyns hier van die wederkoms praat, beteken dit dat hy van mening is dat die mens in staat is om die

⁹⁷⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 101-102.

⁹⁷⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 102.

wederkoms te bespoedig deur gesamentlike dade van gehoorsaamheid. Met die veronderstelling dat die teenpool ook waar kan wees, naamlik dat die mens ook deur gesamentlike ongehoorsaamheid die wederkoms van Christus kan vertraag. Die ander moontlikheid is dat Heyns met die “koms van God” nie noodwendig na die wederkoms verwys nie.

As ons vir Heyns die voordeel van die twyfel wil gee, dan dink ek dat Heyns met die “koms van God” die koms van die koninkryk bedoel, maar meer nog, die realisering van die koninkryk van God en nie die eskatologiese vervulling daarvan nie. Indien nie, sou ons van Heyns moet verskil, aangesien hy hierdie belangrike onderskeid dan nie hier konsekwent handhaaf nie, en dit is juis waarvoor ons pleit. Die konsekwente handhawing van hierdie onderskeid, kan die moeilike teologiese vraagstuk, naamlik of die mens die wederkoms kan bespoedig deur sy gehoorsaamheid en missionêre arbeid en of hy die wederkoms kan vertraag deur ‘n gebrek aan sendingywer en ongehoorsaamheid, sinvol beantwoord.

11.10.2. Ten opsigte van die mens se verhouding tot homself:

Die lewensruimte van die mens verskil vir Heyns van die lewensruimte van die dier. Waar die dier deur sy instinkte gedwing en verplig word, is die mens se hele komplekse lewensituasie ‘n roeping met uitdaginge en moontlikhede wat in die geskiedenis verwesenlik word, aan die hand van vrye beslissinge. Daarom is menswees, volgens Heyns, nie klaar en vooruit bestem nie, maar ‘n dinamiese, eksperimenterende avontuur van menswording, op weg na ‘n eie identiteit. Volgens Heyns is die mens bondgenoot en medearbeider van God, deur God daartoe toegerus, maar presies wát sy status en sy taak inhou en waartoe dit lei – dit sal uit die geskiedenis van die mens se gehoorsaamheidsgestaltes duidelik moet word.⁹⁸⁰

⁹⁸⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 103.

Volgens Heyns neem God deur sy aansprake, eise of bevele die mens op hierdie lewensavontuur en deur gehoorsaamheid volg die mens God se leiding om sodoende by die volheid van menswees aan te kom.⁹⁸¹

Soos Heyns dit sien, word die mens deur God toegerus met 'n verskeidenheid gawes. Dit moet die mens aanwend om God gehoorsaam te kan volg. Hy verduidelik dit aan die hand van die gelykenis van die talente. Hierdie verskeidenheid gawes word sonder gehoorsaamheid 'n monster, soos Heyns dit noem, maar wanneer dit in gehoorsaamheid aangewend word in diens aan die koninkryk van God, skep dit 'n eenheid van gehoorsaamheidshandelinge.⁹⁸²

Volgens Heyns is die mens deur sy gehoorsaamheid besig om die ou mens in hom te laat sterwe en die nuwe mens te laat opstaan. Daarom is gehoorsaamheid 'n wapen, waarmee die mens die ou mens in hom, geleidelik om die lewe bring. Hierdie gehoorsaamheidsgestaltes is vir Heyns die bewys van die bestaan én die lewe van die nuwe mens – hy noem dit die suurstofent waarin die nuwe mens tot groter lewe en groter daadkrag kan kom. Daarbuite in die ruimte van die ongehoorsaamheid vind uiteraard die teenoorgestelde plaas daar sterwe die nuwe mens en “lewe” die ou mens. So is ook die ongehoorsaamheid 'n wapen in die anti-ryk.⁹⁸³

Ten slotte maak Heyns nog enkele opmerkings oor die skeppende funksie van die gehoorsaamheid in verhouding tot God se wet. Van die mens word verwag dat hy voortdurend binne die ruimte van God se wet sal lewe, maar 'n volledige openbaring en formulering van God se wil vir alle moontlike lewensituasies word nie in God se wet gegee nie.⁹⁸⁴ Heyns beskou gehoorsaamheid nie maar net as 'n passiewe ontvanklikheid of inisiatieflose herhaling nie, maar ook 'n aktiewe skepping in elke situasie. Hierdie kreatiewe aspek van die mens se gehoorsaamheid aan die wet noem Heyns die mens se positiveringsarbeid. Dit beteken dat die mens, in die lig van die konkrete omstandighede waarin hy hom bevind, gaan probeer om God se wet te gehoorsaam. Dit beteken nie dat die

⁹⁸¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 103-104.

⁹⁸² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 104-105.

⁹⁸³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 105.

⁹⁸⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 105-106.

gehoorsame mens se interpretasie van die wet van God, die gesag van die wet van God self besit nie, maar die mens is vir Heyns mondig genoeg om in elke lewensomstandigheid sy eie wetgewer en regter te wees. In die positivering van die wet van God speel die subjektiewe element van menslike insig, en dus ook sy sondige gebrokenheid, volgens Heyns, 'n groot rol, en daarom sal beginsels altyd weer aan die objektiewe Woord van God getoets moet word. Wat hier van wette en beginsels gesê is, geld, volgens Heyns, *mutatis mutandis* ook van belydenisskrifte.⁹⁸⁵

Wat Heyns presies bedoel met die “objektiewe woord van God” is nie hier heeltemal duidelik nie. Die woord van God kom tog nie "Senkrecht von Oben" nie. Die woord van God het 'n lang en ingewikkelde ontstaansgeskiedenis en kom via die Bybelskrywers, elkeen met sy eie unieke invalshoek of perspektief na ons toe, sodat daar selfs geredeneer sou kon word dat ons nie oor 'n objektiewe woord van God beskik nie.

Om die saak verder te voer, sou aangedui kon word dat elke individu boonop die Skrif verder moet interpreteer en om objektiwiteit in die individu se subjektiewe interpretasie te bewys, is waarskynlik onmoontlik, veral as die mens se sondige gebrokenheid ernstig verreken word. Dit het ook ingrypende implikasies vir die feit dat Heyns die mens as sy eie wetgewer en regter beskou, want dit sal beslis nie oor veralgemeen kan word nie, en slegs in hierdie verband van toepassing wees, anders het God nie meer 'n rol as Wetgewer en Regter nie.

Die saak is dus nie heeltemal so eenvoudig, soos Heyns dit hier laat klink nie. Dat elke mens sy positivering van die wet van God aan die geopenbaarde woord van God moet meet, en toets, is wel waar, en noodsaaklik, en moet om hierdie rede nie genegeer word nie. Die twee eensydige uiterstes waarteen hier gewaak sal moet word, is 'n absolutisme aan die een kant, en 'n relativisme aan die ander kant.

⁹⁸⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 106-107.

Daarom waarsku Heyns met reg teen 'n verabsoluttering- en 'n relativisering van beginsels. Verabsoluttering vind plaas wanneer beginsels met die wet van God vereenselwig of gelyk gestel word. Dit lei, na Heyns se oordeel, tot beginselabsolutisme wat vir alle Christelike lewe dodelik gevaarlik kan wees en ook 'n struikelblok kan wees onderweg na 'n egte ontwikkeling van 'n verantwoordelike Christelike lewe in gehoorsaamheid. In elke geslag en in elke tyd word die mens geroep tot beginselpositivering van die wet van God. Aan die ander kant moet ons ook waak teen relativisme. Vir Heyns is beginsels maar net bepaalde *historiese* gedragsreëls en *historiese* denkvorme, maar dan wil dit nog nie sê dat dit hoegenaamd geen waarde of betekenis het vir 'n latere historiese tydperk nie. Volgens Heyns sou daardeur dan ook die leiding van die Heilige Gees in die geskiedenis en in die arbeid van die beginselpositivering van die gelowiges, nie verreken word nie. Daarom waarsku Heyns dat die Christelike gewete steeds moet waak teen 'n te oorhaastige verwerping en verandering van beginsels, maar tegelykertyd ook teen 'n verewiging van beginsels waardeur God se Woord in die gedrang kan kom.⁹⁸⁶

11.10.3. *Ten opsigte van die mens se verhouding tot die naaste:*

Dit is vir Heyns vanselfsprekend dat gehoorsame en ongehoorsame mense met hulle daade mekaar wedersyds beïnvloed. Dat daar ook buite die Christendom gehoorsaamheidsgestaltes aangetref word, is vir Heyns 'n bewys dat God Hom in Sy genade selfs ook aan die heidene openbaar.⁹⁸⁷ Sover dit Heyns aangaan, is die ongelowige mens in sy fragmentariese daade van gehoorsaamheid, nie op weg na die saligheid nie en word hy nie halfpad ontmoet nie en kan hy nie verder gehelp word deur die gehoorsaamheid van gelowiges nie. Die aanwesigheid van gehoorsaamheidsgestaltes by ongelowiges is vir Heyns 'n bewys van, soos hy dit noem, 'n universele Godskonfrontasie.⁹⁸⁸

Heyns ontken ten sterkste dat daar op grond van Romeine 2:14-15 beweer kan word, dat daar so iets soos 'n natuurlike sedelikheid en 'n natuurreg bestaan

⁹⁸⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 107.

⁹⁸⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 108.

⁹⁸⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 108-109.

wat daartoe aanleiding kan gee dat ons nie kan aanvaar dat die menslike hart *totaal* deur die sonde bedorwe is nie. Niks is volgens Heyns verder van Paulus se bedoeling af nie. Heyns wys daarop dat Paulus die feit beklemtoon het dat die heidene *nie* die *wet* van God het nie, maar dat hulle die *werk* van die wet in hul harte het. Daarmee bedoel Heyns die konkrete, uiterlik waarneembare handeling, wat formeel gesproke wél ooreenkomste vertoon met dit wat die wet eis, maar sonder dat daarmee verwys word na die motiewe, beginsels of dryfvere van daardie handeling.⁹⁸⁹

Volgens Heyns is die rede vir die feit dat die heidene die werke van die wet doen, geleë in die feit dat God hulle nog nie losgelaat het nie. Vir Heyns is God – sonder dat die heidene dit weet of wil weet en alhoewel hulle dit soms selfs positief verwerp – nog altyd met hulle besig. Daarin sien Heyns ook *oor* hulle, *in* hulle en *deur* hulle, God se heerskappy. In die feit dat die Here die heidene nie aan hulleself oorgelaat het nie, sodat hulle radikaal die volledige wet elke oomblik van die lewe sou oortree, sien Heyns juis die bewys van God se bewarende hand en Sy bemoeienis met die ganse wêreld. Hy beskou dit as vrug van God se onderhouding van- en regering oor die werke wat uit Sy hande voortgevloei het. Verder vind Heyns daarin ook 'n bewys van die wêreldomspannende karakter van God se koninkryk. Heyns wil die doen van die werke van die wet, deur die heidene nie op die een of ander wyse probeer verklaar vanuit die mens self – sy onbedorwe aanvoeling, hoog ontwikkelde verantwoordelikebesef, verstand of wil nie. Hy probeer dit verklaar vanuit die voortgesette en triomfantlike bemoeienis van God met die skepsels wat Hy na sy beeld geskape het. Hierdie bemoeienis bestaan vir Heyns konkreet daarin dat ook die ongelowige, op grond van die werking van die Gees van God in hom, 'n aanvoeling het vir die onderskeid tussen goed en kwaad, daarvan ook kennis het en dit ook reg kan gebruik. Heyns tref by die heidene 'n vermoë aan om die seëninge te kan insien, wat die wetsanaloë dade tot gevolg het. Hy beskou dit as 'n aanvaarding van die vanselfsprekendheid van God se orde vir hierdie wêreld.⁹⁹⁰

⁹⁸⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 109.

⁹⁹⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 109-110.

As gevolg daarvan, sê Heyns, word die stroom van ongeregthede teengehou, die menslike samelewing moontlik gemaak en ruimte vir die kerk van Christus geskep. Daarmee wil Heyns nie die gewete van die mens tot kenbron van die sedelike verhef nie. Vir Heyns is die werke van die wet, ook by die heiden, 'n antwoord op God se openbaring aan hom, selfs al weet of besef hy dit nie, en selfs al ontken hy dit ook. Heyns beskryf die wetsanaloe handeling van die heidene as flitsende momente van die koninkryk van God midde-in die duisternis van die heidendom. Heyns kom tot die gevolgtrekking dat selfs al erken die heiden nie die wet van God nie, en ook nie dat die eis wat tot hom kom, die eis van 'n wet is nie, hy nogtans in sy daade bewys lewer van die feit dat hy in sy gewete geraak is deur die werking van God in die objektiewe gestalte van die wet.⁹⁹¹

Daarom is dit vir Heyns ook belangrik dat die gelowige hom nie van die ongelowige mag losmaak en distansieer nie, omdat God ook met die heidene besig is. Die gehoorsaamheid van die gelowiges lei volgens Heyns tot 'n ware, omvattende en indringende gemeenskap *met* mekaar. Iets wat nie tussen gelowiges en ongelowiges kan bestaan nie, maar die gehoorsaamheid van die gelowiges en ongelowiges vorm vir Heyns die basis vir 'n sinvolle dialoog en vrugbare arbeidsgemeenskap met mekaar. Heyns beskou die gehoorsaamheid van die ongelowige ook as arbeid *aan* die koninkryk, al is die ongelowige self nie in die koninkryk nie.⁹⁹²

Hierdie dialoog en arbeidsgemeenskap kán diens doen as wegbereider vir die evangelie, maar hoef dit nie noodwendig te wees nie. Volgens Heyns mag kontak met die ongelowige nooit gebonde wees aan die voorwaarde dat ook hy eers gelowig sal móét word nie.⁹⁹³

Alhoewel Heyns nie geloof hier as 'n voorwaarde vir kontak met die ongelowige beskou nie, behoort dit tog in die lig van die sendingopdrag een van die gelowige se doelwitte te wees. Deur die dialoog met die ongelowige word 'n

⁹⁹¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 110-111.

⁹⁹² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 111.

⁹⁹³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 111-112.

deur vir die verkondiging van die evangelie aan die ongelowige oopgemaak, sodat dit kan lei tot die uitbreiding van die koninkryk van God. Ek dink Heyns dryf die gedagterigting in verband met die gehoorsaamheidsgestaltes in die lewe van ongelowiges, op grond van sy ontologiese en kosmies-universele siening van die koninkryk van God, net té ver. Dit wil voorkom asof ons hier te doen het met 'n uitstekende voorbeeld van dit wat kan gebeur wanneer 'n mens se filosofiese voorveronderstellings jou eksegetiese bepaal. Die heidene het geen verontskuldiging nie, aangesien hulle ook sondaars is. Hulle is sondaars, omdat hulle 'n natuurlike aanvoeling het van wat reg en verkeerd is, aangesien hulle die werk van die wet in hulle harte het. Hulle kan dus nie ter versagtinge omstandighede sê dat hulle nie “geweet” het nie. Daarom is hulle strafwaardig voor God en het hulle ook God se genadige verlossing in Jesus Christus nodig.⁹⁹⁴ Die werke van die wet wat hulle wel doen, moet soos Heyns met reg opgemerk het, nie Pelagiaans verstaan word nie,⁹⁹⁵ ook nie humanisties nie, maar kan na my mening ook nie beskou word as koninkrykshandelinge of boustene aan die koninkryk van God nie. Slegs gehoorsame daede wat voortvloei uit geloof in Jesus Christus kan as boustene van die koninkryk van God gereken word.

Die volgende ekstreme voorbeeld kan dalk in dié verband verhelderend wees. Tydens satanistiese “aanbiddingsgeleenthede” vind daar ook soms wondergenesings plaas. Om iemand gesond te maak, is immers 'n liefdeshandeling. Verder ervaar sataniste onder mekaar ook onvoorwaardelike aanvaarding en “naasteliefde”, maar hierdie “liefde” het ten doel om 'n hegte eenheid tussen hulle te smee, sodat hulle kan meewerk aan die uitbreiding van die anti-ryk.⁹⁹⁶ Dit kan mos nooit beskou word as boustene van die koninkryk van God nie!

⁹⁹⁴ Vergelyk in dié verband die volgende kommentare: Jonker WD, *Die Brief aan die Romeine*, 1966, 47-49, Käsemann E, *aw*, 1980, 62-66, Ridderbos H, *aw*, 1977, 58-61. Cranfield CEB, *aw*, 1988, 49-54, daarenteen wat heeltemal anders oor die heidene waarvan Paulus hier praat dink. Heyns beskou hulle as nie-Joodse Christene. Maar in die breër konteks van Romeine 1-3, dink ek is die ander genoemde kommentare korrek dat die heidene hier nie-Jode, maar ook nie-Christene kan wees.

⁹⁹⁵ Vergelyk Käsemann E, *aw*, 1980, 65, wat, teenoor Cranfield se interpretasie, na die feit verwys dat Augustinus uit vrees vir die dwaling van die Pelagianisme, ook gedink het dat Paulus hier van Nie-Joodse Christene gepraat het, maar dat dit volgens hom uit die konteks onhoudbaar is.

⁹⁹⁶ Ek besef dat hierdie ekstreme voorbeeld nie so “wetenskaplik” is nie, en dat “wetenskaplike” bewyse vir hierdie opmerkings ook karig is. Maar uit empiriese waarnemings en ervarings van mense wat met die Okkult-verwante Misdadaeheid van die Polisie werk, soos Sen. Supt. Kobus Jonker, kom

Dit bring ons dan by die verhouding tussen medegelowiges en hulle gehoorsaamheid. Volgens Heyns word medegelowiges deur hulle gehoorsaamheid en hulle toekomsgerigtheid aan mekaar verbind. Wie gehoorsaam is, help volgens Heyns homself en die naaste op die weg na selfrealisering en bestemmingsverwerkliking, dra by tot die fiksering in en boetsering aan die nuwe menswees.⁹⁹⁷

Volgens Heyns kan die dialoog, of die arbeidsgemeenskap met die ongelowige, nooit uitgroeï tot die geestelike gemeenskap en kommunikasie wat tussen gelowiges moontlik is nie. Die gestaltes van gehoorsaamheid wat by ongelowiges wel aanwesig is, besit vir Heyns nie die transendensiemoontlikhede wat die gehoorsaamheidsgestaltes by gelowiges besit nie. Die gehoorsame mense sien Heyns as bouers van kommunikasieruimtes, wat aan wetenskap en kuns, ideologie en politiek, arbeid en spel, in hierdie lewe, konkrete gestalte gegee.⁹⁹⁸

Volgens Heyns kom selfkritiek en naastekritiek tot sy volle reg in die gemeenskap van die gehoorsames, wat hy ook as volgelinge en medewerkers van Jesus Christus beskryf. Vanuit die gehoorsaamheid, as die behoorlike, kan die ongehoorsaamheid as 'n afwyking, aangewys word.⁹⁹⁹

Gehoorsaamheid behoort dus, volgens Heyns, net soos ongehoorsaamheid, krities beoordeel te word, met die woord of opdrag as norm, want daar bestaan ook so iets soos vermeende gehoorsaamheid. Dit is vir Heyns gehoorsaamheid wat nie gehoorsaamheid is nie, omdat dit 'n antwoord is, wat nie 'n antwoord op God se Woord is nie. In dié verband dink Heyns aan Jesus se kritiek op die “gehoorsaamheid” van die Fariseërs (Matteus 23). In die gemeenskap van gehoorsames word egte gehoorsaamheidsgestaltes aangeprys en selfs oorgeneem, maar ongehoorsaamheidsgestaltes word sonder skroom

hierdie inligting na vore. Vergelyk Fourie M, *Drugs & Occult-related Crime, The Facts The Answer*, SARP Publishers, Pretoria, First Edition, (Originally Published as a series of articles in the *Servamus Policing Magazine*, from November 1998 to March 2000, 92-95, maar veral 94.

⁹⁹⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 112.

⁹⁹⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 113.

⁹⁹⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 113-113.

geïdentifiseer en verwerp. Die waarlik gehoorsame mens is nie só onder die betowerende invloed van sy eie waarheidsinsig en – formulering dat hy hom nie daarvan kan losmaak nie.¹⁰⁰⁰

Om kritiek uit te spreek, is om 'n waardeoordeel te voltrek, daarom veronderstel kritiek, volgens Heyns se beskrywing, kennis, begrip, insig en bowenal liefde. Dit gebruik hy dan as oorgangsbeginsel om naasteliefde en liefde vir God aan die orde te stel. Heyns noem dit gehoorsaamheidsliefde en dui ook aan dat dit pluriform is, aangesien 'n mens nie jou huweliksmaat, werknemer, kind, of ouer op dieselfde manier lief het nie.¹⁰⁰¹

Heyns onderskei verder ook tussen gehoorsaamheidsliefde in teenstelling tot die erotiese liefde, wat die naaste selfs gebruik of misbruik, omdat dit op selfbevrediging ingestel is. Die eros het die ander lief omdat hy deur die ander aangevul en verryk kan word, omdat die ander vir my 'n *waarde* het. Wanneer die waarde (soos onder andere skoonheid, rykdom en intelligensie) om die een of ander rede verdwyn, hou die liefde ook op. Daarom sal die erotiese liefde die gemeenskap van mense ook opsoek omdat hy dáár waardes ontdek wat homself geestelik kan verryk. Die erotiese liefde *gee* nie, maar *vra*, *dien* nie, maar wil *gedien word*. Hier staan die *ek* vir Heyns in die middelpunt, en alles word na *mý* herlei en in terme van *mý* verklaar.¹⁰⁰²

Hierteenoor kontrasteer Heyns die Bybelse begrip van die liefde (*agape*) – die liefde uit gehoorsaamheid. Dit is na Heyns se oordeel die liefde wat weet dat God my liefhet, nie op grond van my waarde nie. Hy het my onvoorwaardelik lief. Daarom het ek nie die *waarde* nie, maar die *persoon* van die ander lief. Die gehoorsaamheidsliefde lewe volgens Heyns uit die volle rykdom van wat hy in God besit en wil dié rykdom ook aan ander meedeel. Die erotiese liefde lewe uit armoede en wil daarom homself verryk, maar op so 'n manier dat die ander as middel en nie as doel gebruik word nie. Volgens Heyns sien die gehoorsaamheidsliefde die nood van die ander raak en wil dit uit eie volheid

¹⁰⁰⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 114.

¹⁰⁰¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 114-115.

¹⁰⁰² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 115.

meedeel of uitdeel, net om dan tot die verrassende ontdekking te kom, dat wie weggee, nie armer nie, maar ryker word.¹⁰⁰³

11.10.4. Ten opsigte van die mens se verhouding tot die wêreld:

Heyns noem verskeie faktore wat toe voldoende rede kon bied vir 'n pessimistiese siening van die wêreld deur 'n empiriese waarneming, soos 'n dreigende derde wêreldoorlog met kernwapens, politieke spanning tussen Oos en Wes, revolusies en kosmiese katastrofes. Daarteenoor vind Heyns ook genoegsame redes vir 'n optimistiese siening, soos byvoorbeeld onder andere die wetenskaplike en tegniese ontwikkelings van die afgelope tyd en die ruimtevaartprestasies. Enersyds waarsku Heyns teen 'n optimisme wat die uitsig op die toekoms vertroebel, asof die hede alles is, en andersyds teen 'n ontvlugting na die toekoms, as gevolg van die hede. Daar is reeds gewys op die feit dat Heyns gesê het dat die roeping tot gehoorsaamheid nie 'n ontvlugting van of uit hierdie wêreld op weg na die nuwe wêreld impliseer nie. Vir Heyns is die keuse tussen God òf wêreld 'n onmoontlike keuse. Wanneer die bedoeling egter is om God en die sonde in die wêreld teenoor mekaar te stel, sou dit sekerlik nie verkeerd wees nie, maar die bedoeling is nie altyd suiwer uitgedruk nie en dit het op 'n valse teenstelling uitgeloop. Heyns sou graag wou sien dat meer gedoen moet word om te bewys en te besef dat hierdie wêreld God se wêreld is, en dat daar ook 'n egte Bybelse toewending tot hierdie wêreld is.¹⁰⁰⁴

Hy waarsku, na my mening met reg, teen Grieks-heidense gedagtes waarin 'n wêreldontvlugting as ideaal voorgehou word. In die Christendom het dit in die aksiologiese probleem van die vertikale en horisontale gekulmineer. Daarvolgens word gevra of die koninkrykshandelinge van God vertikaal van bó af op die terrein van die wêreld insny, of word Sy koninkrykshandelinge juis *in* hierdie wêreld horisontaal voltrek en belewe? Heyns wys daarop dat sedert die Aufklärung van die agtiende eeu, die natuurlike lewe 'n groter aksent begin kry, het en al lossier begin staan het van die geloof en die Bybel. Heyns wil egter juis die gehoorsaamheidsbeginsel gebruik om aan te dui dat die wêreld in die Bybel

¹⁰⁰³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 115-116.

¹⁰⁰⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 116-117.

nie die plek hoef te wees waar ongelukke ontstaan en lewens verwoes en vernietig word nie. Soos mens in water kan swem of verdrink, noem Heyns die wêreld met God 'n lewensruimte, maar die wêreld *sonder God* 'n sterwensruimte. Die teenstelling wat die Bybel, volgens Heyns, wél ken, is *nie* God òf die aarde nie; nie God òf die mens nie, maar God òf Satan, genade òf sonde. Volgens Heyns ontmoet ons God en ondervind ons sy genade *binne* die aardse werklikheid en is daarom ook nie net tydelik nie; *maar vir ewig op hierdie aarde*. Heyns probeer hierdie gewaagde stelling staaf uit Psalm 37:29: “die regverdiges sal die aarde besit en vir ewig daarop woon.” God se genade kom vir Heyns nie om die wêreld tot 'n ander en hoër vlak op te hef nie; maar om die wêreld te red en om die Christelike lewe tot die geheiligde gewone aardse lewe om te skep.¹⁰⁰⁵

Ons het hier weereens te doen met 'n voorbeeld van Heyns se riskante Skrifhantering. In die Ou Vertaling staan daar weliswaar dat die regverdiges die “aarde” sal besit en vir ewig daarop woon, maar wanneer daar verder gedink word in terme van die beloofde nuwe hemel en nuwe aarde, en die verskillende vertalingsmoontlikhede en verklaringsmoontlikhede in ag geneem word, word dit duidelik dat ons eerder die Hebreeuse woord אֶרֶץ met “land” in plaas van “aarde” behoort te vertaal, soos inderdaad gedoen is in die 1983 vertaling. Al het Heyns nie tóé die 1983 vertaling tot sy beskikking gehad nie, sou hy deur noukeuriger eksegetiese waarskynlik ontdek het dat dit nie die bedoeling van die Psalm is dat die regverdiges vir ewig op hierdie aarde sal bly nie. In die wysheidsliteratuur word dikwels soortgelyke beloftes gemaak waarin verklaar word dat die regverdiges die beloofde land, lank sal bly bewoon, solank as wat hulle regverdig bly lewe.¹⁰⁰⁶

Heyns wil egter met hierdie gerigtheid op die wêreld nie *alle* vorms van askese ontken nie. Daar is vir hom ook 'n Christelike askese. Daarmee bedoel hy nie 'n vlug *uit* die wêreld na God nie; maar 'n vlug *met* die wêreld na God toe. Daaronder verstaan Heyns 'n vlug na die wêreld soos hy behoort te lyk, dit wil

¹⁰⁰⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 117-118.

¹⁰⁰⁶ Vergelyk ook in dié verband die kommentaar van Ridderbos J, *De Psalmen*, I, 1955, 317.

sê, soos God hom oorspronklik bedoel het en soos dit in Jesus Christus weer moontlik geword het. Wanneer Paulus oor wêreldgelykvormigheid skrywe en daarteen waarsku (Romeine 12:2) veroordeel hy nie, volgens Heyns, solidariteit met die wêreld as sodanig nie, maar 'n kompromie met die *tans* bestaande wêreld: die wêreld wat vanweë die sonde ten diepste eintlik nie wêreld is nie; maar méér as wêreld, 'n wêreld met magte daarin, waaraan die mens kan verslaaf raak. Paulus vra hier, na Heyns se mening, van gelowiges bereidheid tot konflik met en verantwoordelike losmaking van die huidige wêreld en dit deur hierdie wêreld onder beligting van God se woord te stel en só die volmaakte wil van God te leer ken. Volgens Heyns word die mens nooit en nêrens gevra om die wêreld te los en sy rug daarop te keer nie, maar hy word wel gevra om gehoorsaam aan God mét die wêreld op te trek na die toekoms van die wêreld. Na Heyns se oordeel word die nuwe wêreld as *taak* aan ons opgedra. Christus het die mens en die wêreld van die sonde verlos; mens en wêreld is dus *in Hom* nuut gemaak, maar hulle moet ook nog *in hulle self* nuut gemaak word. Dit gebeur vir Heyns wanneer die mens uit die verlossing gaan lewe. Die mens moet nog aan die verlossing gestalte gee, en dit doen hy in sy woorde en dade van gehoorsaamheid.¹⁰⁰⁷

Dit is Heyns se standpunt dat die mens met die wêreld besig moet wees, omdat God die wêreld geskape het en omdat Jesus Christus dit van die sonde verlos het. Dit sluit die taak in om die wêreld van die brute natuur tot 'n wêreld van kultuur en beskawing om te bou – maar dan sal hierdie bewoonbaarmaking van die wêreld ook met die mens se lewe uit die verlossing in verband gebring moet word. Daarom, sê Heyns, dat kultuur, vanuit die horisontale dimensie gesien, die mens se bearbeiding is van die natuur, maar vanuit die vertikale dimensie beoordeel, is dit die mens se gehoorsame gestaltegewing aan die verlossing in Jesus Christus. In sy kultuurarbeid tree die mens na Heyns se oordeel bemiddelend op. Die versoenende krag van Christus word die bron van sy dade en lewer so sý bydrae tot die oorwinning van die magte van chaos en wanorde in hierdie sondige wêreld. Die mens wat deur die versoening in Jesus Christus van sy sonde verlos is, wil alles heel maak waarmee hy in aanraking kom. In

¹⁰⁰⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 118-119.

gehoorsaamheid aan Christus tree hy self versoenend op in alle lewensterreine.¹⁰⁰⁸

Die wyse waarop Heyns hier die verlossing in verband met die gehoorzaamheidsdade bring, ook in sy kultuurarbeid, kan dalk ook teruggevoer word na die “verchristeliking” van die samelewing, waarvan Stoker skryf en waarna reeds verwys is. Myns insiens moet dit egter waardeer word, want gehoorzaamheidsgestaltes wat voortvloei uit die verlossing van Jesus Christus, met die verlossing van verlore sondaars, en herstel van verhoudings en strukture wat deur sonde aangetas is, as doelwit, is inderdaad belangrik in die realisering van die koninkryk van God. Wanneer dit losgemaak word van die verlossingswerk van Jesus Christus, is dit transformasie en humanitêre hulpverlening en nie meer koninkrykshandelinge nie.

Om gehoorzaam te wees beteken nie vir Heyns om in optimisme te verwag dat die heelwording van die wêreld van ‘n evolusionistiese proses moet afhang nie, maar om te weet dat die voltooiing daarvan afhanklik is van die gehoorsame mens. Die wêreld is nie outomaties op weg na sy voltooiing met behulp van wetenskaplike en tegniese vervolmaking nie. Volgens Heyns mag die wêreld nooit sy bedreiging verloor en sy voltooiing bereik anders as in die oorwinning van Jesus Christus en die gehoorzaamheidsdade van hulle wat uit dié oorwinning lewe nie. In 'n wêreld waarin die versoening nie as waarborg vir ons menswees aanvaar word nie, sal die momentum van die ontwikkelingsgedagte alles verslind, aangesien die wetenskap, tegniek en die kerk nie die wêreld kan heilig nie, net God alleen kan. Daarom is 'n versoeningsgeloof en die daaruit voortvloeiende versoeningsarbeid van die gelowige, die voorwaarde vir die bestemmingsrealisering van die aardse werklikheid.¹⁰⁰⁹

Die mens wat hom in homself opsluit, of hom alleen vir God ontsluit en hom só afsluit van die wêreld buite hom, kan volgens Heyns nie sy bestemming verwesenlik nie, omdat hy nie sy roeping vervul nie. Wie in gehoorzaamheid aan God en in gebondenheid aan Sy reëls met hierdie wêreld besig is, sit

¹⁰⁰⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 119-120.

¹⁰⁰⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 120.

volgens Heyns se mening, God se skeppings- en herskeppingswerk in hierdie wêreld voort en realiseer iets van sy roeping as medearbeider van God. So gryp hy vooruit na, en gee hy gestalte aan die nuwe aarde en die moontlikhede wat God in Sy wysheid in hierdie wêreld opgesluit het.¹⁰¹⁰

Volgens Heyns se interpretasie staan die mens ook in 'n dialogiese verhouding tot die wêreld. In die appèl wat vanuit die konkrete situasies van sy lewe tot hom uitgaan, is dit ten diepste God wat die mens aanspreek.¹⁰¹¹ Daarom mag die mens volgens Heyns nie teoreties of prakties die kosmiese werklikheid uit sy verhouding tot God of uit sy verhouding tot homself losmaak nie. Buite hierdie verhoudinge om, word die werklikheid, na sy oordeel, profaan of sekularisties. Omdat die mens en die natuur – deur God – op mekaar aangewese is, kan die mens in die natuur ingryp en ander verhoudinge skep en ander kombinasies van natuurwette met ander gevolge tot stand bring. Onder leiding van sy geloof, is elke mens met sy vormende vryheidsmag in staat en geroepe om die moontlikhede van die natuur *te ontdek* en te realiseer in ooreenstemming met sy behoeftes. Waar hierdie proses in gehoorsaamheid aan God en Sy woord geskied, daar sien Heyns nie maar net geskiedenis in die algemeen nie, maar die geskiedenis van die koninkryk van God, want die dae van gehoorsaamheid is vir hom koninkryksgeskiedenis.¹⁰¹²

Heyns sien verder ook in die moderne verwetenskapliking en die tegnologiese arbeid 'n nuwe wêreld waarin die mens leef en wat hy vir hom skep, wat nie meer die ou wêreld waarin die mens vroeër geleef het, is nie. Die mens verander die wêreld na sy behoeftes. Die mens moet egter in gehoorsaamheid aan die Skepper en Herskepper sy bouwerk begin en voortsit. Volgens Heyns is God en mens geen konkurrente nie, ook nie in hul werk nie. Heyns bemerk in die dinamiek van die gehoorsaamheid, in gebondenheid aan God, 'n gerigtheid op hierdie wêreld, wat dit ombou tot die huidige en toekomstige woonplek van

¹⁰¹⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 120.

¹⁰¹¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 120.

¹⁰¹² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 120-121.

die mens. So is ook elke gehoorsame kultuurdaad dan ook vir Heyns 'n teenwoordigmaking van die toekoms.¹⁰¹³

Volgens Heyns is dit die boodskap van die Skrif dat die mens heerskappy oor die aarde besit, juis omdat hy aan God gehoorsaam is. Wanneer die mens egter ongehoorsaam is, raak sy ongehoorsaamheid ook die wêreld, as gevolg van die intieme bestaansverweefdheid van mens en wêreld. Daarom is ook die natuur gestraf toe die mens aan sy Skepper ongehoorsaam was. Sedert die eerste daad van ongehoorsaamheid het die proses van ontbinding in omvang en intensiteit toegeneem: oorloë het al verwoestender geword, wapens al dodeliker, en dit is vir Heyns asof die menslike vernuf om die lelike en die slegte uit te vind met elke geslag toeneem.¹⁰¹⁴

Vir Heyns is dit belangrik dat die mens moet ontdek dat die wêreld méér is as nét 'n sintuiglik waarneembare, rasioneel analiseerbare en effektief manipuleerbare grootheid. Die wêreld hét hierdie dimensie, maar nie nét dit nie, daar is ook 'n ander dimensie: die wêreld is die plek waar God werk en waar Sy gehoorsame kinders as Sy medearbeiders ook werk.¹⁰¹⁵

Volgens Heyns het die ewige lewe net sin wanneer die tydelike lewe op aarde sin het. Die ewige lewe en die aardse lewe staan vir hom nie teenoor mekaar en sluit mekaar nie uit nie. Die ewige lewe staan teenoor die sondige lewe, maar die sondige lewe en die aardse lewe is nie noodwendig identies nie.¹⁰¹⁶

Heyns gebruik die terme *kritiese solidariteit*¹⁰¹⁷ om die gehoorsame mens se instelling tot die wêreld te beskryf. Daarmee bedoel hy dat die gehoorsame mens hom juis op die regte afstand van die wêreld hou om tot diensbaarheid in staat te kan wees.¹⁰¹⁸

¹⁰¹³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 121-122.

¹⁰¹⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 122.

¹⁰¹⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 122-123.

¹⁰¹⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 123.

¹⁰¹⁷ Volgens Williams HH, *aw*, 2006, 17, maar ook 398-400, het Heyns hierdie beginsel, wat deurgaans 'n belangrike rol in sy teologie gespeel het, by Mias de Klerk geleer, toe hy met sy studies by UP begin het.

¹⁰¹⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 123-124.

Dit is vir Heyns duidelik dat die mens in sy gehoorsame besig wees met die wêreld nie primêr 'n sin-skenker is nie, maar 'n sin-ontdekker en 'n sin-realiseerder. God se skepping is, volgens Heyns se mening sinvol, en hieraan gee die mens in sy kultuurtaak vorm en gestalte.¹⁰¹⁹

Daarmee is die verhouding tussen die mens en God se onderskeidelike verantwoordelikhede in die realisering van die koninkryk van God en die rol wat gehoorsaamheid daarin speel, aangeraak, en daarom moet daar vervolgens gekyk word na die rol wat die mens speel in die realisering van die koninkryk van God.

12. Watter rol speel die mens in die realisering van God se koninkryk?

Tot dusver is aangetoon dat die gehoorsame mens in die denke van Heyns 'n medewerker van God is in die intensiewe en ekstensiewe realisering van die koninkryk van God. Deur sy gehoorsaamheidshandeling word die koninkryk van God toenemend gerealiseer in die wêreld.

In hierdie paragraaf wil ons graag die mens se rol in die realisering van die koninkryk van God onder die vergrootglas plaas, sodat dit wat die mens doen, en dit wat God doen, om die koninkryk van God te laat kom, beter verstaan kan word.

Eerstens gaan twee eensydige uiterstes, aktivisme en pasifisme, teenoor mekaar gekontrasteer word, om sodoende te probeer vasstel hoe die rol van die mens in die realisering van die koninkryk van God nie gesien moet word nie, voordat daar aangetoon gaan word hoe ons wel die mens se rol in die realisering van die koninkryk van God moet verstaan.

Heyns waarsku dat ons uiters versigtig sal moet wees vir 'n aktivisme wat eie is aan 'n sterk evolusionistiese en binne-wêreldse visie op die koninkryk van God.

¹⁰¹⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 124-125.

Daarmee word die wêreld uiteindelik gereduseer tot 'n ryk van sedelike waardes en doeleindes wat deur die mens gerealiseer moet en kan word. Dan is die ryk nie meer 'n *gawe* nie, maar 'n *opgawe* – 'n taak wat mense moet vervul. 'n Ontwikkelingsoptimisme, wat gestimuleer word deur die fenomenale vooruitgang van wetenskap en tegniek, kan ons maklik verblind, sodat ons die vernietigende en demoniese magte wat in die geskiedenis werksaam is, onderskat. Terwyl die menslike vermoë in dieselfde mate aan die ander kant weer maklik oorskat kan word. So word die koms van die koninkryk die vanselfsprekende resultaat van 'n outomatiese ontwikkeling van immanent aanwesige kragte. Aan die ander kant dreig daar egter ook lewensgroot die gevaar van pasifisme wat só staat maak op en wag vir die verrassende en oormatige handeling van God, dat die eie verantwoordelikheid van die mens met betrekking tot die koninkryk volledig verwaarloos word. Hier is die koninkryk slegs 'n *gawe* en nie 'n *opgawe* nie.¹⁰²⁰

12.1. Aktivisme:

Met aktivisme word hier verwys na die standpunt waarin die mens se rol in die realisering van die koninkryk van God oorskat of oorwaardeer word, en God se verantwoordelikheid en rol dus onderskat of onderwaardeer word. God word dus volgens hierdie siening uitgesluit of as 'n afwesige randfiguur behandel.

In sy bespreking van die gelykenis van die onkruid tussen die koring in sy ongepubliseerde manuskrip, oor *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, skryf Heyns dat Jesus 'n ernstige waarskuwing rig tot alle fanatiese wêreldverbeteraars wat deur die eeue heen met hulle politieke, ekonomiese en sosiaal-maatskaplike skemas en programme sêlf die wêreld van ondergang wil red. Hy beskou die slawe, wat self die onkruid in hierdie gelykenis, wou gaan uittrek, as die verre afstammeling van die bouers van die Babeltoring heel vroeg in die geskiedenis van die mensheid, maar ook die voorgangers van die moderne tegniesgeoriënteerde geslag.¹⁰²¹

¹⁰²⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 55-56.

¹⁰²¹ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 29.

Die Babelbouers se boudrif was volgens Heyns nie net 'n verset teen die klaarblyklike ellende van die menslike geskiedenis nie, maar ook 'n protes teen 'n Goddelike opdrag en 'n onwilligheid om geduldig te wag op die vervulling van God se belofte. In hulle soeke na die skepping van hulle eie heil in die eenheid van die menslike lewe word die baksteen as belangrike tegniese hulpmiddel uitgevind en ontstaan die begin van die "messiaanse" kultuur. Daarmee bedoel Heyns 'n kultuur wat die inisiatief van God wil oorneem en in 'n oormoedige prestasiedroom self die wêreld met allerlei planne en skemas wil suiwer van alle onkruid. Sodoende word daarmee in 'n driftige ongeduld God se beplanning vir en God se belofte van die Messias vooruit geloop. Dit is daardie kultuur wat vir God en sy voorsienige beskikking geen plek het nie, en daarom van geloof, hoop en wag niks weet nie, en alleen menslike prestasie op hul program het. Daarom word die geskiedenis vir eie verantwoordelikheid oorgeneem. Volgens Heyns wil die "Messiaanse" kultuur die vloek wat op die menslike bestaan rus, gewelddadig deurbreek, in die hoogmoedige waan dat deur middel van 'n eie tegnologiestegesteunde krag, die ellende uitgebán en die kwaad geëlimineer kan word.¹⁰²²

In verband hiermee skryf Moltmann dat die Messianisme van die moderne tyd, daarvan droom om saam met God oor die aarde te regeer en saam met Christus die nasies te oordeel. Hierdie messiaanse droom het ongelukkig in 'n nagmerrie ontaard vir die mense en geëindig in koue desperasie vir almal wat onderdruk word.¹⁰²³

In die lig van Moltmann se teologie van die hoop wys Heyns daarop dat daar talle dinge in hierdie wêreld moet verander, met die oog op die komende heerskappy van God en sal daar ook nog baie dinge verander. Dit is vir Heyns 'n Bybelse gedagte wat in die verlede te weinig aandag gekry het, maar die feit dat die heerskappy van God ook in die verlede én in die hede aanwesig was en nog is, kom nie (in Moltmann se teologie van die hoop) voldoende na vore nie en ook nie die mens se korrelate gedrag nie. 'n Eensydige beklemtoning van die hoop lei noodwendig vir Heyns tot 'n oorwoekering van die kategorie van die

¹⁰²² Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 29-30.

¹⁰²³ Moltmann J, *aw*, 1998, 16.

verandering, sodat ander aspekte verwaarloos moet word. Die dinamiese moet volgens Heyns tog só beklemtoon word, dat die statiese daardeur nie skade ly nie.¹⁰²⁴

Vir Heyns staan menslike selfoorskattende hoogmoed en Goddelike wysheid teenoor mekaar. Goddelike wysheid sien volgens Heyns met nugtere realisme die enigste oplossing van die diepe gespletenheid van die wêreldgeskiedenis in sy voortslepende ambivalensie van die naasbestaan van goed en sleg, van koring en onkruid, in die Messiaanse ingryping vanuit die hemel. Die mens wil, in teenstelling daarmee, met selfoorskattende hoogmoed, self die oplossing wees. Volgens Heyns teken dit die saambestaan van die goeie en slegte as 'n wesenlike bestanddeel van die wêreldgeskiedenis, maar nie as twee ewewigtige, mekaar uitbalanserende komponente nie. Ook nie as ewig normatief nie, maar as 'n blote tydelike feitlikheid. Die enigste legitieme houding wat Heyns ten opsigte daarvan identifiseer, is 'n gelowige uithou en volhardende aanhou tot by die naderende oestyd, wanneer die finale skeiding sal plaasvind en die saam bestaan van goed en sleg vir altyd beëindig sal word. Volgens Heyns het Jesus valse optimisme oor en utopistiese verwagtinge van die koninkryk wat alreeds aangebreek het, sodoende by die wortel afgesny. Aan die ander kant word 'n siniese pessimisme vir Heyns ook deur Jesus Christus daardeur besweer, want die uitkoms van die stryd word in duidelike taal uitgespel. Terwyl die slegte in bondels verbrand word, word die goeie in die skuur van God se gemeenskap vir ewig bewaar.¹⁰²⁵

Heyns noem die twintigste eeu die eeu van die wetenskap en die tegniek,¹⁰²⁶ en sê dat dít vir die mens verreikende nadelige gevolge inhou. Die gevolge wat Heyns identifiseer is in die eerste plek die feit dat die mens nie meer vandag, soos die primitiewe mens, agter alles 'n krag of mag (mana) sien, wat die mens kan benadeel of bevoordeel, hom geluk kan besorg of verongeluk nie.¹⁰²⁷ Volgens Heyns het die mens se magiese geloof in 'n tweede (onsigbare) wêreld, plek gemaak vir sy vertrouwe in die tegniek waardeur hy self 'n tweede,

¹⁰²⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 18.

¹⁰²⁵ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 30.

¹⁰²⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 8.

¹⁰²⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 8.

mensgemaakte (sigbare) wêreld probeer skep. In die natuurlike wêreld gryp die mens in en skep volgens sý doel en na sý behoefte 'n tegniese wêreld. Al leef die mens al meer en meer in sý selfgemaakte wêreld, die Godgemaakte wêreld bly nog as primêre bron belangrik – al word dit ook, volgens Heyns, minder en minder as Gód se wêreld gesien.¹⁰²⁸

Die tweede gevolg naas die sentraalstelling van die wêreld is die aksent wat op die handeling van die mens geplaas word in die aktivistiese standpunt. Na Heyns se oordeel, het die primitiewe en antieke mens, wat hul verhouding tot die natuur basies nog as 'n afhanklikheidsverhouding beleef het, 'n meer kontemplatief-beskouende instelling teenoor die natuur gehad. In teenstelling daarmee, het die moderne mens, vir Heyns, 'n meer konstruktief-deelnemende ingesteldheid. Die mens wat eers *homo sapiens* was, het nou, volgens Heyns, *homo creator*, of *homo manipulator* geword. Daardeur het die mens deur sy skeppende handeling sy fisiese vermoëns en sy lewensruimte verbreed. Die gevolg daarvan, is na Heyns se oordeel, dat die mens langs suiwer tegnies-wetenskaplike handeling, poog om Goddelike eienskappe te wil verkry.¹⁰²⁹

Heyns meen dat die menslike bestaan benader kan word vanuit, en omskrywe kan word in terme van, personalistiese, eksistensialistiese en historiese begrippe. Omdat die mens, soos Heyns dit noem, 'n in-vrye-verantwoordelikheid-handelende wese is, wil die mens in sy mondigheid slegs aangespreek word, terwyl gesag alleen gehandhaaf kan word as dit innerlik op sy hart beslag kan lê en nie bloot formeel van buite af geforseer word nie. Om só te kan handel het die mens kennis nodig en daarom is die kennisontploffing vir Heyns maar net 'n ander aspek van die moderne daad-kultus.¹⁰³⁰

Dit spreek in die derde plek vir Heyns vanself dat die mens daarmee saam 'n magsbeleving sal ondervind. Met behulp van die wetenskap en tegniek ontplooi die menslike selfvertroue geleidelik, en word die mens in eie waan oppermagtig oor die natuur en die natuurkragte. Vir Heyns is dit 'n tragedie dat die mens ook

¹⁰²⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 9.

¹⁰²⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 9-10.

¹⁰³⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 10.

besig is om afhanklik te word van dit wat hy in die lewe geroep het. Die magte van wetenskap en tegniek is besig om die mens se vryheid aan bande te lê en sy menswees te bedreig, deur die mens te verslaaf.¹⁰³¹ Ons sou kon sê dat die tegnologie 'n tegnokratie kan word, soveel so dat daar nie meer sprake kan wees van 'n Teokratie nie.

In die vierde plek het die mens van ons eeu, na Heyns se oordeel, die nuttigheidsaspek die kriterium van sy denke gemaak. In sy pragmatistiese denke verwag die mens dat alles en almal moet “werk” en as dit of hulle nie werk soos hy verwag nie, word dit vervang met iets wat wel sal “werk”.¹⁰³²

'n Vyfde gevolg, wat vir Heyns vanself uit die vierde voortvloei, is die vraag na die doel van alles. Dan is die enigste sinvolle antwoord wat, volgens Heyns, hierop gegee kan word: met die oog op die bevordering van 'n binne-wêreldse lewe, met die oog op die mens en in diens van die mens. Die skepper van die tegniese wêreld word uiteindelik ook die doelwit van die tegniese wêreld. Daar is, soos Heyns dit sien, geen ander en hoër doel vir die moderne mens, as die maksimale ontwikkeling van die latente kragte van die individu, of van die menslike geslag as geheel nie. Daardeur wil die moderne mens die wêreld uit God se hand wegneem en deur sy tegnologie die wêreld in sy eie hand plaas. Heyns verwoord dit soos volg: “Uit die mens, deur die mens en tot die mens is alle dinge”.¹⁰³³

Die sesde gevolg van hierdie aktivisme wat Heyns identifiseer, het te doen met die mens se totaliteitsbeleving. Die werklikheid het nie êrens 'n saaklike selfstandigheid waar die geloof uitgesluit is nie. Volgens Heyns is daar dwars oor die wêreld heen 'n groeiende verset op te merk teen 'n wêreldvreemde geloofsbeleving, teen 'n geïsoleerde Christendom wat *naas, bo* of selfs *teenoor* die gewoon menslike lewe afspeel. Dit sluit die verset teen 'n aparte religieuse taal in. Godsdienste kan nie meer in 'n kompartement náas die lewe geplaas word nie. Ewe min is kerkbesoek 'n barometer van die godsdienstige lewe, want

¹⁰³¹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 11. Die huidige tendens van tieners wat aan “mixit” op hulle selfone verslaaf is, sou 'n skitterende voorbeeld hiervan kon wees.

¹⁰³² Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 11-12.

¹⁰³³ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 13.

ook dít is 'n vorm van religieuse apartheid. In dié gees is uitdrukkinge soos die *anonieme Christen* en die *kosmiese Christen* begryplik en verstaan Heyns waarom medemenslikheid, hulp aan ontwikkelende lande, versoening tussen mense, welvaart vir almal en demokrasie, as deel van die teologiese taalgebruik meteens so belangrik geword het. Saam met Christus moet ons daarom meewerk aan sy groot werk om hierdie verminkte aarde te verander tot die messiaanse gestalte van sy koninkryk. Immers, die waarheid van die evangelie moet nie net met woorde bely word nie, maar met dade bewys word.¹⁰³⁴

Hierdie messiaanse gestalte van die koninkryk word deur Moltmann beskryf as 'n staat wat in die verlede gebaseer was op mag, maar vervang sal moet word deur 'n staat wat gebaseer is op 'n konstitusie. 'n Eksklusiewe nasie moet vervang word deur 'n multikulturele gemeenskap. Die menslike gemeenskap moet state ontwikkel sonder oorloë tussen verskillende lande, en daarom sonder 'n weermag of nasionale buitelandse beleidsdokumente. Die buitelandse beleid sal vervang moet word deur 'n wêreldwye gedeelde beleidsdokument. Die demokratiese konstitusionele state het, na Moltmann se oordeel, toe alreeds opgehou om oorlog teen mekaar te maak en so het die visie van ewige vrede, wat die koninkryk van God kenmerk, binne bereik gekom. Daarmee saam sal 'n geglobaliseerde wêreld ekonomie daarin slaag om die gekolonialiseerde mense te bevry en die lande waarin laagbesoldigdes is, sal tegnologiesgevoerde lande moet word. Die veronderstelling hier is dat die kerk of die gelowiges hierin 'n aktiewe rol sal moet speel.¹⁰³⁵

Hierdie gevolge wat Heyns in 1972 al geïdentifiseer het, en die ideale wat Moltmann gestel het, het vir baie mense in die huidige tyd, selfs 'n lewensroeping geword. So skryf byvoorbeeld Jayakumar Christian, wat al meer as dertig jaar sendingwerk onder die armes in Indië doen, in 'n boek getiteld: *God of the empty-handed*, dat daar 'n verskuiwing gekom het in resente nadenke oor die koninkryk van God. Die armes word beskou as meer as net 'n uitverkose gehoor. Hy haal Sugden aan wat geskryf het dat die armes die enigste groep is wat deur Jesus uitgesonder is om die Goeie Nuus te ontvang.

¹⁰³⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 13-14.

¹⁰³⁵ Bauckham R(ed), *aw*, 1999, 274-277.

Die rede hiervoor is hulle armoede en hulle weerloosheid, aangesien hulle geen ander sekuriteit of hoop gehad het, as net God self nie. Hy beskou die koms van die koninkryk as 'n manifestasie van God se ingesteldheid teenoor die armes en teenoor ongeregtheid. Hierdie voorkeur van God vir die armes en verdruktes binne die koninkryk beskou hy as 'n versoeningsvoorkeur. Dit sê nie dat God passief aan die kant van die armes is, soos die wêreld dit verstaan nie. Dit beteken eerder dat die koninkryk van God, wat langs die gemarginaliseerdes staan, die norms en waardes wat die magtiges gebruik het om die armes tot dusver uit te sluit, radikaal uitdaag. Daarom strewe die koninkryk van God daarna om die *status quo* om te keer. Dit sluit bevrydende oordeel oor die rykes, die geweldenaars en die onderdrukkers in, maar ook genadige bevryding vir die armes, die swakkes en die verdruktes.¹⁰³⁶

Die gedagterigtings van die bevrydingsteologie is dus ook in aktivisme teenwoordig, en ons sal nie anders kan as om dit van die hand te wys nie, aangesien God se koninkryk daarin op 'n té horisontale en humanistiese vlak hanteer word, en selfs gelyk gestel word aan aardse, menslike koninkryke. Verder word bekering en verlossing van sonde en ongehoorsaamheid aan God onderbeklemtoon, terwyl bevryding en verlossing van onderdrukking, en sosiale ongeregtheid verkeerdelik oorbeklemtoon word.¹⁰³⁷ Aan die ander kant het die bevrydingsteologie ons gehelp deur ons opnuut weer bewus te maak van die lyding en nood van onderdrukktes in die samelewing en moet dit as 'n winspunt beskou word.¹⁰³⁸

Vervolgens word die klem verskuif na die ander, onaanvaarbare uiterste, naamlik pasifisme.

12.2. Pasifisme:

Onder pasifisme word hier 'n benadering verstaan, waarin die mens se rol in die realisering van die koninkryk van God onderskat of onderwaardeer word, en die

¹⁰³⁶ Christian J, *aw*, 1999, 175-176.

¹⁰³⁷ Vergelyk Heyns JA, *Teologie van die Revolusie*, Tafelberg, 1975, 46-47.

¹⁰³⁸ Vergelyk Bentley W, *aw*, 2003. Sien ook Prasad DMC, Dalit Theology: Methodological Issues in a Contextual Theology of Liberation, in *Asia Journal of Theology*, 23(1)2009, 166-175, veral die gevolgtrekkings op 175.

rol wat God in die realisering van die koninkryk van God speel, mensuitsluitend van aard is.

Heyns noem die volgende voorbeelde: H Fries beweer dat dit volgens die Nuwe Testament duidelik is dat die ryk van God nie deur mense gebou kan word nie, maar dat hulle slegs daarom kan vra. Indien daar van enige voorbereiding sprake is, kan dit hoogstens bestaan in geloof en geduld, hoop en liefde. HE Tödt meen dat die Nuwe Testamentiese eksegeese ons dwing om vas te hou aan die gedagte dat die mens nie die vermoë het nie en dat die gelowige dit selfs nie deur die geloof kan verkry, om die ryk van God te verwesenlik nie. “De komst van het rijk Gods blijft de exclusieve daad van God.” Ook Emil Brunner het vir die mens geen plek in die koms van die koninkryk nie, as hy beweer dat die koninkryk, vanweë die mag van die sonde en die dood, nie in ons aards-historiese wêreld kan ingaan nie.¹⁰³⁹

Pannenberg stem saam met Johannes Weiss, wat die eskatologiese karakter van die koninkryk van God, as God se eie handeling beklemtoon het. Pannenberg begrond sy standpunt op die feit dat net God die Vader alleen die dag en die uur van die wederkoms ken (Markus 13:32). Aangesien God sy koninkryk volgens Pannenberg van bo af gaan bring, is dit nie iets wat die mens van onder af kan laat kom nie. In teenstelling met die sekulêre koninkryke, kom God se koninkryk volgens Pannenberg sonder menslike samewerking (Daniël 2:34). Pannenberg beweer dit is hoe Jesus en al die eerste Christene oor die koninkryk van God gedink het, en daarom is dit ‘n fout om te dink dat die koninkryk iets is wat Jesus geplant of geskep het, wat groei vanuit ‘n aardse oorsprong. Dit is ook waarom hy geen gelykstelling tussen God se koninkryk en die binnekring van Jesus se volgelingen sien nie, alhoewel die konsep van die koninkryk wel ‘n gemeenskap is, waarin ware geregtigheid bereik word.¹⁰⁴⁰

In ‘n sekere sin reduceer Pannenberg die koninkryk van God tot ‘n eskatologiese eindgebeure. Hy dink dat die koninkryk deur God gebring word en dat die mens geen aandeel daaraan het nie, en hy beklemtoon die

¹⁰³⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 56.

¹⁰⁴⁰ Pannenberg W, *aw*, 1998, 35.

eskatologiese vervulling van die koninkryk van God ten koste van die realiserende karakter van die koninkryk van God. Volgens Pannenberg verwag Petrus in 2 Petrus 3:13 dat die koninkryk eers gaan kom met die koms van die nuwe hemel en die nuwe aarde.¹⁰⁴¹

Pannenberg wys op die geskiedenis van die mensheid, waarin die mens deur die eeue heen hulle politiek en godsdiens vermeng het en hulle aardse regerings geïnterpreteer het as teokratiese regerings. Vir Pannenberg daarenteen, beteken dit nie dat daar noodwendig 'n ooreenkoms bestaan tussen spesifieke politieke en juridiese orde in die samelewing en die regverdige wil van God nie. Dit sou eerder Moltmann se standpunt wees. Die hoop op die toekomstige heerskappy van God se oorsprong is vir Pannenberg geleë in die ervaring dat geen bestaande konstitusionele of juridiese stelsel ten volle reg laat geskied aan die taak van sosiale geregtigheid en vrede nie. Die relasie wat dit met die koninkryk van God het, is geleë in die taak en nie in die wyse waarop die taak uitgevoer word nie.¹⁰⁴²

Pannenberg wys ook aktivistiese bevrydingsideologieë af, soos byvoorbeeld dié van Leonardo Boff, wat beweer dat revolusionêre aksies wat deur die kerk geïnisieer word, die geregtigheid van die koninkryk van God kan aktualiseer. Selfs al gebeur dit net in sosiale handeling, bly dit vir Pannenberg 'n illusie. Volgens Pannenberg verhoed hierdie sienings ons om nugter rekening te hou met die sondeval van die mensdom en sy sondige natuur, asook die feit dat God se koninkryk slegs van God self af kom en nie deur mensehande nie.¹⁰⁴³

In die lig hiervan sou ons vir Pannenberg moet vra of die “bemiddelingsrol” van die mens in die verkondiging van die Woord, nie met reg verstaan kan word as 'n aktiewe aandeel aan die uitbreiding van die koninkryk en daarom ook 'n aktiewe aandeel aan die realisering van die koninkryk van God nie?

¹⁰⁴¹ Pannenberg W, *aw*, 1998, 35.

¹⁰⁴² Pannenberg W, *aw*, 1998, 53.

¹⁰⁴³ Pannenberg W, *aw*, 1998, 55.

As die *motief* in hierdie standpunte is om God se magtige heersersdade van redding en heil, van genade en gerig, teenoor alle vorms van menslike hoogmoed (Lukas 1:51) te loof en te prys, is dit volgens Heyns te waardeer, maar dan is die konklusie wat hieruit getrek word eensydig en nie skriftuurlik verantwoord nie. Volgens Heyns sluit die heersersdade van God nie die subjektiewe korrelate reaksie van Sy skepsels uit nie. Wanneer die mens hom in gehoorsaamheid daaronder buig, word God se bedoeling met hierdie wêreld tog verwerklik en sigbaar, dan word Hy as Koning erken en word die koninkryk gerealiseer. Hierdie gedagte word volgens Heyns nie weerspreek deur die woorde van Christus aan die Fariseërs dat die koninkryk van God nie met sigbare tekens kom nie (Lukas 17:20). Met hierdie woorde spreek Jesus, na Heyns se mening, Hom uit teen 'n verwagting dat die koninkryk op die opsienbarende en op die opvallende gerig sou wees. Daar is, soos Heyns dit sien wel tekens wat vanselfsprekend na die ryk sou heenwys. Volgens Heyns wou Christus aan die Fariseërs sê dat dit dwaas is om die koninkryk alleen te verbind met die buitengewone en gevolglik dáárop te wag. Die ryk is reeds op onopvallende wyse daar en juis dáárom kan 'n mens dit so maklik verby kyk. Heyns wys daarop dat die koninkryk deur alle eeue heen kom en dat mense voortdurend voor die beslissing geplaas word, om in gehoorsaamheid te voldoen aan die eise van die heil en alles wat teenoor die heil vreemd staan, of 'n struikelblok vorm vir die volledige deurwerking van die heil, te verwerp. Die koninkryk bestaan nie nét in woorde nie, maar ook in krag (1 Korintiërs 4:20) – nie net in woorde van God dat Hy die wêreld liefhet nie, maar in die krag van Sy daad, toe Hy Sy Seun na die wêreld gestuur het. Net so bestaan die koninkryk, volgens Heyns se standpunt, nie nét in die woorde van mense nie, maar in die krag van hulle daad (Jakobus 1:22) en dáárom mag die koninkryk van God nie vergeestelik word tot 'n onaardse grootheid nie, maar moet dit ook, volgens Heyns se interpretasie, met menslike daad *in* hul deursigtigheid op die Goddelike daad in verband gebring word. Die dinamiese krag wat in die realisering van die koninkryk van God opgesluit lê, bring mense in beweging en inspireer hulle, volgens Heyns, om met woord en daad tekens, of bewyse van die koninkryk op te rig.¹⁰⁴⁴

¹⁰⁴⁴ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 57-58.

Daarom sal ons dus ook pasifisme van die hand moet wys. 'n Beter benadering, is die gebalanseerde sienswyse van Heyns, waarin die mens as bondgenootskaplike medewerkers saam met God werk aan die realisering van die koninkryk van God.

12.3. Bondgenootskaplike medewerkers:

Met hierdie beskrywing wil ons 'n gebalanseerde standpunt verdedig, waarin nie die mens, of God se rol in die realisering van die koninkryk van God onderskat of oorskat word nie, maar beide se aandeel tot sy reg kom. God en die mens is bondgenote, omdat hulle in 'n verbondsverhouding met mekaar staan, Maar hulle is ook medewerkers, omdat albei 'n aandeel het aan die realisering van die koninkryk van God.

Heyns vestig die aandag daarop dat Jesus enersyds waarsku teen die mens se magsbeheptheid waarvolgens die mens aktief die middelpunt van die koninkryk wil wees en self die koninkryk wil laat kom of wil laat realiseer. Ons sou dit 'n gesekulariseerde koninkryksbegrip kon noem. Andersyds waarsku Heyns ons ook teen 'n koninkryksbegrip waarin die mens passiewe toeskouers is wat geen aandeel en geen verantwoordelikheid het in die realisering van die koninkryk van God nie. Dit sou dalk bekend kon staan as 'n fatalistiese koninkryksbeskouing. Met die gelykenis van die selfgroeïende saad wil Jesus na Heyns se oordeel die dimensie van die transendensie in ons gesekulariseerde lewe terugbring. Die implikasie hiervan is dat God in die koninkryk, werkend teenwoordig is, en nie net daar waar die mens voor die grense van sy kennis te staan gekom het nie. Die boer in die gelykenis van die selfgroeïende saad het van die ontkiemings- en groeiproses niks geweet nie. Vir hom het die aarde outomaties graan voortgebring. Hierin sien Heyns méér as net 'n kultuurbepaalde uitspraak, want ook daar waar die mens, met behulp van die wetenskap, selfs alles weet, en deur die tegniek baie kan verrig, ook daar is God aan die werk. Volgens Heyns hoef ons nie die onbekende, die irrasionele, die toevallige, die nie-manipuleerbare en die onvoorspelbare te soek om vir God dáár 'n lewens- en arbeidsruimte te probeer aantoon nie. In die

natuurgebeure wat soms op 'n kousale wyse verklaar kan word, maar ook in en deur menslike prestasies, is God werkend teenwoordig. God en mens en God en natuur is nie op 'n soort gesamentlike afloslys aangeteken in dié sin dat as die een werk, werk die ander nie. God werk altyd (Job 5:17). Volgens Heyns verwys Jesus na sy Vader se versorging van die wilde voëls, die veldlelies wat Hy laat groei, en die gras van die veld wat Hy versier (Matteus 6:26 en volgende). Die Psalmdigter het reeds die werk van God in die natuur besing: Hy laat die fonteine ontspring; Hy laat reën: Hy laat die gras uitspruit vir die diere en groen plante vir die mens; Hy gee die wyn om mense se harte bly te maak; Hy bring die donker en laat dit nag word (Psalm 104:10 en volgende).¹⁰⁴⁵

Selfs ná die versoeningswerk van Jesus Christus werk daar nog steeds vernietigende magte in hierdie wêreld en lewe ons nog steeds in 'n sondige gebroke wêreld waarin die koninkryk van God nog nie volledig eskatologies vervul is nie. Ten spyte hiervan is dit vir Heyns duidelik dat die koninkryk van God toenemend in wording is. Deur die geloof ontdek die mens die diepste dimensies van die koninkryk wat nog nie volledig aanwesig is nie, maar wat van die koninkryk nog uitstaande is, sál kom, omdat die beslissende alreeds gekom het en omdat die onplooïngsproses onder leiding van God se heerskappy staan. Wat nog uitstaande is, is vir Heyns werklik nuut, enersyds omdat dit God se voortgaande heersershandelinge is waarop die mens in voortgaande gehoorsaamheid reageer, en andersyds, omdat dit ook God se soewereine vernuwings- en oordeelshandelinge sal wees wat sonder en buite die mens om, die nuwe skepping sal voortbring. So skep die belofte wat met die koninkryk gegee is, die verwagting van 'n nuwe hemel en 'n nuwe aarde (2 Petrus 3:13) waar daar fees gevier sal word in die gemeenskap met God en waar daar geregtigheid tussen die mense op alle vlakke sal wees. Hierdie verwagting is nie op menslike krag en prestasievermoë gebou nie, want dan sal ons heel gou as ontnugterde optimiste ophou om verder te gaan. Die verwagting is gegrond op God se trou in Sy voortgaande en nimmereindigende heerskappy én die vertrouwe in die belofte dat die Heilige Gees wat die gelowige in alle waarheid sal

¹⁰⁴⁵ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 35.

lei, hom ook van situasie tot situasie aan God sal vasbind deur die gehoorsaamheid van sy woord en daad.¹⁰⁴⁶

Dit is vir Heyns duidelik dat die koninkryk van God die mens nie uitskakel nie. Dit maak sy verantwoordelikheid hier op aarde en sy beslissinge met die oog op die toekoms nie minder nie, maar meer. Al is die mens se werke nie die enigste wat van belang is vir die koninkryk nie, kan die koninkryk tog ook nie sonder die mens en sy werke gedink word nie. Dit is juis die gedagte van die koninkryk, wat vir Heyns die mens tot die hoogste mate van aktiwiteit – en tot ‘n dinamiese en maksimale ontplooiing van die moontlikhede in die skepping aanspoor. Volgens Heyns kan die ganse menslike kultuur, tegniek en politiek, al is dit ook met sonde besmet, tot ‘n reële deurbraak en konkrete manifestasie van die koninkryk gemaak word, wanneer die mens in gehoorsaamheid aan God daaraan arbei. Elke mens is geroep om sy lewe te stel in diens van God in medewerking aan Sy ryk op aarde. Hierdie roeping word konkreet in die aardse lewe uitgeoefen in die beroepe waarin mense arbei. Só dring die heerskappy van Christus, volgens Heyns, heiligend en vormend die wêreld binne en kry die uitstaande koninkryk wél voorlopige maar tog sigbare gestalte. Daarom sal die mens goed moet verstaan, dat hy die naderende toekoms nie anders sal kán binnegaan, as deur vándag op híerdie plek te staan en in híerdie beroep gehoorsaam te arbei nie. Wie gehoorsaam arbei, staan na Heyns se oordeel, met een voet in die hede en met die ander reeds in die toekoms.¹⁰⁴⁷ Volgens Heyns is die mens medeverantwoordelik vir die toekoms en moet hy saam met Christus meewerk om die verminkte aarde te verander tot die Messiaanse gestalte van God se koninkryk.¹⁰⁴⁸

Die Christelike teologie staan voor die uitdaging om tóg midde in hierdie tydsgees gestalte aan die evangelie te gee, sonder om daarmee die wese van die evangelie te verander. Heyns beskryf die uitdaging wat aan die teologie gestel word, om ‘n eietydse teologie te wees, as ‘n uitdaging wat aantoon dat God en mens nie konkurrente is nie, sodat daar waar die mens werksaam is of

¹⁰⁴⁶ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 54-55.

¹⁰⁴⁷ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 55.

¹⁰⁴⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 14.

daar waar wetmatigheid in die natuur ontdek word, God dus nie aanwesig kan wees nie. Volgens Heyns, gryp God daarom nie insidenteel en fragmentaries in die natuur in nie – so asof die tye wanneer Hy *nie* ingryp nie, óns die geleentheid het om in vryheid te handel en selfstandig te dink nie. Vir Heyns is God ook in die natuurgebeure, wat op ‘n kousale wyse verklaar kan word, werkend teenwoordig. Die kosmiese orde staan nie *buite of teenoor* nie, maar juis *in diens van* God. Ons hoef nie die irrasionele, die toevallige, die voorspelbare en die wondermatige te soek, om vir God dáár ‘n lewens- en arbeidsruimte aan te wys nie. Hy werk na Heyns se oordeel ook in en deur die rasonale en die voorspelbare. Daarom is verdere wetenskaplike ontdekkings en tegniese ontwikkelings vir Heyns geen konkurrent vir God se heerskappy in hierdie wêreld nie. Heyns sien daarin juis die media vir die gelowige om God en Sy opdrag aan die mens om te heers, beter te kan verstaan en uit te voer. Dit gaan vir Heyns dus om die vraag hoe die kousaalbepaalde gebeure *gesien* en *geïnterpreteer* moet word. God en mens is vir Heyns nie saam op die diensstaat van die wêreld se aflospersoneel nie. Hulle is nie plaasvervangers nie, maar ook nie mededingers nie, en in plaas van konkurrente sal God en mens – en God en wêreld – aldus Heyns, eerder as vennote gesien moet word en sal die mens sy verhouding tot God en sy arbeid op hierdie wêreld as ‘n vennootskaplike verhouding en vennootskaplike arbeid moet sien. Hierdie vennootskap word veral in die verbond sigbaar gemaak. Dit beteken vir Heyns dat godsdiens nie ‘n aparte kompartement van die lewe van die mens is nie, *maar die beleving van die betrokkenheid van die ganse lewe op God*. Net so min as wat God sporadies in die wêreld ingryp of net op sekere plekke in die wêreld aanwesig is, net so min wil Hy sporadies deur die mens slegs op enkele plekke (byvoorbeeld in die kerkgebou) gedien word.¹⁰⁴⁹

Heyns wil die gevare probeer onderskep wat kleef aan ‘n eensydige beklemtoning van ‘n *God bo ons* – asof Hy ruimtelik van ons verwyder is – en ‘n *God agter ons* – asof Hy alleen maar net ‘n God van die verlede is. Heyns wil God eerder ook verstaan as die God van die toekoms, wat ons en ons geloofsinhoud nie in die verlede fikseer nie en in die hede nie laat versteen tot

¹⁰⁴⁹ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 15-16.

fossiele wat alleen vir oudheidkundiges van belang sal wees nie, maar ons saam met Hom die toekoms wil in neem. Hoe belangrik die toekomsverwagting en toekomsrealisering ook al mag wees, ons mag die toekoms nie slegs met woorde beskrywe of met 'n gesindheid afwag nie. Ook met ons daade, hier en nou, moet ons werk aan die komende toekoms – want dit moet vir Heyns in alle opsigte 'n *daad*-werklike afwagting van die toekoms en 'n *daad*-werklike deelname aan die verwerkliking van God se plan vir hierdie wêreld wees. Langs dié weg probeer Heyns om die onverbreeklike relasie tussen God en mens, sowel as die sinvolheid van die mens se daade te handhaaf.¹⁰⁵⁰

Alhoewel die heilswerk wat deur die Messias begin is, onweerstandbaar voortgaan en niks en niemand dit kan keer nie,¹⁰⁵¹ moet dit volgens Heyns ook nie deterministies verstaan word nie. Heyns bedoel nie hiermee dat die mens geen verantwoordelikheid het in die realisering van die koninkryk van God nie. In die prediking van Jesus, en spesifiek in die gelykenisse, soos Heyns dit uiteengesit het in sy ongepubliseerde manuskrip, gaan dit nie om 'n kousaal-deterministiese sisteem wat, met uitsluiting van die mens se verantwoordelikheid, as 'n soort fatalisme verstaan moet word nie. Heyns wys daarop dat in die gelykenis van die onkruid tussen die koring beide Jesus en die duiwel saad saai. Dit is nie twee sulke oormagtige handelingte dat dit die menslike aktiwiteit van egte verantwoordelike beslissinge uitgesluit word, of selfs geminimaliseer kan word nie.¹⁰⁵²

Die dinamiese realisering van die koninkryk van God is dus nie afhanklik van die menslike verantwoordelikheid nie, maar vind ook nie plaas sonder die menslike verantwoordelikheid nie.

Deelname aan die koms van die koninkryk in hierdie wêreld, is na Heyns se mening, nie om alles te wil weet en dus te kan verklaar nie, ook nie om alles self te wil doen en dus te beheer nie, maar om terug te trek en te weet: God is

¹⁰⁵⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 19.

¹⁰⁵¹ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 36.

¹⁰⁵² Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 31.

aan die werk, sonder om jou eie plig te versaak. Dit skryf Heyns na aanleiding van die gelykenis van die selfgroeïende saad (Markus 4:26-29).¹⁰⁵³

Wanneer Heyns die gelykenis van die mosterdsaad en die suurdeeg bespreek in sy ongepubliseerde manuskrip, vestig hy ons aandag op die feit dat die begin van die koninkryk weliswaar klein was, maar dat dit as gevolg van 'n kragtige werking groei en dus al groter en groter word, totdat dit uiteindelik wêreldomvattende afmetinge sal aanneem en heil sal meebring, nie net vir die volke van die aarde nie, maar ook vir die diere van die veld.¹⁰⁵⁴

Heyns is oortuig daarvan dat Jesus sy dissipels met die gelykenis van die mosterdsaad en die suurdeeg wou bemoedig en versterk, want klein is die werk wat Jesus begin het en waartoe Hy hulle geroep het, maar daarmee moet hulle volhardend voortgaan, omdat God met hulle en deur hulle, en ook sonder hulle, voortgaan met die werk waarmee Hy begin het. Heyns wys daarop dat die koninkryk 'n verborge en onstuitbare en daarom onuitblusbare dinamiek ken, wat nie opkom uit die hart van sterk, toegewyde en oorgegewe burgers nie, maar wat voortvloei uit die nimmereindigende inspirerende werking van die Gees van God waardeur Hy strome van krag in die lewe van sy kinders laat invloei. Heyns sê ons is nietige mense in die greep van die magtige God. Die kontras-styl van God se werkswyse het Paulus na Heyns se oordeel onverbeterlik skerp raakgesien en vir altyd skriftelik vasgelê toe hy van die gemeentelede van Korinte gesê het dat daar onder hulle nie baie geleerdes of baie invloedrykes of baie mense van aansien was nie. (1 Korintiërs 1:26 en volgende).¹⁰⁵⁵

Volgens Heyns open die koninkryk nie 'n één dimensionele perspektief op die lewe nie, maar 'n méér dimensionele perspektief. Om byvoorbeeld te sê: dit reën, is 'n halwe waarheid. Die volle waarheid is: God laat reën. Dit is 'n halwe waarheid (dit wil sê 'n eendimensionele waarheid, en gevolglik 'n sekulêre

¹⁰⁵³ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 33.

¹⁰⁵⁴ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 37-38. Dit is nie duidelik uit hierdie manuskrip of Heyns van mening is dat die diere van die veld ook sal deel hê in die ewige lewe nie, alhoewel dit tog so voorkom. Dit hou verband met sy kosmies-omvattende koninkryksbeskouing, wat ons nie met hom kan deel nie.

¹⁰⁵⁵ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 41.

waarheid) om te sê: ons het 'n kind ryker geword. Die volle waarheid (dit wil sê 'n méérdimensionele waarheid en gevolglik 'n religieuse waarheid), is dat God ons 'n kind gegee het. Die medikus mag nie net sê: ek het 'n suksesvolle operasie uitgevoer nie. Hy moet byvoeg: God het my die wysheid en krag gegee vir 'n suksesvolle operasie. Die gelykenis van die selfgroeïende saad wil na Heyns se mening vir ons sê: in die koninkryk van God is daar 'n dimensie van gebeure en 'n orde van sake buite die menslike waarneming en daarom buite menslike manipulasie en beheer, maar daar is ook sake waarvoor die mens wél verantwoordelikheid moet aanvaar.¹⁰⁵⁶

Jonker is dus reg wanneer hy nie heeltemal akkoord gaan met die “rotsblok” metafoor van Theron¹⁰⁵⁷ nie, hy beskou dit nie heeltemal as 'n gelukkige of billike beeld nie, omdat dit tot die wese van Heyns se teologie behoort dat hy juis die antwoord en gehoorsaamheid van die mens by die koms van die koninkryk in berekening bring.¹⁰⁵⁸

Heyns reageer hierop deur te verwys na Van Wyk wat, volgens hom, in sy bydrae die rotsblokmotief tereg Bybels interpreteer. Hy verwys na die boek Daniël (2:44-45), waarin ons lees dat die ewige koninkryk van God alle bouse aardse koninkryke sal plattrap en vernietig – want dit is soos 'n klip wat uit 'n rots losbreek en onstuitbaar in sy voortgang is. Om hierdie rede wil Heyns sy opmerking dat die koninkryk “die eksplosiewe wêreldvernuwende krag van God is” handhaaf. Daarmee bedoel Heyns nie 'n goedkoop of oppervlakkige triomfantalisme van 'n reglynige ontwikkeling van die koninkryk, hoofsaaklik op grond van menslike prestasie, sonder stryd en worsteling en sonder 'n transendente ingryping van God nie.¹⁰⁵⁹

Theron se beskuldiging, naamlik dat Heyns 'n “rotsblok” koninkryksbeskouing het, waarin God sy koninkryk laat realiseer, sonder en selfs ten spyte van die

¹⁰⁵⁶ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 35-36.

¹⁰⁵⁷ Vergelyk Theron DF, *aw*, 1984, 108, wat beweer dat Heyns se koninkryksbeskouing 'n massiewe onwrikbare entiteit is, wat vergelyk kan word met 'n rotsblok wat teen 'n berghang afrol, eenvoudig deur die geskiedenis voortsnel en kragtens God se soewereine almag, met of sonder die medewerking van die mens, tot volle verwerkliking sal kom.

¹⁰⁵⁸ Jonker WD, In gesprek met Johan Heyns, in *Skrif en Kerk*, 15(1), 1994, 19.

¹⁰⁵⁹ Heyns JA, 'n Weerwoord, in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 165.

mens, sou dus van Pannenberg eerder waar kon wees as van Heyns. Heyns probeer tog om beide kante van die saak tot hulle reg te laat kom. Daar is nou maar eenmaal sekere dinge wat bo die mens se vermoë is. Daarvoor sorg God, maar daar is ook sekere dinge wat God van die mens verwag en waarvoor Hy die mens toerus en dit het Heyns probeer aantoon.

Samevattend kan ons dus tot die volgende gevolgtrekkings in dié verband kom: die Godsheerskappy is verantwoordelik vir die dinamiek van die geskiedenis wat die mens telkens voor nuwe uitdagings stel en hom tot nuwe gehoorsaamheidsgestaltes oproep. Hierdie gehoorsaamheidsgestaltes word gebaseer op dit wat Heyns universele en kontingente norms noem. Hierdie dinamiese gerigtheid op die toekoms beteken vir Heyns nie wêreldvermyding nie, dit moet eerder gesien word as 'n volledige erns maak met die wêreld en sy moontlikhede in die lig van die voleinding. Heyns soek na die volheid van die gehoorsaamheid wat as antwoord op die volheid van God se heerskappy diens moet doen (Hebreërs 11:10).¹⁰⁶⁰

Vir Heyns is die toekoms van die koninkryk nie die somtotaal of slegs die vermenigvuldiging van menslike gehoorsaamheidsdade nie. Heyns sien die toekoms van die koninkryk as 'n daad en gawe van God. Die mens se gehoorsaamheid in die lig van die toekoms van die koninkryk, is vir Heyns niks anders as stukwerk nie, dit is gebroke en onvolmaak, maar ten spyte daarvan is dit 'n doelgerigte sinvolle gebeure binne die ruimte van die koninkryk.¹⁰⁶¹

In die toekoms lê vir Heyns die eindpunt of die vervulling, waar die heerskappy van God en menslike gehoorsaamheid daaraan, volledig sal saamval en waar God alles en in almal sal wees (1 Korintiërs 15:28). In die lig van veranderende omstandighede leer die gehoorsame burger 'n voortdurende konflik ken, tussen die aanwesige werklikheid en die volle ontplooiing van al die moontlikhede van die werklikheid in die beloofde toekoms. Volgens Heyns maak dit van die mens nie 'n passiewe toeskouer (pasifisme) nie. Ook nie 'n revolusionêre of opgejaagde wese (aktivisme), wat nie vrede kan vind nie, maar eerder 'n

¹⁰⁶⁰ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 51-52.

¹⁰⁶¹ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 52.

bondgenootskaplike medewerker. Heyns waarsku ook teen pogings wat die toekoms op 'n voortydige, oorhaastige en ongeduldige wyse wil verhaas.¹⁰⁶² Die hede van ons lewe is vir Heyns ook belangrik. Dit is nie maar net 'n deurgangsfase na die aankomende of deurbrekende toekoms nie.¹⁰⁶³

Daardeur wil Heyns geensins voorgee dat die arbeid van die mens grensloos is nie. Aan die ontplooiing van die skeppingsmoontlikhede, dit wil sê aan die arbeid van die mens, is daar juis vanuit die koninkryksperspektief, volgens Heyns se siening, definitiewe grense. Die mens moet ook in sy arbeid koning bly en nie slaaf word nie, maar ook nie Koning word nie. Aan 'n eindelose, fanatieke drang tot beheersing, mag die mens hom nie verslaaf nie – hy is juis verlos van alle verslawende drange. Aan arbeidskoors mag hy beslis ook nie ly nie. Volgens Heyns moet die koning in sy arbeid én in sy rus die beeld van sy Koning weerspieël. Harde, toegewyde, konstruktiewe arbeid, maar ook rus van die arbeid en genot van die vrugte van arbeid, is vir Heyns albei tekens van die koninkryk wat hier en nou deur die arbeidende én die rustende mens opgerig moet word. Dit is die taak van die koning ten opsigte van die onvoltooide nuwe skepping. Heyns wys daarop dat die mens egter ook nog 'n spesifieke taak ten opsigte van die onvoltooide herskepping het. Hiermee bedoel Heyns nie dat Jesus Christus se versoeningswerk op een of ander wyse deur die mens aangevul moet word nie. Christus het inderdaad sy werk voltooi. Tog word die mens gebruik om die bediening van die versoening voort te sit. Elke koning is immers ook 'n getuie van die verlossing in Christus. Hierdie taak is immers nie aan enkele mense alleen opgedra nie, net so min as wat dit slegs enkeles is wat 'n roeping van die Here ontvang het. Alle gelowiges is geroepenes en alle geroepenes het die verantwoordelikheid om die evangelie van die koninkryk op die een of ander wyse, voltyds of deelyds, verder die wêreld in te dra. Dié Woord wat aan hom toevertrou is en wat hy moet blý saai, ten spyte van gunstige en ongunstige omstandighede en resultate, dié Woord bevat sowel die geheim van die koninkryk as die waarborg van die oorwinning van die koninkryk. Ondanks die mag van Satan, ondanks die sorg van die tyd en ondanks die onvrugbaarheid van verharde harte, vind die ontkieming tog plaas

¹⁰⁶² Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 52-53.

¹⁰⁶³ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 53.

en word die oes vir die voleinding voorberei deur die magswoord van God – die magswoord in die hand en die mond van die saaiende saaierkoning.¹⁰⁶⁴

Om hierdie probleem in verband met die Goddelike rol en die menslike rol in die realisering van die koninkryk van God op te los, moet die soteriologiese perspektiewe wat reeds uitgelig is, beslis ook verreken word.

Daarvolgens is aangetoon dat die realisering van die koninkryk van God in direkte verband staan met die verlossing van die mens. Mense wat nog nie verlos is nie, kan nie gehoorsaam wees aan God se koningsheerskappy nie. Terwyl die koninkryk juis uitgebrei word, waar mense verlos word en uit dankbaarheid gehoorsaam is aan die wil van hulle Koning.

Aangesien verlossing 'n dinamiese proses is, waarby God én mens 'n dinamiese- en perspektiewiese- ineenverplegte of -inmekaarverstrengelde rol speel, en die mens nie sonder God verlos kán word nie en God nie die mens sonder die mens se samewerking wíl verlos nie, sou daar teenoor Pannenberg en Moltmann, eerder vir Heyns se standpunt gekies moet word. Pannenberg sou dalk nader aan Heyns se standpunt gewees het, indien hy ook 'n duideliker onderskeid getref het tussen die realisering van die koninkryk van God, en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, asook die transendent subjektiewe heerskappy van God en die mens se immanent subjektiewe gehoorsaamheid aan God se heerskappy.

Die gelowige mens, is dus deur sy gehoorsaamheid, medeverantwoordelik vir die realisering van die koninkryk van God, omdat die mens en God bondgenootskaplike medewerkers is, maar God is verantwoordelik vir die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God. Ook hier kan die onderskeid tussen die realisering van die koninkryk van God en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God nuttig aangewend word om beide die mens, sowel as God se aandeel in die totstandkoming, realisering en eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, duidelik na vore te bring.

¹⁰⁶⁴ Heyns JA, *Teologiese Etiek* 2/1, 1986, 57-58.

13. Watter rol speel die kerk in die realisering van die koninkryk van God?

Toe ons die rol van die mens in die realisering van die koninkryk van God beskryf het, is onder andere vermeld dat die gelowiges individueel, of kollektief meewerk aan die realisering van God se koninkryk, wanneer die evangelie verkondig word. Deur hulle gehoorsaamheid aan die sendingopdrag in onder andere Matteus 28:16-20,¹⁰⁶⁵ en die navolgenswaardige voorbeeld wat gelowiges aan die ongelowige wêreld moet stel, word die ongelowige wêreld opgeroep tot geloof en gehoorsaamheid. Wanneer die ongelowiges die oproep hoor en daarna luister en dit gehoorsaam, word die koninkryk van God gerealiseer.

Wanneer gelowiges hierdie sendingopdrag individueel of kollektief gehoorsaam, sou ons kon sê dat die kerk besig is met die uitbreiding of realisering van God se koninkryk, omdat gelowiges deur God geroep word om sy kerk op aarde te wees.¹⁰⁶⁶ Heyns wys daarop dat hierdie individuele gelowiges kollektief byeenkom om hulle verhouding met God feestelik te vier met kulties-liturgiese handeling. Volgens Heyns vervang hierdie kollektiewe handeling nie die persoonlike en innerlike omgang met God nie en word dit daardeur ook nie uitgesluit nie.¹⁰⁶⁷ Aangesien die kerk beide instituut en organisme¹⁰⁶⁸ is, sou ons dus nie die individuele gelowiges se getuienisaksies kon uitsluit en die kerk dus net kon betrek by die amptelike institusionele uitreikaksies of missionêre werk, wanneer die kerk sendelinge amptelik uitstuur of deur middel van sendingkommissies amptelike sendingwerk doen nie.

Een van die metafore wat Heyns in die Nuwe Testament vir die kerk aantref, is die kerk as getuie. Heyns wys daarop dat die dissipels deur Jesus getuies

¹⁰⁶⁵ Vergelyk Gundry RH, *aw*, 593-597.

¹⁰⁶⁶ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 359, wat daarop wys dat die kerk soms geroepenes of uitgeroepenes in die Bybel genoem word. Hierdie geroepenes of uitgeroepenes is individue wat soms kollektief saamgeroep of byeengeroep word. Hulle is nie slegs kerk as hulle kollektief byeenkom nie.

¹⁰⁶⁷ Sien Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 356.

¹⁰⁶⁸ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 386-387.

genoem is en hy plaas dit in 'n juridiese konteks, waar getuies die verantwoordelikheid het, om dit wat hulle gesien, gehoor en beleef het, feitlik korrek weer te gee. Heyns beklemtoon die feit dat Jesus Christus en sy verlossingswerk die inhoud van die kerk se getuienis moet wees en dat die inhoud van die getuienis altyd betroubaar moet wees. Dit beteken vir Heyns 'n onvoorwaardelike en onlosmaaklike gebondenheid aan die feite van die openbaringsinhoud. Almal moet getuig en dit sluit enige vorm van hiërargie in die kerk vir Heyns dus uit. Hierdie opdrag om te getuig is vir Heyns ten alle tye wesenlik deel van wat dit beteken om kerk te wees. Heyns wil hierdie feit benadruk en daarom skryf hy dat die kerk geen ander taak in hierdie wêreld het, as om te getuig nie. Die hele wye wêreld moet gekonfronteer word met die verlossingsboodskap van Jesus Christus.¹⁰⁶⁹

Die kerk is met sy getuienis, beide individueel, sowel as kollektief of amptelik gerig op die ongelowige wêreld. Heyns beskou hierdie gerigtheid as 'n genuanseerde gerigtheid en hy beskryf dit met die woorde "kritiese solidariteit". Hy beklemtoon eerstens solidariteit en bedoel daarmee dat die kerk in sy gerigtheid op die wêreld eers ook na die wêreld moet luister, omdat die ganse wêreld steeds God se eiendom is en die kerk die wêreld se nood en behoeftes moet kan verstaan en verreken, omdat die lidmate van die kerk dikwels ook as gevolg van die nood in die wêreld ly. Die kerk beskik, volgens Heyns, nie oor klinkklare antwoorde en oplossings vir al die wêreld se probleme nie. Die kerk is egter wel verplig om die beginsels wat God in sy Woord op skrif laat stel het, aan die wêreld bekend te maak, deur woord en daad, omdat die kerk steeds *in* die wêreld is en deel van die wêreld is. Aan die hand van hierdie beginsels moet na oplossings en antwoorde gesoek word, tot eer van God. Die kerk moet ook na Heyns se oordeel aanpassings maak aan sy organisasievorme en werkswyse, aangesien die kerk ook tydsgebonde is. Elke nuwe lewensituasie stel nuwe uitdagings en bied nuwe geleenthede aan die kerk, met betrekking tot die eietydse idioom waarin die kerk sy getuienis moet giet. Tweedens beklemtoon Heyns ook die kritiese aspek in die "kritiese solidariteit". Die kerk is nie alleen na Heyns se mening solidêr met die wêreld nie. Die kerk moet ook

¹⁰⁶⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 363.

solidêr wees met God en daarom moet die kerk ook krities staan teenoor die wêreld, wat nog vasgevang is in sondige gebrokenheid en 'n behoefte aan verlossing het. Die kerk moet radikaal anders en heilig wees, want die kerk is die bruid van Jesus Christus en nie die bruid van die wêreld nie. Heyns wys daarop dat die kerk nie 'n "huweliksverbintenis" met die sondige wêreld kan aangaan of "owerspel" met die sondige en ongelowige wêreld kan pleeg nie. Die kerk mag nie wêreldgelykvormig word nie, want die wêreld is nog nie die koninkryk van God, waar God se lewenskodes, beginsels en grondwet geld nie. Die koninkryk van God is nog nie eskatologies vervul nie. Die kerk sal dus noodwendig ook in konflik kom met die ongelowige, sondige en nog nie volmaakte wêreld. Heyns onderskei in die kerk se andersheid ten opsigte van die wêreld 'n indikatiewe en 'n imperatiewe aspek. Met die indikatiewe aspek bedoel hy die feit dat die kerk aan die wêreld 'n voorsmaak van die koninkryk van God moet kan bied deur hulle voorbeeldige leefwyse. Die imperatiewe aspek dui daarop dat die kerk appellerend die wêreld moet oproep en uitnooi om deel van die koninkryk van God te word.¹⁰⁷⁰

Naas hierdie profetiese taak, het die kerk na Heyns se oordeel, in sy gerigtheid op die wêreld, ook die uitdaging om priesterlik bewoë en betrokke te wees by die fisiese en geestelike nood en die lyding in die wêreld. By die fisiese nood van die wêreld raak die kerk, volgens Heyns betrokke by die wêreld deur middel van die diens van barmhartigheid, terwyl die geestelike nood deur sendingwerk aangespreek word. Heyns beskou die diens van barmhartigheid wat die kerk verleen, as illustrasie en teken van God se liefde vir die wêreld, wanneer dit in die naam van Jesus Christus geskied. Die kerk se sendingwerk behoort vir Heyns tot die diepste wese van kerkwees en word gedoen uit gehoorsaamheid aan die opdrag van die Koning met die doel om sy koninkryk uit te brei.¹⁰⁷¹

Hierdie driedimensionele gerigtheid van die kerk, dui vir Heyns ook die drieledige funksie van die kerk aan. Hy noem dit die geloofsfunksie (God gerig), die gemeenskapsfunksie (na binne gerig) en die maatskaplike funksie (gerig op die wêreld). Hy beskou die geloofsfunksie as die primêre funksie, want daarsonder sou die kerk slegs 'n psigologiese of 'n sosiaal maatskaplike of

¹⁰⁷⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 372.

¹⁰⁷¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 373.

politieke instelling wees, maar die kerk kan aan die ander kant ook nie net by die geloofsfunksie vassteek nie. Die kerk moet ook as organisme na binne en na buite groei.¹⁰⁷²

Hieruit kan ons aflei dat die kerk meewerk aan die realisering van die koninkryk van God op 'n intensiewe of kwalitatiewe wyse, wanneer die lidmate van die kerk toegerus word vir hulle dienswerk en in die proses ook geestelike groei ervaar. Sodoende word die koninkryk van God toenemend in hulle eie lewens 'n groter wordende werklikheid. Die kerk werk ook mee aan die realisering van die koninkryk van God op 'n ekstensiewe of kwantitatiewe wyse deur die sendingwerk en die diens van barmhartigheid, wanneer die kerk met woord en daad getuig en ongelowiges as gevolg daarvan en deur die werk van die Heilige Gees gelowig word en dus deel van die koninkryk van God word.

Pannenberg waarsku teen 'n oorbeklemtoning van die medeheerskappy van die mens. Die kerk kan nie die wêreld volgens Pannenberg transformeer in die koninkryk van God nie. Die kerk is in sy verhouding met Jesus Christus 'n teken en gereedskapstuk van die koninkryk. Jesus Christus en die Heilige Gees verhaas nie die realisering of aktualisering van die koninkryk van God in die wêreldgeskiedenis deur die kerk nie. Volgens Pannenberg kom die koninkryk nie deur 'n hardwerkende proses van bevryding waarin die wêreld die koninkryk in homself kan opneem en sodoende 'n gelukkige einde kan vind nie.¹⁰⁷³

Dit sou eerder Moltmann se siening wees. Hy noem hierdie gelukkige einde: *Societas perfecta*. Volgens Moltmann sal dit die kenmerke van solidariteit en subsidiariteit vertoon. Daar sal eenheid en vrede wees en 'n hiërargie waarin die kerk sal heers volgens die voorbeeld van Openbaring 20. Moltmann verstaan die heerskappy van die kerk in 'n chiliastiese sin. Hy noem dit 'n heerskappy van die heiliges (Daniël 7 en Openbaring 20). Moltmann sien beide die verlossing van die kerk in die godsdiens van die Christelike wêreld, asook

¹⁰⁷² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 373.

¹⁰⁷³ Pannenberg W, *aw*, 1998, 48.

die verhoging van die kerk tot geestelike heerskappy oor die volke, as chiliastiese drome waardeur hierdie wêreld bevry moet word.¹⁰⁷⁴

Volgens Moltmann moet die kerk leef in die wete dat die poorte van die hel nie die kerk kan oorweldig nie en besef dat hy die sleutels van die hemel en die hel tot sy beskikking het. Daarmee moet die kerk uitreik na die einde van die geskiedenis en sodoende, as die volk van God, 'n groot oorgang van die geskiedenis na die heilsgeskiedenis bewerkstellig.¹⁰⁷⁵

Teenoor Pannenberg wat die rol van die kerk in die realisering van die koninkryk van God onderwaardeer, en Moltmann wat dit weer oorwaardeer, wil dit voorkom asof Heyns 'n meer gebalanseerde benadering het, danksy die drieledige gerigtheid in sy kerkleer.

Pannenberg moet gelyk gegee word dat die kerk en die koninkryk nie met mekaar gelyk of identies gestel kan word, of met mekaar verwar moet word nie. Daar is lidmate van die kerk, wat nie aan die koninkryk behoort nie, omdat hulle nog nie verlos is nie en nog nie gehoorsaam is nie. Net so is daar mense in die ruimte van die koninkryk van God, wat reeds wedergebore is, glo en tot bekering gekom het, maar nog lidmate van die kerk moet word.

Aangesien die kerk egter uit mense bestaan, gelowige mense, wat in 'n kollektiewe sin gehoorsame bondgenootskaplike medewerkers van God in die realisering van God se koninkryk is, en ook in institusionele verbondenheid aan mekaar verbind is, sal ons moet sê dat die rol van die mens in die realisering van die koninkryk van God, soos dit in die vorige paragraaf bespreek is, ook hier van toepassing is.

Daar kom egter 'n gesamentlike en geïnstitusionele dimensie by, wanneer daar oor die kerk gedink word. Die kerk bestaan uit bondgenootskaplike medewerkers, wat nie net medewerkers met God is nie, maar ook medewerkers met medegelowiges is, in die realisering van die koninkryk van God.

¹⁰⁷⁴ Moltmann J, *aw*, 1995, 206-207.

¹⁰⁷⁵ Moltmann J, *aw*, 1995, 207.

14. Watter rol speel God in die realisering van sy koninkryk?

Soos reeds aangetoon is, sou ons nie deïsties kon sê dat God nie aktief betrokke is by die realisering van sy koninkryk nie. Hy is nie 'n passiewe toeskouer wat as opperbevelhebber maar net regeer en heerskappy voer, sonder om hoegenaamd om te gee wie of wat sy onderdane is en waarmee hulle besig is nie.

Hy is ook nie, met respek gesê, 'n deterministiese individualis, wat alleen aktief werk aan die realisering van sy koninkryk nie. As Bondgenootskaplike Medewerker bring Hy volledig sy kant en vervul Hy sy rol in die realisering van sy koninkryk op 'n volmaakte wyse.

Hy is die begin, en die voleinder van sy koninkryk. Hy is die uitvinder en skepper daarvan. Hy is ook die inisiatiefnemende Subjek wat die eerste stap neem in die realisering van sy koninkryk. Verder is Hy die onderhouer van sy koninkryk. Hy verseker die dinamiese ontplooiing en realisering van sy koninkryk, intensief en ekstensief, maar Hy is ook die voleindende Subjek wat verantwoordelik is vir die eskatologiese vervulling van sy koninkryk op die tydstip wat Hy daarvoor bestem het.

God is nie net deur “wonderwerke” besig om sy koninkryk te laat realiseer nie, selfs al kán Hy dit doen as Hy wil. Dit noem Heyns die wonderorde. Volgens Heyns gebruik God ook sy wetsorde, waaraan die ganse skepping in gehoorsaamheid onderworpe behoort te wees, in die realisering van sy koninkryk.¹⁰⁷⁶

Deur die wetsorde word die mens, volgens Heyns, opgeroep om met sy Godgegewe gawes en talente, gehoorsame medewerkers te wees aan die uitbreiding of realisering van die koninkryk van God. Die mens, maar so ook die

¹⁰⁷⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 150.

kosmos, word nie deur God uitgesluit of geïgnoreer, sodat Hy alleen werksaam is of kan wees nie, maar ingesluit.¹⁰⁷⁷

Dit beteken egter ook nie dat God slegs iemand is wat uitstekend kan deleger en werk uitdeel, sodat Hy maar agteroor kan sit en toesig hou nie. Hy help en ondersteun sy medewerkers. Hy gee vir hulle leiding en wysheid, insig en verstand, gawes en talente, in kort: Hy rus hulle toe, en gebruik hulle dan as instrumente. Nie meganiese instrumente wat geen wil, geen seggenskap het nie, maar instrumente wat selfstandig gehoorsaam of ongehoorsaam aan God kan wees. Hierdie selfstandigheid, noem Heyns 'n relasionele selfstandigheid, omdat dit 'n selfstandigheid is wat binne die grense van God se voorsienigheidshandeling bestaan. Volgens Heyns impliseer dit dat God alles wat Hy geskape het eerbiedig. Sy Goddelike werksaamheid word nie afhanklik gemaak, of begrens deur die kosmiese werksaamheid nie.¹⁰⁷⁸

Daarom sou daar ook nie gesê kon word dat die kosmiese werksaamheid die Goddelike werksaamheid kan oorskadu of oorwoeker nie. Dit sou 'n panteïstiese voorstelling wees, wat geheel en al onaanvaarbaar sou wees. Die mens en die kosmos is nie in staat om God uit sy rol of posisie uit te werk, sodat God met respek gesê, 'n oorbodige randfiguur, of 'n noodwiel sou kon word nie, selfs al is dit inherent die doel van sekularisme. Die rede daarvoor is geleë in God se ewige transendent subjektiewe heerskappy, wat nie deur die kosmos aangetas kan word nie. Selfs al sou die individuele mens vir God uit sy eie lewe wou uitsluit, en in ongehoorsaamheid hom nie wou steur aan God se koninkryk nie, sou hy nie daardeur in staat wees om die bestaan van God se koningsheerskappy te vernietig nie. Al wil hy dit nie eksistensieel in sy eie lewe erken nie, beteken dit nie dat God nie meer as Koning regeer nie.

In die realisering van sy koninkryk, is die verlossing van die mens vir God van die allergrootste belang. Daarom het Hy uit liefde en genade, van sy kant af, alles gedoen wat nodig is, sodat Hy die mens met Homself kon versoen. Selfs

¹⁰⁷⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 150.

¹⁰⁷⁸ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 151.

al moes dit die kruisdood van sy geliefde Seun, in wie Hy 'n welbehae het, insluit.

Die rol wat die soteriologie in die realisering van die koninkryk van God speel, is reeds bespreek. Daaruit het dit duidelik geblyk dat God drie-enig 'n beduidende rol speel in die soteriologiese proses. Sonder Hom sou daar geen uitverkiesing, roeping, wedergeboorte, geloof, bekering, regverdiging, heiliging, volharding, of verheerliking kon wees nie. Hy is immers verantwoordelik vir die ontkieming en groei van die saad van die evangelie. Deur sy genade, kan die mens meewerk, deur saaiers te wees in woord en daad, maar as Hy nie die vrugbare grond voorberei nie, sal die voëls, die klipbanke, die warm son en die onkruid van die anti-ryk die saad verdring en vernietig, sodat die koninkryk van God nie gerealiseer kan word nie.

Daarom sal ons ook oor God se verantwoordelikheid in die realisering van sy koninkryk moet sê: “Uit Hom, deur Hom en tot Hom is alle dinge. Aan Hom behoort die heerlikheid, tot in alle ewigheid!”¹⁰⁷⁹

15. Watter rol speel “oorwinning” in die realisering van die koninkryk van God?

Die koninkryk van God is 'n dinamies-realiserende werklikheid wat organiese kenmerke vertoon, omdat dit 'n groeiende werklikheid is. Die koninkryk groei positief ekstensief en intensief wanneer dit toenemend meer en meer uitgebrei word en gehoorsaamheidsgestaltes vermeerder.

Die koninkryk kan ook negatief groei, wanneer die vyand en sy anti-ryk veld wen en ongehoorsaamheidsgestaltes meer word. Dit is reeds bespreek, toe die stryd ter wille van die koninkryk aan die orde gestel is.¹⁰⁸⁰

¹⁰⁷⁹ Romeine 11:36.

¹⁰⁸⁰ Vergelyk Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 61-62.

Soos ons ook reeds aangetoon het, is dit 'n stryd waarvan die uiteindelijke uitslag nie onseker is nie. Die koninkryk van God en almal wat daarvan deel uitmaak, sal as oorwinnaars uit die stryd tree! Hierdie oorwinning speel 'n uiters belangrike en hoopgewende rol in die realisering van die koninkryk van God, want die burgers van die koninkryk word daardeur gemotiveer om nie moed op te gee nie, maar te volhard, totdat God alles en in almal sal wees. God self is die waarborg van die oorwinning, en daarom is die oorwinning vas en seker.¹⁰⁸¹

16. Gevolgtrekking:

Uit die voorafgaande het dit duidelik geword dat die realisering van die koninkryk van God 'n dinamiese werklikheid is, wat ten nouste verband hou met die verlossing van die mens en die daaruit voortvloeiende gehoorsaamheid uit dankbaarheid vir die verlossing.

Toegang tot die koninkryk van God, word slegs langs soteriologiese weë bereik. Hierin speel God en mens albei 'n baie belangrike rol. Daar is bevind dat Goddelike en menslike handeling in die verlossingsgebeure perspektiwies ineenvervleg is en dat dit nie los van mekaar gedink moet word nie.

Daarom is beide God en mens bondgenootskaplike medewerkers aan die realisering van God se koninkryk. Elkeen het in hierdie Subjek-subjek relasie 'n verantwoordelikheid om na te kom. God sorg daarvoor dat sy verantwoordelikheid deurgaans nagekom word, en die mens het die roeping om individueel, en kollektief as die kerk, sy of hulle verantwoordelikhede na te kom, sodat die koninkryk van God toenemend gerealiseer kan word.

God se koninkryk is reeds teenwoordig, omdat daar reeds gestaltes van gehoorsaamheid aan sy heerskappy teenwoordig is, danksy die verlossingswerk van Christus Jesus. Die koninkryk moet nog eskatologies volledig vervul word, en hierdie dinamiese beweging tussen die "reeds" en die "nog nie", word hier die realisering van God se koninkryk genoem.

¹⁰⁸¹ Vergelyk Heyns JA, *Teologiese Etiek* 2/1, 1986, 62.

Hierdie realisering van God se koninkryk vind intensief en ekstensief of kwalitatief en kwantitatief plaas wanneer mense hulleself toenemend in gehoorsaamheid aan God se koningsheerskappy onderwerp, of wanneer meer mense verlos word en dan hulleself toenemend in gehoorsaamheid aan God se koningsheerskappy onderwerp.

Die realisering van die koninkryk van God gaan ook met stryd gepaard, aangesien daar 'n vyand en 'n anti-ryk is, wat die realisering van God se koninkryk probeer beveg en vernietig, maar die uitslag van die stryd is bekend. Die koninkryk van God sal danksy God se genade en getrouheid, triomferend as oorwinnaar uit die stryd tree. Met hierdie heerlike gedagte van oorwinning, kom ons dan uiteindelik uit by die tweede helfte van hierdie onderskeiding, naamlik die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, waaraan ons gevolglik aandag sal moet skenk.